

AKTUALNO STANJE I POTENCIJALI RONILAČKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ćosić, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:450508>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

**DIPLOMSKI RAD
AKTUALNO STANJE I POTENCIJALI
RONILAČKOG TURIZMA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

**Mentor:
Prof. dr. sc. Lidija Petrić**

**Studentica:
Anđela Čosić, 2142473**

Split, veljača, 2017.

1. UVOD.....	1
1.1. Problem istraživanja.....	1
1.2. Predmet istraživanja.....	9
1.3. Istraživačka pitanja.....	10
1.4. Ciljevi istraživanja.....	11
1.5. Metode istraživanja.....	12
1.6. Doprinos istraživanja.....	13
1.7. Struktura diplomskog rada.....	14
2. POVIJESNI KONTEKST RONILAŠTVA.....	15
2.1. Teorijski okvir turizma kao društvene i ekonomske pojave.....	15
2.2. Uloga i značenje selektivnih oblika turizma.....	18
2.3. Ronilački turizam kao oblik selektivne turističke ponude.....	20
2.4. Pojam i sadržaj ronilačkog turizma.....	22
2.5. Dinamika razvoja ronilačkog turizma u svijetu.....	25
2.5.1. Najpoznatije organizacije ronilačkog turizma.....	28
2.5.2. Najpoznatije ronilačke destinacije u svijetu.....	33
2.5.3. Trendovi u ronilačkom turizmu.....	39
2.6. Vrste ronilačkog proizvoda.....	40
2.7. Učinci ronilačkog turizma na lokalnu destinaciju.....	42
3. RAZVOJ RONILAČKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	45
3.1. Povijesni kontekst razvoja ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj.....	45
3.2. Analiza osnovnih elemenata ponude ronilačkog turizma.....	48
3.2.1. Atraktivni elementi ponude.....	48
3.2.1.1. Lokaliteti ronilačkog turizma.....	49
3.2.1.2. Atrakcije u ronilačkom turizmu.....	58
3.2.2. Ostali elementi ponude.....	59
3.3. Zakonodavno-institucionalna osnova.....	60
3.3.1. Javne i privatne institucije ronilačkog turizma.....	60
3.3.2. Zakoni i pravilnici vezani za provedbu ronilačkog turizma.....	63
3.3.3. Ključni dionici ronilačkog turizma.....	66
3.4. Sigurnosni uvjeti turističkog ronjenja.....	68
3.5. Analiza učinaka koje generira ronilački turizam.....	70

3.5.1. <i>Ekonomski učinci ronilačkog turizma</i>	70
3.5.2. <i>Ostali učinci ronilačkog turizma</i>	71
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	75
4.1. Razrada metode istraživanja.....	75
4.2. Definiranje uzorka i provedba istraživanja.....	76
4.3. Rezultati istraživanja.....	76
5. OSVRT NA ISTRAŽIVAČKA PITANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆI RAZVOJ RONILAČKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ	90
6. ZAKLJUČAK	93

LITERATURA

POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA

PRILOZI

SAŽETAK

SUMMARY

Ovim putem posebno se zahvaljujem gospodinu Žoranu Ergoviću, koji mi je kroz intervju i priloženu dokumentaciju uvelike pomogao u pisanju diplomskog rada te dao uvid u temeljne probleme ronilačkog turizma kao i područja gdje su moguća poboljšanja. Nadalje, zahvaljujem se gospođi Katarini Jelić, koja mi je također kroz intervju dala smjernice o poslovanju ronilačkih centara i načinu obavljanja djelatnosti. Posebne zahvale ronilačkim centrima koji su bili voljni ispuniti poslanu anketu i time mi omogućili provedbu vlastitog istraživanja o stanju i mogućnostima ronilačkog turizma, te poslovanju ronilačkih centara.

Autorica

1. UVOD

1.1. Definiranje problema istraživanja

S obzirom na to da danas putuje gotovo jedna milijarda ljudi na svijetu, a predviđa se oko 1,6 milijarda putnika 2020. godine (WTO), može se utvrditi da je suvremeni turizam najmasovnija društveno-ekonomska pojava. Temeljna obilježja masovnog turizma proizlaze iz ekonomije obujma koja teži maksimizirati broj turista-potrošača u destinaciji, što pridonosi maksimizaciji investicija, prihoda, dohotka, ali i maksimalnoj dobiti. S ekonomske točke gledišta to je vrlo poželjna razvojna koncepcija. Međutim, svjedoci smo da takav pristup donosi i brojne negativne učinke.¹

Posljednja desetljeća 20.st. obilježena su intenzivnim rastom i disperzijom turizma te njegovom diverzifikacijom na različite oblike koji se nazivaju selektivni oblici turizma.² Selektivne oblike turizma mogli bismo definirati kao oblike turizma koji se temelje na specifičnim interesima turista za sadržajima i aktivnostima u određenoj turističkoj destinaciji. Selektivni oblici turizma temelje se na motivima kao pokretačima turista prema destinacijama koje mogu optimalno zadovoljiti njihove posebne interese. To su primjerice motivi poput sporta i rekreacije, unapređenja zdravlja, kulture, povijesti, edukacije, vjere i sl. Upravo te potrebe tvore selektivne oblike turizma poput sportskog, nautičkog, ronilačkog i sl.³

Suvremena putovanja se sve više temelje na rekreaciji kao motivu putovanja. Upravo ta rekreacijska funkcija turizma je istaknuta u suvremenom turizmu, a zajedno sa sportskim motivima čini sportsko-rekreacijsku funkciju.⁴ Sportsko-rekreacijski turizam, kao jedan od najmasovnijih selektivnih oblika turizma jest poseban oblik turizma u kome prevladavaju sportski motivi za putovanje i boravak u određenim turističkim mjestima i centrima. Uz sportsko-rekreacijski turizam posebice se obrađuje pustolovni turizam kojeg prema sadržaju možemo podijeliti na hard i soft pustolovni turizam u koje se uključuju aktivnosti kao što su kajaking, ronilaštvo, planinski biciklizam, intenzivno krstarenje prostranstvima

¹ Bartoluci, M. (2013): Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva-turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb, str. 183.

² Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 211.

³ Ibidem, str. 185.

⁴ Ibidem, str. 198.

(backpacking), penjanje i sl; odnosno za soft kategoriju blaže sportsko turističke forme kao što su pješaćenje, kamping, jahanje, biciklizam itd.⁵

Oblici sportsko-rekreacijskog turizma su:

- Natjecateljski sportski turizam koji podrazumijeva sva putovanja radi sudjelovanja u određenim sportskim natjecanjima, od domaćih do međunarodnih;
- Zimski sportsko-rekreacijski turizam koji obuhvaća aktivnosti koje se provode u planinskim zimskim centrima;
- Ljetni sportsko-rekreacijski turizam koji se provodi na odmoru u destinacijama raznim sportsko rekreacijskim aktivnostima kao što je ronjenje.⁶

Novelli⁷ sugerira 3 kategorije sportskog turizma koje uključuju:

- Aktivni sportski turizam koji obuhvaća nekoliko aktivnosti, a to su skijanje, biciklizam, avanturistički turizam i aktivno sudjelovanje u sportskim događajima. Neke od najčešćih fizičkih aktivnosti kojima se turisti bave na aktivnom odmoru su skijanje i snowboarding u zimskim mjesecima i vodeni sportovi koji uključuju i ronjenje u ljetnim mjesecima;
- Manifestacije u kategoriji sportskog turizma kojima se pridodaje veliki značaj u istraživanju, a osobito u kategorijama mega i hallmark događaja kao što su Olimpijske igre;
- Povijesni sportski turizam koji obuhvaća posjete sportskim muzejima, ture razgledanja poznatih stadiona i sl., a najmanje pažnje u znanstvenim istraživanjima se pridodaje upravo ovoj vrsti sportskog turizma.

Ronjenje je aktivnost koja se razvila 1950-ih i 1960-ih godina kada je fokus bio na istraživanju olupina potopljenih brodova, a danas se fokus stavlja na podvodne fotografije i na istraživanje podvodnog bogatstva, flore i faune.⁸ U literaturi se navode 3 glavna segmenta turista ronilaca. Prva skupina su ronionci koji putuju iz zadovoljstva te čine najveći segment ronilaca koji preferiraju kombiniranje ronjenja sa neronilačkim aktivnostima u destinaciji, a osim atraktivne destinacije za ronjenje privlači ih kultura, dobra hrana i izleti. Druga skupina su strastveni ronionci te predstavljaju one ronionce koji su prošli tečajeve i posjeduju licence za

⁵ Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 271.-273.

⁶ Bartoluci, M. (2013): op.cit. str. 200.

⁷ Novelli, M. (2011): Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases, Routledge, New York, str. 159.

⁸ Hudson, S. (2006): Sport and Adventure Tourism, Routledge, New York, str. 140.

ronjenje, a isključivi motiv putovanja su im atraktivne ronilačke lokacije. Treću skupina čine obitelji i parovi, a najvažnija im je kvaliteta cjelokupnog odmora.⁹

Hudson¹⁰ pak, dijeli ronioce u 3 skupine, a svaka od tih skupina ima različitu motivaciju:

- Prva skupina su „hard core“ ronionci koji traže posebna iskustva, izazove i egzotičnu i zanimljivu floru i faunu, te uključuju i ekstremne ronioce, koji rone na velikim dubinama te u vrlo nepristupačnim terenima poput spilja;
- Druga skupina obuhvaća turiste koji u destinaciju dolaze zbog individualnih motiva, a ronjenje im je tek usputna aktivnost na odmoru;
- Treću skupinu predstavljaju potencijalni ronionci koji mogu koristiti usluge ronilačkog turizma u destinaciji, ukoliko se za to opredijele.

Primarne determinante odabira lokacije za ronjenje su želja za istraživanjem podvodnog svijeta, čistoća mora, kvaliteta i raznolikost biljnog i životinjskog svijeta, žudnja za adrenalinom, cijena, pristup i podvodna estetika. Neki strani autori dijele motivaciju ronilaca na one koji dolaze zbog lokacije, stupnja razvijenosti i specijalizacije te prema spolu,¹¹ a istraživanjem europskog tržišta zaključeno je da su temeljni motivi ronilaca zdravstveni i sigurnosni standardi, održivost destinacije, atraktivna ronilačka destinacija, tehnički resursi i druge aktivnosti koje se nude u destinaciji.¹² Godišnji broj ronilaca koji su certificirani od strane najveće svjetske organizacije za ronjenje, Professional Association of Diving Instructors, PADI, je iznosio približno 1 milijun u 2013. godini, a akumulirani ukupni broj certificiranih ronilaca je prešao 22 milijuna.¹³

Imajući na umu da je došlo do izuzetnog rasta potražnje za ronilačkim turizmom velike su mogućnosti njegova razvoja te su sve traženija podmorska arheološka nalazišta kao i lokacije zanimljivih brodoloma, bogata flora i fauna i olupine brodova. Na ovom tragu neke turističke zemlje imaju izuzetne rezultate, a svjetske vodeće destinacije posljednjih godina su svakako Jamajka, Kostarika i Egipat koje su svojom politikom upravljanja i menadžmentom uspjele izgraditi suvremene turističke lokalitete koji imaju izuzetno opremljene ronilačke centre te postižu zadivljujuće turističke rezultate.¹⁴ Tople tropske lokacije blizu ekvatora su među najpoznatijim destinacijama ronilačkog turizma, a to su Crveno more, Tajland i Malezija.

⁹ CBI Product Fact Sheet (2015): Dive tourism from Europe, The Netherlands, str. 2.

¹⁰ Hudson, S. (2006): op.cit., str. 142.

¹¹ Lück, M. (2016): Scuba diving tourism, *Annals of Leisure Research*, Vol.19. No.2, pp. 259.-261.

¹² CBI Product Fact Sheet (2015): op.cit. str.4.

¹³ <https://www.padi.com/scuba-diving/> (pristupljeno dana 15.05.2016.)

¹⁴ Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 289.-290.

Osobito su popularne i suptropske lokacije u Australiji, Americi i Južnoj Africi gdje oceanske temperature pružaju mogućnost za razvoj i raznolikost živog svijeta.¹⁵ Sukladno razvoju vještina i poboljšanjima u opremi razvile su se nove ronilačke destinacije koje postaju sve atraktivnije zbog raznolikih mogućnosti za ronjenje, a promovirale su se u medijima i časopisima koji su podupirali ideju putovanja zbog ronjenja. Međunarodno značajan pomak u zaštiti biodiverziteta je postignut uspostavljanjem podvodnih parkova, rezervata i zaštićenih zona što je doprinijelo razvoju ronilačkog turizma. Prvi svjetski morski rezervat je utemeljen na Floridi 60-ih godina.¹⁶ Uvedene su mjere zaštite biljnog i životinjskog svijeta te prirodnih grebena što je dovelo do održavanja jedinstvenog živog svijeta i prirodnih ljepota koje privlače ronioce.¹⁷

Idući dobar primjer je otok Sipadan u Maleziji. U posljednja dva desetljeća je od nepoznate destinacije gdje su se razmnožavale kornjače, postala jedna od najpoznatijih svjetskih ronilačkih destinacija. Unatoč visokoj razini zadovoljstva ronilaca bogatim podvodnim životom, pristupačnošću, lokacijama ronjenja i efikasnosti i ljubaznosti osoblja, s vremenom je došlo do uništavanja područja razmnožavanja kornjača, onečišćenja mora, flore i faune te smanjivanja vidljivosti pod morem. Kao rješenje ovih problema navodi se osnivanje zaštićenog podvodnog parka, raspoređivanje managementa i vodstva između više dionika, usredotočivanje vladine politike na ekološku zaštitu, određivanje prihvatnih kapaciteta područja i razine promjena koje se mogu provesti. Trebao bi se razviti strateški plan i uvesti ronilačke certifikate kako bi se postigla ekološka održivost i očuvanje okoliša.¹⁸

Još jedan primjer iz svjetske prakse je Surin nacionalni park na Tajlandu, gdje je podvodni svijet i raznolikost životinjskog svijeta glavna atrakcija za posjetitelje i ronioce, a s porastom broja turista došlo je do potrebe za zaštitom koraljnih grebena jer ih ronioци direktnim dodirrom mogu uništiti. To se može postići ograničavanjem broja zarona, edukacijom ronilaca, održivim upravljanjem, suradnjom svih dionika (stakeholdera) u destinaciji i podizanjem ekološke svijesti.¹⁹ Dobar primjer kvalitetne provedbe ronilačkog turizma je Eilat u Crvenom

¹⁵ Musa, G., Dimmock, K. (2012): Scuba diving tourism: Introduction to special issue, *Tourism in Marine Environments*, Vol. 8, No. 1-2. pp. 1-5

¹⁶ Musa, G., Dimmock, K. (2013): *Scuba diving tourism*, Routledge, London i New York

¹⁷ Arena, P., Jordan, L., i Spieler, R. (2007): Fish assemblages on sunken vessels and natural reefs in southeast Florida, USA, *Hydrobiologia*, 580, pp. 157-171

¹⁸ Musa, G. (2002): Sipadan: a Scuba-diving paradise: an analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management, *Tourism Geographies* 4(2), pp. 195-209

¹⁹ Worachananant, S., Carter, W., Hockings, M. i Reopanichkul, P. (2008): Managing the Impacts of Scuba Divers on Thailand's Coral Reefs, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.16, No. 6, pp. 645-663

moru gdje se regulira frekvencija ronioaca, njihov utjecaj na koraljne grebene, educiraju se roniodi kako bi se smanjio negativni utjecaj ronilačkog turizma te se teži postizanju održivosti i izračunavanju prihvatnih kapaciteta destinacije.²⁰

Proučavajući navedene svjetske primjere dobre prakse u ronilačkom turizmu uočeno je da Hrvatska ima veliki potencijal za razvoj ove vrste turizma zbog prirodnog bogatstva, čistoće mora i arheoloških nalazišta, ali je taj potencijal nedovoljno iskorišten osobito zbog loše organizacije na najvišim razinama, neusklađenosti zakona i prakse ali i loše kontrole na moru i područjima na kojima se roni.

Neki siguran datum o početku ronjenja na području Jadrana ne može se utvrditi, no zasigurno se roni, u nekom od primitivnih oblika, od samih početaka života na ovom području. Pravi procvat ronjenja kao turističke djelatnosti bilježi se nakon 1996. godine kada se pojavljuje niz ronilačkih centara i započinje masovniji dolazak turista na hrvatsku obalu. U prvome redu, to je bila Istra, a kasnije i drugi dijelovi Hrvatske. Ronioce privlače bogati prirodni resursi koji obuhvaćaju biljni i životinjski svijet, podvodni zidovi i grebeni, zaštićeni rezervati, nacionalni parkovi i ostala zaštićena područja, špilje itd. Nadalje, kulturni i povijesni resursi poput olupina brodova i zrakoplova te arheoloških nalazišta, amfora i sl. dodatno obogaćuju ponudu za ronioce. Najstariji lokaliteti na području Hrvatske su Cavtat, Mljet, Korčula, Hvar, Vis, Split, Trogir, sidrišta u kornatskom području, šire područje Šibenika i Zadra, Pula, rimske vile na Brijunima i mnoge druge mikroloacije kojima su se drevni pomorci služili za zakloništa i sidrišta.²¹

Potražnja za ronilačkim turizmom raste u posljednjih nekoliko godina te je možemo podijeliti na one koji u destinaciju dolaze primarno radi ronjenja i na one turiste kojima je ronjenje jedna od aktivnosti na odmoru te nije primarni razlog posjeta. Roniodi ne dolaze isključivo u srcu sezone, već su česti posjetitelji i u pred i post sezoni te su financijski prilično dobri potrošači.²² Ponudu u ronilačkom turizmu čine atraktivni elementi ponude koji obuhvaćaju klimu, reljef, floru, faunu i arheološka nalazišta te većinom predstavljaju primaran razlog posjeta, komunikativni elementi koji obuhvaćaju zrakoplovni, cestovni i brodski prijevoz do

²⁰ Zakai, D. i Chadwick-Furman, N.(2002): Impacts of intensive recreational diving on reef corals at Eilat, northern Red Sea, Biological Conservation 105, pp. 179-187

²¹ http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/o_hrvatskoj/37-ch-0 (Pristupljeno dana 26.04.2016.)

²² <http://sibenskiportal.rtl.hr/2014/05/25/ronilacki-turizam-cjelogodisnji-proizvod-bezjasnestrategije/>(Pristupljeno dana 27.04.2016.)

destinacije te sve oblike prijevoza na samoj lokaciji, receptivni elementi poput hotela, hostela, apartmana i ostalih ugostiteljskih objekata za smještaj i prehranu te posrednički elementi koji uključuju putničke agencije i ronilačke centre.

Provedba ronilačkog turizma se odvija putem Ministarstva turizma Republike Hrvatske koje donosi zakone i provedbene propise u području ugostiteljstva i turizma, a krovni zakon koji regulira provedbu ove vrste turizma je Zakon o pružanju usluga u turizmu²³ koji uključuje i propise i pravilnike vezane za ronilački turizam, minimalne uvjete za izvođenje pojedinih usluga te donosi posebne programe koji se odnose na selektivne oblike turizma, a samim time i na ronilački turizam. Ronjenje u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske u svrhu razonode i športa propisano je Pravilnikom o obavljanju podvodnih aktivnosti²⁴ kojeg donosi Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture. U Članku 1. Pravilnika o obavljanju podvodnih aktivnosti utvrđuju se uvjeti bavljenja podvodnim aktivnostima u svrhu razonode i športa u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske, kao i da se ronjenjem smatra svaki boravak osobe pod morskom površinom uvjetovan tehničkim mogućnostima ronilačke opreme za opskrbu sredstvom za disanje pod površinom. Člankom 2. ovog Pravilnika ronjenjem uz upotrebu ronilačke opreme smatra se: ronjenje u svrhu športa i rekreacije, podvodno fotografiranje i snimanje za osobne potrebe, podvodna natjecanja i podučavanje ronjenju. Člankom 3. istog Pravilnika propisuje se ronilačka oprema koja podrazumijeva: autonomnu ronilačku opremu (spremnik sa stlačenim kisikom, uređaj za disanje pod površinom, kompenzator plovnosti i ronilački mjerni instrumenti), vezanu ronilačku opremu i tehnička pomagala za ronjenje. Članak 5. kaže da se državljani Republike Hrvatske kao i strani državljani smiju baviti ronjenjem samo uz posjedovanje valjane ronilačke iskaznice koju izdaje Hrvatski ronilački savez. Članak 9. tvrdi da je najveća dozvoljena dubina športsko-rekreativnog ronjenja 40m, a Članak 10. kaže da ronjenje nije dozvoljeno u dijelovima unutrašnjih morskih voda koje obuhvaćaju luke, prilaze lukama, sidrišta luka i u područjima gustog prometa, u dijelovima unutrašnjih morskih voda i teritorijalnog mora Republike Hrvatske u kojima je to uređeno posebnim propisima, u strogim i posebnim rezervatima u moru te na drugim zaštićenim dijelovima mora i podmorja, u nacionalnim parkovima i na lokalitetima koji su zaštićeni propisima o zaštiti kulturnih dobara.

²³ Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 68/07, 88/10, 30/14, 89/14, 152/14)

²⁴ Pravilnik o obavljanju podvodnih aktivnosti (NN, br. 17/94, 74/94, 43/96, 47/99, 23/03, 28/03, 52/03, 58/03)

Prema Pravilniku o izmjenama i dopunama²⁵ Pravilnika o obavljanju podvodnih aktivnosti Člankom 1a definirano je da ronjenje u svrhu razonode i športa može biti individualno i organizirano. Organizirano ronjenje se obavlja putem ronilačkog centra, ronilačke udruge ili druge pravne ili fizičke osobe registrirane za obavljanje podvodnih aktivnosti u Republici Hrvatskoj, pod stalnim nadzorom ovlaštene stručne osobe. Organizirano ronjenje obavlja se pod uvjetom da organizator ronjenja prethodno ishoduje koncesijsko odobrenje za obavljanje podvodnih aktivnosti. Individualno ronjenje je svako ronjenje koje nije organizirano, a obavlja se temeljem Odobrenja za individualno ronjenje kojeg izdaje lučka kapetanija ili ispostava lučke kapetanije.

Članak 1. kaže da se ronilac dužan informirati o zonama u kojima je zabranjeno individualno ronjenje što je propisalo Ministarstvo kulture putem Pravilnika o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske²⁶ u područjima gdje se nalaze kulturna dobra.

Jedno od tijela i institucija koje regulira provedbu ronilačkog turizma je i Hrvatska gospodarska komora gdje pri Sektoru za turizam djeluje Zajednica ronjenja u gospodarstvu unutar koje djeluju Sekcija ronilačkog turizma, Sekcija ronjenja u ribarstvu, Sekcija ronilačkih radova i Sekcija sigurnosti u ronjenju.

Turističko je ronjenje danas u Hrvatskoj organizirano kroz Hrvatski ronilački savez i klubove u okviru Saveza međunarodnih ronilačkih škola, profesionalnih udruga, agencija te relativno dobro opremljenih centara za ronjenje. Sveukupno egzistira oko četrdesetak lokaliteta gdje se može izvršiti organizirana priprema za ronjenje i samo ronjenje. Standardi prema kojima su opremljeni centri za ronjenje podliježu provjeri razine i to svake godine i trebaju zadovoljiti međunarodne standarde opremljenosti kao i slični ronilački centri u svijetu.²⁷ Promociju ronilačkog turizma u Hrvatskoj provodi Hrvatska turistička zajednica i Turističke zajednice županija putem službenih web stranica i promidžbenih materijala.

²⁵ Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obavljanju podvodnih aktivnosti (NN 17/94, 74/94, 43/96)

²⁶ Pravilnik o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske (NN 69/99, 56/02, 62/03, 151/03, 157/03, 12/05)

²⁷ Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 289.

S porastom broja korisnika usluga ronilačkog turizma pojavilo se pitanje kako uskladiti nivo znanja pružatelja usluga u tom obliku turizma, osobito jer je to aktivnost sa visokim stupnjem rizika za zdravlje sudionika i njihov život. Danas je najveći problem koji se pojavljuje kod provedbe ronilačkog turizma nepostojanje zakona o ronjenju i nedorečenost postojećih pravilnika i propisa što je posljedično dovelo do nesklada u edukaciji kadrova u ovoj perspektivnoj grani turizma. U Hrvatskoj ne postoji kategorizacija ronilačkih centara sukladno materijalnim uvjetima, kvaliteti usluge i visini cijene, ne postoji sustavno statističko praćenje i istraživanje ovog oblika turizma kao ni kreditni poticaji za unapređenje kvalitete usluge što ukazuje na nedovoljno razumijevanje i nezainteresiranost mjerodavnih institucija. Ne postoji strategija razvoja ronilačkog turizma, mala su i gotova nikakva ulaganja, a sigurnost i zaštita turista nisu na zadovoljavajućoj razini.

1.2. Definiranje predmeta istraživanja

Iz problema istraživanja može se razlučiti njegov predmet, a to je istraživanje aktualnog stanja i razvojnih potencijala ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj za kojeg se smatra da je vrlo perspektivan oblik turizma te može dovesti do poboljšanja cjelokupne ponude hrvatskog turizma.

U Jadranskom moru nalaze se neke od najljepših svjetskih ronilačkih lokacija u kojima je život bogat i raznovrstan. Bogatstvo i raznolikost biljnog i životinjskog svijeta, podvodni zidovi i grebeni, olupine brodova i zrakoplova te brojna arheološka nalazišta čine jedinstveni doživljaj ronjenja te predstavljaju osnovni potencijal za razvoj ronilačkog turizma u Hrvatskoj.

Dio istraživanja na teorijskoj razini obrađuje najbolje svjetske destinacije koje su razvile ronilački turizam te se navodi kako taj oblik turizma doprinosi cjelokupnom gospodarstvu tih zemalja te analizira njihov koncept i strategiju razvoja.

U radu se provodi detaljna analiza stanja ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj koja obuhvaća ponudu ove vrste turizma, potražnju i temeljnu motivaciju ronioca koji posjećuju Hrvatsku. Također se navode zakoni koji reguliraju ovu vrstu djelatnosti, provedbeni akti i pravilnici te tijela i institucije koje svojim radom reguliraju provedbu ronilačkog turizma. Rad iznosi činjenice o važnosti sigurnosti i zaštite ronioca, te navodi važnost provođenja adekvatne inspekcije te usklađivanja sa zakonima na državnoj razini. Nadalje, istražuje se kolika su financijska ulaganja u ovaj oblik turizma, kakva je promidžba na državnoj razini, ali i na turističkim sajmovima, pozitivni i negativni učinci razvoja ronilačkog turizma te potencijali i ograničenja za njegov daljnji razvoj.

Poseban naglasak u radu stavlja se na isticanje neusklađenosti postojećih zakona na državnoj razini i provedbe u praksi, nepostojanje jedinstvenog zakona o ronjenju kao ni strategije za daljnji razvoj ronilačkog turizma. Također, jasno se navode i problemi koji se javljaju u edukaciji i usavršavanju kadrova u ronilačkom turizmu.

1.3. Istraživačka pitanja

Na temelju definiranog problema i predmeta istraživanja došlo se do ključne istraživačke pretpostavke koju iskazujemo sljedećom tvrdnjom:

- Razvojni potencijali ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj nisu dovoljno iskorišteni zbog neuređene zakonodavno-institucionalne infrastrukture, što generira suboptimalne rezultate.

Radi potvrde gornje pretpostavke, postavljaju se sljedeća istraživačka pitanja, na koja se u radu traži odgovor, kako temeljem desk istraživanja tako i temeljem ankete s ključnim nositeljima ponude ronilačkog turizma:

- Koji su ključni dionici ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj?
- Kako je reguliran ronilački turizam u Republici Hrvatskoj?
- Kakvi su sigurnosni uvjeti obavljanja usluga ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj?
- Koliko su stručni/kompetentni neposredni nositelji ponude/usluga ronilačkog turizma?
- Kakva je suradnja stručnih dionika?
- Kakvo je obrazovanje i usavršavanje kadrova ronilačkog turizma?

1.4. Ciljevi istraživanja

Na temelju definiranog problema i predmeta istraživanja iznose se ciljevi rada. Osnovni cilj istraživanja je utvrditi kakvo je aktualno stanje i koji se temeljni razvojni potencijali za razvoj ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj kao jedne od perspektivnih grana hrvatskog turizma. Iz glavnog cilja istraživanja proizlaze i sporedni istraživački ciljevi:

- Teorijski objasniti pojam i razvoj ronilačkog turizma
- Analizirati trenutnu ponudu i potražnju ronilačkog turizma u svijetu i Republici Hrvatskoj
- Analizirati konkurenciju u ovoj djelatnosti
- Navesti financijska ulaganja u ronilački turizam i analizirati kakva je promidžba na domaćem i inozemnom tržištu
- Procijeniti direktne prihode po osnovi ronilačkog turizma
- Istražiti i navesti koja su tijela i institucije uključene u provedbu ove vrste turizma
- Analizirati temeljne zakone i provedbene akte koji reguliraju ovu djelatnost te utvrditi moguća poboljšanja
- Utvrditi važnost obrazovanja i podizanja kompetencija za daljnji razvoj ronilačkog turizma
- Utvrditi važnost inspekcije i zaštite na radu za sigurnost provedbe ronilačkog turizma
- Dati pregled nedostataka i izazova s kojima se susreće ronilački turizam u Hrvatskoj
- Istražiti i predložiti moguća rješenja za bolju i sigurniju provedbu ronilačkog turizma

1.5. Metode istraživanja

U ovom istraživačkom radu koristile su se sljedeće metode istraživanja:

- Deduktivna metoda predstavlja sustavnu primjenu deduktivnog načina zaključivanja u kojem se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci;
- Induktivna metoda je sustavna primjena induktivnog načina zaključivanja kojim se na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu, od zapažanja konkretnih slučajeva dolazi do općih zaključaka;
- Povijesna metoda uzima u obzir kronologiju, razvoj i uzročno-posljedičnu vezu o predmetu istraživanja;
- Komparativna metoda je postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava, procesa i odnosa, odnosno utvrđivanje njihove sličnosti i razlike u njihovom ponašanju i intenzitetu;
- Deskriptivna metoda je postupak jednostavnog opisivanja ili očitovanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja;
- Metoda sinteze je postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem sinteze jednostavnih sudova u složenije;
- Metoda analize je postupak znanstvenog istraživanja raščlanjivanjem složenih pojmova, sudova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente;
- Metoda dokazivanja i opovrgavanja je utvrđivanje točnosti neke spoznaje i dokazivanje pogrešnosti teze;
- Metoda intervjuiranja²⁸ – proveden je intervju s ekspertom za ronilački turizam radi uočavanja ključnih problema u njegovu funkcioniranju, temeljem čega se došlo do sastavljanja strukturiranog upitnika za provođenje ankete predstavnika ronilačkih centara, te s vlasnicom ronilačkog centra;
- Metoda anketiranja – provedena je online anketa temeljem unaprijed strukturiranog upitnika sastavljena na osnovu spoznaja dobivenih u razgovoru sa ekspertom, kao i rezultata vlastitih desk istraživanja, na uzorku od mogućih pedesetak registriranih ronilačkih centara.

²⁸ Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N. (2011): Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisлити, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje, 2. izd. M.E.P., Zagreb

1.6. Doprinos istraživanja

Hrvatska iz godine u godinu bilježi sve veće turističke rezultate koji su većinom rezultat ugodne klime, razvedene obale, raznolike flore i faune, bogate povijesti i kulture te čistog mora. Turisti posjetom određene destinacije očekuju nekakve dodatne sadržaje, traže aktivan odmor, doticaj sa lokalnom zajednicom i upoznavanje kulture, kao i istraživanje prirodnih ljepota i bogatstava neke države. Upravo to je dovelo do pojave selektivnih oblika turizma, a jedan od njih je ronilački turizam. Ovaj rad se fokusira na analiziranje aktualnog stanja i razvojnih potencijala ronilačkog turizma u Hrvatskoj.

Doprinos ovog rada manifestira se u stvaranju jasne predodžbe trenutnog stanja ponude i potražnje za ronilačkom turizmom. Kroz pregled zakona, provedbenih akata i propisa te tijela i institucija koji sudjeluju u provedbi ove vrste turizma navode se prijedlozi za moguća poboljšanja i za bolju realizaciju u praksi. Poseban naglasak stavlja se na analizu obrazovnih programa i trenutno stanje obrazovanja u tom području kao i prijedlozi za usklađivanje obrazovanja kadrova i provedbe u praksi. Objasnjava se i važnost inspekcije i sigurnosti u ronilačkom turizmu kao jedan od glavnih preduvjeta za siguran razvoj.

1.7. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad je strukturiran u šest poglavlja. U uvodnom dijelu definira se problem i predmet istraživanja, istraživačka pitanja, ciljevi i metode istraživanja te doprinos istraživanja i sadržaj diplomskog rada.

U drugom poglavlju daje se uvid u povijesni kontekst razvoja ronilaštva. Nakon definiranja pojma i sadržaja turizma te selektivnih oblika, razjašnjava se dinamika razvoja ronilačkog turizma u svijetu, učinci koje on generira na lokalnu destinaciju te koje su vrste ronilačkog proizvoda.

U trećem poglavlju navodi se razvoj ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj, analiziraju se osnovni elementi ponude ronilačkog turizma te se daje uvid u zakonodavno-institucionalnu osnovu koja je temelj za provedbu ronilačkog turizma. Također se pokušavaju procijeniti izravni ekonomski i ostali učinci ronilačkog turizma.

U četvrtom poglavlju daje se pregled empirijskog istraživanja, metodologija, uzorak, provedba te rezultati istraživanja.

U petom poglavlju navode se preporuke za budući razvoj ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj.

U posljednjem dijelu rada, šestom poglavlju, iznesen je zaključak rada.

2. POVIJESNI KONTEKST RONILAŠTVA

2.1. Teorijski okvir turizma kao društvene i ekonomske pojave

Turizam se u najširem smislu riječi može razumjeti kao skup raznolikih individualnih iskustava o odnosima koji nastaju povodom zadovoljavanja čovjekovih potreba, koje uobičajamo zvati turističkim. U suvremenoj teoriji definicije turizma svrstavaju se u dvije osnovne skupine, tzv. demand-side definicije, odnosno definicije s aspekta potražnje i supply-side definicije odnosno definicije s aspekta ponude.

Unutar definicija sa demand-side aspekta razvijaju se tzv. konceptualne i statističke definicije turizma. Konceptualne definicije su deskriptivnog karaktera, a njihov sadržaj ovisi o tome tko, odnosno koja ih struka definira i za koje potrebe, a glavna svrha statističkih definicija je uspostavljanje odgovarajućih statističkih standarda te moraju identificirati vrste putovanja i posjeta koje se moraju i koje se nesmiju smatrati turističkim, definirati vremenski obuhvat boravka izvan domicila i definirati specifične okolnosti, a ponekad i obuhvat pojma „uobičajeno okruženje“. Na konferenciji statističara u Vancouveru 2001. godine konačno je potvrđena finalna verzija demand-side tehničke/statističke definicije turizma, a to je da turizam obuhvaća sve aktivnosti osoba koje putuje i borave u mjestima izvan svog uobičajenog okruženja u vremenu do maksimalno godine dana u svrhu odmora, poslovnih razloga, te drugih razloga za koje nisu plaćeni u mjestu koje posjećuju. Sa supply-side aspekta turizam definiramo s aspekta ponude tj. nositelja turističkog poslovanja, a također postoje konceptualne i statističke definicije.²⁹

Turizam se može definirati kao skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetilaca nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova privredna djelatnost.³⁰

Turizam je aktivnost koja zadire u sve konvencionalne sektore gospodarstva, ali i zahvaća brojne druge; društvene, kulturalne, ambijentalne i prirodne sadržaje, pa se stoga često opisuje kao višeslojna djelatnost. Opisuje se i kao „industrija“, ali tu se javlja i pojmovni problem. Turizam nema uobičajenu formalnu produkciju dobara, niti ima outpute, izlazne vrijednosti, koje se mogu fizički mjeriti, a nema ni jedinstvenu strukturu koja bi bila tipična za svaku

²⁹ Petrić, L. (2013): Uvod u turizam, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 24.-37.

³⁰ Antunac, I. (2001): Turizam, teorijsko-znanstvene rasprave, Institut za turizam, Zagreb, str. 5.

zemlju te s obzirom da turizam ne možemo definirati kao industriju, on ne može imati zasebno mjesto u sustavu nacionalnih računa.³¹

Glavni ekonomski učinci turizma proizlaze iz pritjecanja stranih valuta, jačanja državnih prihoda, poticanja gospodarskog razvoja, investicija, zaposlenosti i dohodaka te poticanja regionalnog razvitka. Prva dva učinka primjećuju se na nacionalnoj razini, dok su ostali na nižim razinama. Turizam generira niz ekonomskih učinaka na međunarodnu razmjenu koji se mogu pratiti kroz efekte razmjene i redistribucije, platnu bilancu te kroz priliv strane valute. Nadalje, učinci se mogu pratiti kroz uvozne sadržaje u turističkim sadržajima, doprinose prihodima proračuna te kroz zapošljavanje i stvaranje prihoda na ruralnim i nedovoljno razvijenim područjima.

Turizam generira i socijalne i kulturne učinke na društvo, koji proizlaze iz razvoja ili porasta turističke djelatnosti.³² Pozitivni socio-kulturni utjecaji koje turizam generira su da turizam razvija lokalni ponos, potiče suradnju, razumijevanje i mir, pomaže u izgradnji javne infrastrukture te može pomoći u oživljavanju i podršci socio-kulturnom razvoju destinacije, a s druge strane navode se negativni socio-kulturni utjecaji poput migratornih pritisaka na turistička područja, migracija radne snage iz ruralnih u urbana područja te socijalne tenzije, porast taksi kako bi se zadovoljila rastuća potražnja za boljom infrastrukturom (ceste, opskrba vodom itd.). Također, radnici u turističkom sektoru su nedovoljno plaćeni, dok su radnici na menadžerskim pozicijama koji su bolje plaćeni većinom dovedeni iz drugih zemalja, uvjeti na radu nisu zadovoljavajući, većina poslova su sezonskog karaktera, a nerijetko se zapošljavaju i djeca mlađa od 18 godina. Nadalje negativni socio-kulturni utjecaji se očituju u seksualnoj devijaciji, kriminalu, socijalnim tenzijama, zdravstvenim problemima, te ostalim oblicima koji podrazumijevaju komodifikaciju, pseudo-autentičnost, standardizaciju i demonstracijski efekt.

Učinci koje turizam generira mogu se očitovati i u pozitivnim i negativnim djelovanjima na okoliš. Neki od pozitivnih direktnih okolišnih utjecaja su zaštita i restauracija spomenika prirode i kulture, stvaranje nacionalnih parkova i parkova prirode te ostalih oblika zaštićenih područja, zaštita koraljnih grebena i plaža, održavanje šuma. S druge strane javljaju se brojni značajni negativni utjecaji na okoliš poput smanjenja bioraznolikosti zbog lova i ribolova te

³¹ Lickorish, L. J., Jenkins, C. L. (2006): Uvod u turizam, Ekokon, Split, str. 11.

³² Ibidem str. 89.-105.

gradnje objekata, erozije plaža i tla, uništenja vegetacije, uništavanja antičkih spomenika grafitima i uslijed obavljanja neprimjerenih turističkih aktivnosti, onečišćenja vode, zraka i tla, vizualne degradacije prostora zbog pretjerane izgradnje, povećani rizici od požara i povećana produkcija smeća.³³

Razvoj suvremenog turizma u svijetu je imao različite faze, a temeljno obilježje suvremenog turizma jest njegova masovnost. Masovni turizam se može definirati kao oblik turizma u kojem je zastupljen veliki broj turista koji putuju organizirano, najčešće u tzv. paketputovanjima ili aranžmanima u organizaciji turoperatora i putničkih (turističkih) agencija.³⁴ Ono što je najviše utjecalo na razvoj masovnog turizma je svakako povećanje slobodnog vremena te putovanja iz dokolice i rasonode koja postaju jedan od najmasovnijih oblika provođenja slobodnog vremena. Pojavom paket aranžmana, putovanja su postala dostupna većem broju ljudi što je također imalo utjecaj na rast masovnog turizma.

Masovni turizam je potaknuo razvoj u mnogim dotad nerazvijenim krajevima, ali je istovremeno uzrokovao i niz negativnih efekata, pa se stoga osamdesetih godina 20. stoljeća sve češće počinju čuti zahtjevi za razvojem turizma u skladu s prihvatnim kapacitetima destinacije tj. u skladu s načelima tzv. održivog razvoja, što implicira razvoj brojnih oblika tzv. posebnog ili selektivnog (alternativnog) turizma koji je protuteža masovnom turizmu.³⁵

³³ Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., Wanhill, S. (2008): *Tourism principles and practice*, Fourth Edition, Pearson Education Limited, England, str. 160.-206.

³⁴ Bartoluci, M. (2013): *op.cit.*, str. 183.

³⁵ Petrić L. (2013): *op. cit.*, str. 17.-18.

2.2. Uloga i značenje selektivnih oblika turizma

Kao alternativa masovnom turizmu spominju se pojmovi eko turizam, zeleni turizam, alternativni turizam i sl., sa zajedničkim nazivnikom – održivi turizam. Svi se ti nazivi danas mogu prepoznati u nazivima selektivni oblici turizma.³⁶

Tržište se sve više raščlanjuje na podskupine koje su definirane životnim stilom, osobnim sklonostima, potrebama i životnim prilikama. Sve ovo potiče interes za različite oblike i vidove turizma na svim razinama turističke potražnje. To logično prati i sektor turističke ponude kroz brojne inovacije, kako smještajnih kapaciteta tako i sadržajnih elemenata široke lepeze turističkog proizvoda.³⁷

Selektivne oblike turizma mogli bismo definirati kao oblike turizma koji se temelje na specifičnim interesima turista za sadržajima i aktivnostima u određenoj turističkoj destinaciji. Selektivni oblici turizma temelje se na motivima kao pokretačima turista prema destinacijama koje mogu optimalno zadovoljiti njihove posebne interese. To su primjerice motivi poput sporta i rekreacije, unapređenja zdravlja, kulture, povijesti, edukacije, vjere i sl. Upravo takve potrebe tvore selektivne oblike turizma poput sportskog, nautičkog, zdravstvenog, kulturnog, obrazovnog, kongresnog, vjerskog i sl. oblika.

Za razvoj turizma, pa i njegovih selektivnih oblika u nekoj destinaciji prostor je temeljni resurs. Osim prostornih resursa selektivni oblici turizma grade se i na posebno pripremljenim resursima. Stoga se selektivni oblici turizma mogu svrstati u dvije skupine: selektivni oblici turizma temeljeni na prirodnim resursima kao što su: zdravstveni turizam, sportsko-rekreacijski turizam, nautički, ekoturizam, lovni, ribolovni, seoski turizam, nudizam i sl., te selektivne oblike turizma koji se temelje na posebno pripremljenim resursima koje dijelimo na sportski turizam (natjecateljski), wellness turizam, tematski i zabavni parkovi, velike manifestacije, vjerski, kongresni, gastronomski turizam, vinske ceste, kulturno-povijesni, urbani turizam, turizam kockarnica, pustolovni turizam, putopisi i sl.³⁸

³⁶ Bartoluci, M. (2013): op.cit., str. 184.

³⁷ Geić, S. (2011): op.cit., str. 211.

³⁸ Bartoluci, M. (2013): op.cit. str., 185.-186.

U uvjetima tržišne orijentacije razvoja turizma i turističkih vrsta statistika je važan činitelj i dopunski kriterij, ali ne i cjelovit.³⁹

Postoje dvije osnovne podjele selektivnih oblika turizma, prema motivaciji te vanjskim učincima.

Podjela prema uzrocima i vanjskim učincima obuhvaća podjelu prema podrijetlu, trajanju boravka, sezonama, broju sudionika, dobi sudionika, vrstama prijevoza, vrsti smještaja, učincima na platnu bilancu, načinu plaćanju i sociološkim kategorijama.

Podjela prema motivaciji obuhvaća rekreativni turizam, kulturni turizam, socijalni turizam, komercijalni turizam, politički turizam i sportski turizam u kontekstu kojeg možemo promatrati i ronilački turizam.⁴⁰

³⁹ Luković, T. (2008): Selektivni turizam, hir, ili znanstveno istraživačka potreba, Acta turistica nova, Vol 2., No.1 , str. 51.-74.

⁴⁰ Geić, S. (2011): op.cit. str. 225.

2.3. Ronilački turizam kao oblik selektivne turističke ponude

Rekreacijska je funkcija turizma osobito istaknuta u suvremenom turizmu, koji se sve više temelji na rekreaciji kao motivu turističkih putovanja. U kombinaciji sa sportskim motivima i sadržajima ona se može nazvati sportsko-rekreacijskom funkcijom. Iz sportsko-rekreacijske funkcije u suvremenom turizmu razvija se novi oblik - sportski turizam.

U definiranju sportskog turizma navode se tri pristupa, i to sa stajališta aktivnosti, organizacije sportskog turizma ili pak motivacije. Ne navodi se sistematizacija sportskih aktivnosti, nego se iste promatraju kao element aktivnog sportskog turizma gdje posjetitelj sudjeluje u sportskim aktivnostima odnosno pasivnog sportskog turizma, gdje je angažiran kroz promatranje nekog sportskog događaja.

Nadalje, predlažu se tri tipa sportskog turizma a to su:

- Aktivni sportski turizam - putovanje radi sudjelovanja u sportu;
- Događajni sportski turizam – putovanje radi gledanja sporta;
- Nostalgичni sportski turizam – putovanje radi posjeta sportskim atrakcijama poput stadiona i slično.

Sportsko-rekreacijski sadržaji mogu biti motiv dolaska u neku turističku destinaciju. Ako pak u destinaciju nisu došli isključivo iz sportskih razloga, sportsko-rekreacijska ponuda utječe na raznolikost turističke ponude te turisti mogu birati između niza ponuđenih sadržaja te se tako povećava i kvaliteta turističke ponude. Smatra se da je motiv sporta i rekreacije zastupljeniji u post i pred sezoni te ova ponuda u turističkoj destinaciji utječe na produljenje turističke sezone i pomaže u ublažavanju sezonskog obilježja turizma.⁴¹

Autori Bartoluci i Čavlek⁴² nadalje ističu podjelu sportsko-rekreacijskog turizma na sljedeće oblike:

- Natjecateljski sportski turizam koji razumijeva sva putovanja radi sudjelovanja u određenim sportskim natjecanjima, od domaćih do međunarodnih;

⁴¹ Prethodni tekst zasniva se na sljedećem autoru: Bartoluci, M. (2013): op. cit. str.198.-203.

⁴² Bartoluci, M., Čavlek, N. (1998): Turizam i sport, Školska knjiga, Zagreb, str. 104.

- Zimski sportsko-rekreacijski turizam u kojem se aktivnosti provode u planinskim zimskim centrima;
- Ljetni sportsko-rekreacijski turizam koji se provodi na odmoru u destinacijama raznim sportsko-rekreacijskim aktivnostima. To su aktivnosti poput plivanja, jedrenja, veslanja i ronjenja.

Uz sportsko-rekreacijski turizam posebice se obrađuje pustolovni turizam kojeg prema sadržaju možemo podijeliti na **hard pustolovni turizam** u koji se uključuju aktivnosti kao što su kajaking, ronilaštvo, planinski biciklizam, intenzivno krstarenje prostranstvima (backpacking), penjanje i sl, te se on često naziva i ekstremni jer uključuje rizik za preživljavanje, odnosno **soft pustolovni turizam** koji uključuje blaže sportsko turističke forme kao što su pješaćenje, kamping, jahanje, biciklizam itd, a većinom privlači turiste koji nisu ljubitelji adrenalinskih sportova te obitelji.⁴³

Novelli⁴⁴ navodi 3 moguće kategorije sportskog turizma i to: one koje uključuju aktivni sportski turizam, manifestacije u kategoriji sportskog turizma i povijesni sportski turizam. Aktivni sportski turizam obuhvaća nekoliko aktivnosti, a to su skijanje, biciklizam, avanturistički turizam i aktivno sudjelovanje u sportskim događajima. Ova kategorija obuhvaća otprilike 10-30% ukupnog tržišta. Neke od najčešćih fizičkih aktivnosti kojima se turisti bave na aktivnom odmoru su skijanje i snowboarding u zimskim mjesecima i vodeni sportovi koji uključuju i ronjenje u ljetnim mjesecima. Manifestacijama u sportskom turizmu se pridodaje veliki značaj u istraživanju, a osobito u kategorijama mega i hallmark događaja kao što su Olimpijske igre. Najmanje pažnje se pridodaje povijesnom sportskom turizmu koji obuhvaća posjete sportskim muzejima, ture na poznatim stadionima i sl. Ove tri kategorije se međusobno preklapaju i moguće je da neki turisti idu aktivno sudjelovati u nekoj sportskoj aktivnosti, a uz to ujedno i posjetiti neku od povijesnih sportskih znamenitosti.

Hudson⁴⁵ navodi 5 glavnih elemenata na strani ponude sportskog turizma, a to su:

- atrakcije (destinacije koje privlače turiste znamenitostima ili aktivnostima povezanim sa sportom, a mogu biti prirodne poput mora te od strane čovjeka sagrađene atrakcije),

⁴³ Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 271.-273.

⁴⁴ Novelli, M. (2011): Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases, Routledge, New York, str. 159.

⁴⁵ Hudson, S. (2003): Sport and adventure tourism, Routledge, New York, str. 3.

- resorti (sportski resorti koji predstavljaju integrirane komplekse sa sportskim sadržajima),
- krstarenja,
- ture i
- eventi (događanja).

2.4. Pojam i sadržaj ronilačkog turizma

Ronilački turizam kao podvrsta pustolovnog turizma uključuje individualce koji putuju iz svojeg mjesta stanovanja, provodeći najmanje jednu noć u nekoj destinaciji i aktivno sudjelujući u jednoj ili više ronilačkih aktivnosti poput ronjenja s bocama i bez boca.⁴⁶

Ronjenje je aktivnost koja se razvila 1950-ih i 1960-ih godina kada je fokus bio na istraživanju olupina potopljenih brodova, a danas se fokus stavlja na podvodne fotografije i na istraživanje podvodnog bogatstva, flore i faune.⁴⁷

Ronilački turizam je poseban oblik turističke ponude u svrhu organizacije turističkog razgledavanja podmorja preko turističkih aranžmana, izletničkih programa, turističkog ronjenja i drugih povezanih usluga. Turističko ronjenje je usluga u ronilačkom turizmu u cilju organizacije provedbe aktivnog odmora i rekreacije turista kao interesnog, dragovoljnog i organiziranog ronjenja.⁴⁸

Sustav ronilačkog turizma se sastoji od 4 elementa, a to su:

- Podvodno okruženje,
- Ronioci,
- Ronilačka industrija,
- Lokalna zajednica.

⁴⁶ Mota, L. (2016): Using Of Natural Spaces For Tourism Activity Scuba Diving And Impacts On Aquatic Animals, Int. J. Trop. Vet. Biomed. Res., Vol. 1. (1): 10.-21.

⁴⁷ Hudson, S. (2006): op.cit., str. 140.

⁴⁸ Ergović, Z. (2009): Vodič o načinu i uvjetima pružanja usluga u ronilačkom turizmu, POU Hrvatska ronilačka škola, Split

Podvodno okruženje je temelj ovog sustava jer svi dionici unutar sustava ovise o njemu. Ključne dionike koji su uključeni u poslovanje unutar sustava ronilačkog turizma predstavljaju pak:

- Ronioci koji predstavljaju potražnju;
- Ponuditelji usluga ronilačkog turizma, a to su ronilački centri i udruge, charter organizacije, pružatelji usluga edukacije i treninga u ronilačkom turizmu;
- Pružatelji usluga u turističkoj industriji poput smještaja, transporta, hrane i pića i ostale usluge koje se nude roniocima;
- Ostali ključni dionici su lokalna zajednica koja uključuje socijalne i kulturne resurse te vlast i donositelje odluka.

Svaki dionik unutar sustava ima vlastite uloge i odgovornosti, ali je primoran surađivati s drugim dionicima. Dionici su međusobno povezani što zahtjeva suradnju i međusobnu komunikaciju o ulogama i perspektivama. Suradnja pomaže u prepoznavanju perspektiva različitih dionika na lokalnoj razini te pomaže boljem kolektivnom razumijevanju.⁴⁹

Kad je riječ o samim roniocima, koji predstavljaju potražnju u ronilačkom turizmu, prema Professional Association of Diving Instructors (PADI) dvije trećine europskih turista koji putuju zbog ronjenja su muškarci. Oni većinom imaju visoke prihode, visoko su obrazovani te vode aktivni i zdravi život. Prosječna duljina putovanja je otprilike 10 dana.

Prema Centre for the Promotion of Imports from developing countries (CBI)⁵⁰ postoje 3 glavne skupine ronilaca:

- Prva skupina obuhvaća ronioce koji putuju iz zadovoljstva te su oni ujedno i najveći segment, čineći 70% ukupnih europskih turista ronioca. Oni preferiraju kombiniranje ronilačkih i neronilačkih aktivnosti u destinaciji te većinom odsjedaju u resortima. Uz atraktivnu ronilačku destinaciju, udobnost, kultura, dobra hrana i dnevni izleti su im jako važni. Uz ronjenje, traže priliku za isprobavanjem nečeg novog i drugačijeg. Turisti ronioci iz ovog segmenta troše 40-50% njihovog odmora na neronilačke aktivnosti, a većinom nose vlastitu opremu. Da bi se zadovoljile potrebe ovog

⁴⁹ Musa, G., Dimmock, K. (2015): Scuba diving tourism system: a framework for collaborative management and sustainability, *Marine Policy*, Vol.54., pp. 52.-58.

⁵⁰ CBI Product Fact Sheet (2015): op.cit., str. 2.

segmenta potrebno je da u destinaciji postoji kvalitetna oprema, udobnost, dobra hrana te atraktivan neronilački program (safari ture, kulturne ture ili povijesne ekskurzije).

- Stravstveni ronionci predstavljaju oko 20% europskih turista ronilaca. To su ronionci koji su većinom prošli ronilačke obuke ili su licencirani ronionci. Takve obuke većinom uključuju područja specijalnih interesa (npr. podvodne fotografije) ili generalne obuke. Više od dvije trećine strastvenih ronionca su muškarci, većinom imaju između 46 i 55 godina te putuju sami ili sa ostalim strastvenim ronioncima. Ronjenje je njihov glavni razlog odlaska na odmor, a putuju kako bi vidjeli posebne vrste riba i sisavaca. Smještaj i kulturne ture im nisu bitne, već im je najvažniji čisti smještaj, dobra hrana i ljubazno osoblje. Većinom donose svoju opremu. Ukoliko se želi privući ovaj segment potrebno je izgraditi kvalitetan i jedinstven ronilački proizvod, prezentirati posebnu listu životinjskih vrsta i jedinstvenih zarona.
- Treću skupinu čine obitelji i parovi koji sačinjavaju 10% europskih turista ronilaca. Kvaliteta im je iznimno bitna, imaju relativno visoke prihode, a generalno su spremni potrošiti više na kvalitetu bitnih elemenata putovanja kao što su let, smještaj i aktivnosti. Ukoliko se želi privući ovaj segment potrebno je fokusirati se na kvalitetu cjelokupnog paket aranžmana.⁵¹

Hudson⁵² pak, dijeli ronionce u 3 skupine: „hard core“, turiste i potencijalne ronionce. Svaka od tih skupina ima različitu motivaciju. „Hard core“ ronionci traže posebna iskustva, izazove i egzotičnu i zanimljivu floru i faunu, turisti predstavljaju skupinu kojima je ronjenje aktivnost na odmoru, a potencijalni ronionci predstavljaju onu kategoriju koja bi mogla koristiti usluge ronilačkog turizma. Motivacija ronilaca je povezana s traženjem posebnog iskustva, interesom za podvodnim svijetom, podvodne fotografije, a žele iskusiti avanturu, doživjeti rizik i uživati u ronjenju. Primarne determinante odabira lokacije za ronjenje su čistoća mora, kvaliteta i raznolikost biljnog i životinjskog svijeta, cijena, pristup i podvodna estetika.

Europskim turistima ronioncima su iznimno bitni zdravstveni i sigurnosni uvjeti, održivost, atraktivnost destinacije, tehnički uvjeti i kombinirani paket aranžmani, a većina ih dolazi iz Ujedinjenog Kraljevstva, Njemačke i Francuske.⁵³

⁵² Hudson, S. (2008): Sport and Adventure Tourism, Routledge, New York, str. 142.

⁵³ CBI Product Fact Sheet (2015): op.cit., str. 2.-4

Papathanassis⁵⁴ pak, navodi 4 tipa nositelja potražnje za sportskim turizmom, a to su:

- Vrhunski sportaši kojima je efikasnost i natjecanje glavni cilj u toku odmora,
- Sportaši kojima je očuvanje zdravlja i održavanje kondicije primarni cilj,
- Povremeni sportaši kojima je kompenzacija i prestiž važniji nego sportske ambicije,
- Pasivni sportski turisti koji ne sudjeluju u sportskim aktivnostima.

2.5. Dinamika razvoja ronilačkog turizma u svijetu

Čovjekova nastojanja da se spusti pod vodenu površinu stara su vjerojatno koliko i povijest ljudskog društva. Brojni indirektni dokazi govore o ranim i relativno uspješnim zaronima čovjeka bez upotrebe ronilačke opreme, ili pak uz pomoć jednostavnih pomagala. Leonardo da Vinci je u svojoj ogromnoj ostavštini ostavio i skice pomagala za ronjenje koja bi trebala omogućiti ronjenje u plitkoj vodi pomoću cijevi kojom se atmosferski zrak udiše s površine. On je također imao i viziju potpuno opremljenog ronioca sa spremnikom zraka na grudima što je vrlo slično i današnjoj opremi za ronjenje. Njegov izum je i primjena peraja i spremnika koji je punjen s pijeskom ili nekim drugim balastom kako bi se regulirala plovnost.

Slika 1: Prikaz da Vincijevog uređaja za ronjenje u plitkoj vodi

Izvor: http://www.templeofmysteries.com/images/breathing_machine.jpg

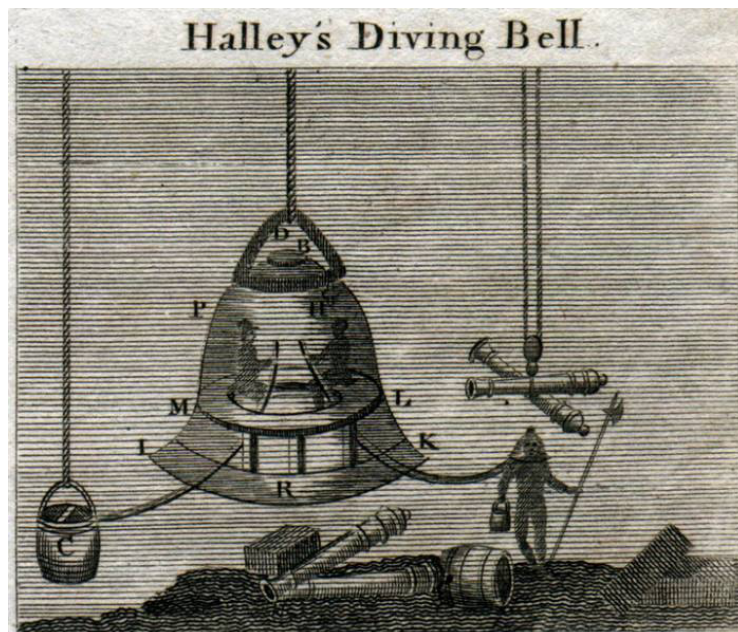
⁵⁴ Papathanassis, A. (2001): The Long Tail of Tourism, Holiday Niches and their Impact on Mainstream Tourism, Gabler, Germany, str. 78.-79.

Slika 2: Da Vincijev potpuno opremljeni ronilac

Izvor: <http://www.davincilife.com/images/scuba-gear.jpg>

Zvona za ronjenje imala su veliki značaj za razvoj ronilaštva. Predstavljaju najstarija pomagala pomoću kojih se moglo roniti i relativno dugo ostati pod površinom. Poznati britanski astronom i sekretar Edmund Halley konstruirao je 1690. godine veliko drveno zvono za ronjenje. U njemu je za disanje korišten zrak pod pritiskom koji se u toku spuštanja nakuplja u gornjem dijelu zvona. Tako je Halley sa dva pratioca uspio boraviti 1.5h na dubini između 16.5 do 18m.

Slika 3: Halleyjevo zvono za ronjenje

Izvor: http://krabov.net/uploads/posts/2013-09/1378829166_02.jpg

1878. godine H.S.Fleuss je napravio prvi aparat za komprimirani kisik na principu regeneriranja izdahnutog zraka, a kasnije je u suradnji sa R.H.Davisom usavršio taj aparat kako bi se mogao primijeniti za rad u zatvorenoj atmosferi i za spašavanje iz podmornica. Aparati za autonomno ronjenje najbrži razvitak doživjeli su između dva svjetska rata, a služili su u spasilačkim operacijama te za izvođenje ofenzivnih akcija protiv neprijatelja.

1943. godine francuz J.Y.Cousteau i inženjer E.Cagnane napravili su prekretnicu u razvoju autonomnog ronilačkog aparata „otvorenog kruga“ koji je snabdijevan komprimiranim zrakom, te on predstavlja otkriće hidrostatskog regulatora „na zahtjev“. Taj regulator dozira zrak na pritisak okolnog ambijenta samo u fazama udaha, što je dovelo do razvijanja podvodnih aktivnosti nakon Drugog svjetskog rata.⁵⁵ Za razliku od teškog ronioca koji se kretao pod vodom hodajući po dnu, autonomni se ronilac uz pomoć peraja slobodno kretao pod vodom disajući iz regulatora koji je maksimalno štedio zrak te mu omogućavao da pod vodom ode do većih dubina. Oni su također omogućili ronjenje širokim masama te ga popularizirali u svojim dokumentarnim filmovima te rekreativno ronjenje u turizmu sa autonomnom aparaturom za boravak ispod vode ne bi bilo moguće bez njih. Razvitak tehnologije autonomnog sportsko-rekreativnog ronjenja 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća pokrenuo je nove sportske discipline, ubrzao podmorna istraživanja te otvorio put rekreativnom ronjenju u cilju razgledavanja, fotografiranja i snimanja.⁵⁶

Slika 4: Ronjenje sa suvremenom opremom

Izvor: <http://www.seuh.net/79-seuh/99-oprema-za-ronjenje>

⁵⁵ Prethodni tekst zasniva se na sljedećem autoru: Gošović, S. (1979): Ronjenje u sigurnosti-podvodna medicina i tehnika autonomnog ronjenja, Zagreb, Jugoslavenska medicinska naklada, str. 21.-32.

⁵⁶ <http://www.pomorskodobro.com/fokus-frka-sijecanj-2016.html> (Pristupljeno dana 10.01.2017)

2.5.1. Najpoznatije organizacije ronilačkog turizma

Danas postoji veliki broj ronilačkih asocijacija-organizacija koje su usmjerene na edukaciju ronilaca svih kategorija prema specifičnim, zasebnim standardima. Iako su u osnovi svi programi obuke ronilaca sukladni, u velikom dijelu zbog kompatibilnosti među asocijacima i identični, postoje njihove specifičnosti. Svaka ronilačka asocijacija razvila je svoj program obuke ronilaca sukladno međunarodnim ronilačkim standardima obuke.⁵⁷

Professional Association of Diving Instructors (PADI) je najpoznatija i najveća ronilačka organizacija. Osnovana je 1966. godine od strane John Cronina i Ralph Ericksona s ciljem pružanja ljudima prilike za uživanje u podvodnom svijetu nudeći relevantan i siguran ronilački trening uz zadovoljavajući nivo sigurnosti. Sjedište je u SAD-u, a imaju preko 150.000 ronilačkih instruktora koji godišnje realiziraju preko milijun ronilačkih certifikata. Članovi PADI asocijacije su ronilački instruktori obučeni i licencirani za edukaciju ronilaca po PADI standardima. PADI u članstvu okuplja i profesionalne ronilačke centre. On ima preko 900.000 dodijeljenih ronilačkih certifikata svake godine u svijetu u proteklih 19 godina, a dodjeljuje i ronilačke certifikate i ima profesionalne suradnike u preko 200 zemalja. Ronilačke kategorije PADI sustava su uvodne, osnovne, napredne i instruktorske, a osim navedenih kategorija, PADI ima razvijen sustav edukacije ronilaca za veliki broj ronilačkih specijalnosti poput ronjenja u špiljama, dubinskog ronjenja, podvodne fotografije, noćnog ronjenja, podvodnog snimanja, ronjenja na područjima gdje se nalaze olupine itd. Predstavništvo PADI EUROPE je u Švicarskoj, a u Hrvatskoj još nije uspostavljena struktura kao u većini europskih država. Trenutačno u Hrvatskoj postoji 20-ak centara koji su pridruženi PADI asocijaciji, od kojih neki od njih imaju licencu organiziranja i provođenja instruktorskih tečajeva. U posljednje vrijeme uočava se velik interes PADI asocijacije za prisutnost u Hrvatskoj i u ekspanziji je program obuke novih instruktora, kao i recertificiranje postojećih instruktora drugih asocijacija na PADI sustav.⁵⁸

⁵⁷ Podatak prikupljen iz intervjua sa gospodinom Zoranom Ergovićem, ekspertom u ronilačkom turizmu

⁵⁸ <https://www.padi.com/scuba-diving/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

Slika 5: Logo PADI organizacije

Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/b/b0/Logo_of_PADI.svg/180px-Logo_of_PADI.svg.png

Scuba Schools International (SSI) je organizacija čije je sjedište u Bostonu. Ona je po svojim standardima slična PADI sustavu. SSI već 40 godina pruža usluge obuke, certificiranja i edukacije za ronioce i ronilačke centre diljem svijeta. Od 1970. godine kada je SSI počeo s radom izgradio je mrežu od 30 servisnih centara te je zastupljen u više od 110 zemalja diljem svijeta na više od 2400 lokacija. Ovo je jedna od rijetkih asocijacija koja je zadovoljila uvjete za dobivanje ISO certifikata. Svaki od njihovih programa obuke je baziran na metodologiji **Ronilačkog dijamanta** koji se bazira na 4 osnovna preduvjeta za sigurno ronjenje i vrhunsko zadovoljstvo, a to su: znanje, vještine, održavanje opreme i iskustvo.

Službeni predstavnik SSI asocijacije u Hrvatskoj je tvrtka SSI CROATIA (od početka 2004. djeluje pod nazivom SSI ADRIATIC GROUP) sa sjedištem u Rijeci. Naglu ekspanziju u Hrvatskoj postiže sredinom i krajem 90-ih godina kao asocijacija koja je imala kvalitetnu didaktičku potporu (nastavne materijale na hrvatskom i drugim svjetskim jezicima), te je to bilo pogodno za školovanje stranih gostiju-ronilaca u ronilačkim centrima. U Hrvatskoj je trenutačno aktivno približno tri stotine SSI instruktora, a Hrvatski ogranak ostvario je znatan utjecaj na stvaranje SSI strukture u Sloveniji i Češkoj, uglavnom zbog gravitiranja ronilaca i instruktora iz tih područja prema Jadranu.⁵⁹

⁵⁹ https://www.divessi.com/about_ssi (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

Slika 6: Logo SSI organizacije

Izvor: <http://www.poseidondivers.rs/images/SSI-logo.jpg>

Confederation Mondiale des Activites Subaquatiques (CMAS) je svjetska podvodna federacija osnovana 1959. godine u Monacu, na inicijativu osnivača J.J.Cousteau-a i delegata pojedinih mediteranskih i europskih zemalja. Jedna je od najvećih ronilačkih asocijacija sa sjedištem u Rimu. Članstvo čine nacionalne ronilačke federacije kao osnovne članice, te pridružene članice (profesionalni ronilački centri). Osnova i specifičnost aktivnosti CMAS-a je u popularizaciji ronilačkog natjecateljskog sporta i organizaciji međunarodnih natjecanja u podvodnoj orijentaciji, brzinskom plivanju perajama, brzinskom ronjenju, podvodnom hokeju, ronjenju na dah i podvodnom ribolovu. Utjecaj CMAS-a je najizraženiji u Europi (Francuska, Italija, Španjolska, Njemačka, Austrija, Češka, Slovačka, Poljska, Slovenija, Hrvatska). Predstavnik CMAS-a u RH je Hrvatski ronilački savez (HRS).⁶⁰

Slika 7: Logo CMAS organizacije

Izvor: http://www.leisurepro.com/blog/wp-content/uploads/2011/04/logo_cmas.jpg

National Association of Underwater Instructors (NAUI) je organizacija sa sjedištem u SAD-u, a ustroj je sličan PADI i SSI sustavu: članovi su instruktori ronjenja sa završenom obukom prema NAUI standardima i koji su izravno licencirani preko središnjice u SAD-u. Njihova

⁶⁰ <http://www.cmas.org/en> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

globalna reputacija se ogleda u temeljnoj vrijednosti poslovanja a to je kvalitetan ronilački trening kroz edukaciju ronilaca te su osobito cijenjeni zbog dobrog tehničkog treninga ronilaca kojeg su brojne agencije usvojile u svome poslovanju. Iako je krajem 90-ih godina započela svoju aktivnost u Hrvatskoj, ova američka asocijacija nije ostvarila pretpostavljeni uspjeh po svom rangu prema broju školovanih ronilaca i instruktora u RH. Utjecaj NAUI asocijacije uočljiv je u Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj, Španjolskoj, Skandinaviji, Italiji, Beneluxu, Kanadi, dok je trenutačno u Hrvatskoj i Sloveniji u početnim fazama.⁶¹

Slika 8: Logo NAUI organizacije

Izvor: <https://www.naui.org/news/naui-leadership-training-receives-approval-for-va-reimbursement/>

Underwater Diving Instructors (UDI) je europska asocijacija koja svoj rast zahvaljuje vrlo liberalnim standardima obuke, uglavnom prisutna u Austriji i Njemačkoj, Češkoj i Slovačkoj. Sjedište je u Njemačkoj, a usko je vezana uz CMAS strukturu i CMAS instruktore. U Hrvatskoj svoje instruktore uglavnom prima preko tečajeva recerfitikacije (Cross-over obuke) postojećih ronilačkih instruktora. Registrirana je pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (preko Povjerenstva za podvodne aktivnosti) u veljači 2003. godine.⁶²

⁶¹ <https://www.naui.org/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

⁶² https://en.wikipedia.org/wiki/United_Diving_Instructors (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

Slika 9: Logo UDI organizacije

Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/United_Diving_Instructors.png

Technical Diving International/SCUBA Diving International (TDI/SDI) je asocijacija osnovana 1994. godine u SAD-u. Svoju aktivnost zasniva na edukaciji ronilaca i instruktora za tehnička ronjenja (NITROX, TRIMIX), a uz navedene programe ima i obrazovne kategorije za autonomno ronjenje sa zrakom (SDI). Ronilačke kategorije TDI sustava usmjerene su na edukaciju uporabe plinskih mješavina za pojedine vrste ronjenja, različite prema dubini, okruženju i tehničkim sustavima. Predstavnik asocijacije u Hrvatskoj je tvrtka STIGA d.o.o iz Splita, koja ronilačke aktivnosti provodi u sklopu poslovne jedinice "ISSA DIVING CENTER" u Komiži na Visu.⁶³

Slika 10: Logo TDI/SDI organizacije

Izvor: http://www.travellingdiver.com/tdisdi_voucher.phtml

ADRIA (Adriatic Diving Recreational Instructor Association) je osnovana u Splitu početkom 2002. godine, ali je više od 2 godine bilo potrebno da se njen status definira u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i registrira u HR kao ravnopravna asocijacija drugim stranim asocijacijama po kvaliteti programa obuke ronilaca. Sjedište asocijacije je u Splitu, a desetak

⁶³ <https://www.tdisdi.com/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

ronilačkih centara u Hrvatskoj primjenjuje ADRIA didaktički sustav edukacije rekreativnih ronilaca u sklopu svoje ponude. Interes za ADRIA sustavom uočen je u Sloveniji, Češkoj i Slovačkoj što Hrvatsku postavlja u rang država koje razvijaju internacionalne ronilačke edukacijske sustave. Od početka 2007. godine primjenjuje sustav edukacije sukladno novim EU normama za rekreativno ronjenje, a norme su od kraja 2008. i službeno prihvaćene u Hrvatskoj (HRN EN 14153 i HRN EN 14413).

Slika 11: Logo ADRIA organizacije

Izvor: Materijali prikupljeni iz razgovora s gospodinom Zoranom Ergovićem, ekspertom u ronilačkom turizmu

2.5.2. Najpoznatije ronilačke destinacije u svijetu⁶⁴

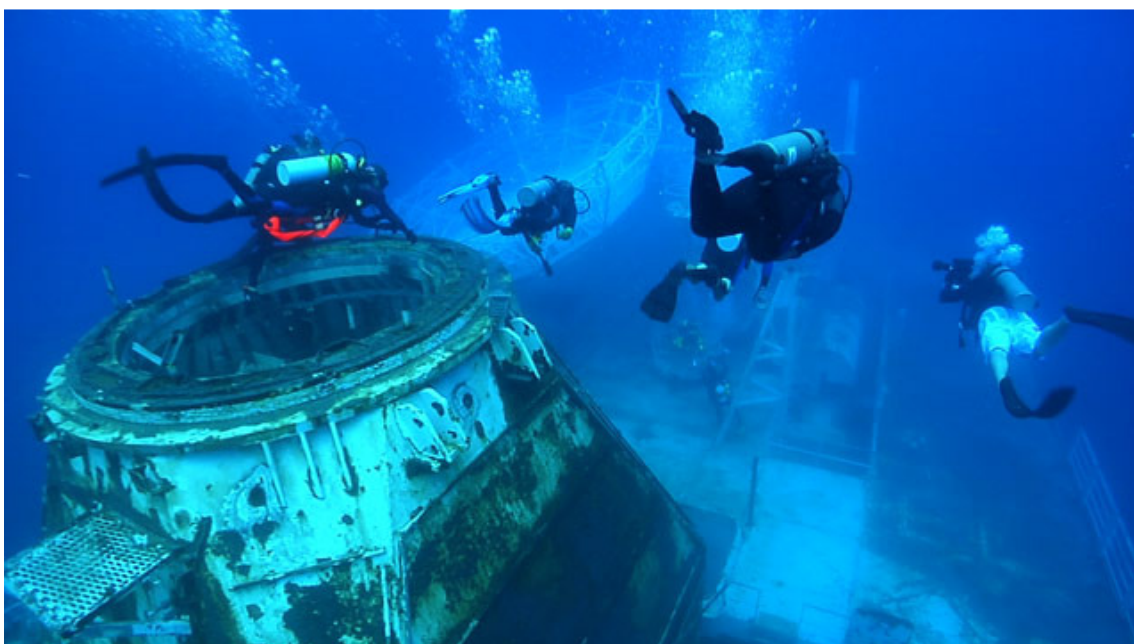
S obzirom na trend porasta potražnje za ronilačkim turizmom, velike su mogućnosti njegova razvoja te su sve traženija podmorska arheološka nalazišta kao i lokacije zanimljivih brodoloma, bogata flora i fauna i olupine brodova. Na ovom tragu neke turističke zemlje imaju izuzetne rezultate, a svjetske vodeće destinacije posljednjih godina su svakako Jamajka, Kostarika i Egipat koje su svojom politikom upravljanja i menadžmentom uspjele izgraditi suvremene turističke lokalitete koji imaju izuzetno opremljene ronilačke centre te postižu zadivljujuće turističke rezultate.⁶⁵ Tople tropske lokacije blizu ekvatora su među najpoznatijim destinacijama ronilačkog turizma, a to su Crveno more, Tajland i Malezija. Osobito su popularne i suptropske lokacije u Australiji, Americi i Južnoj Africi gdje oceanske temperature pružaju mogućnost za razvoj i raznolikost živog svijeta.⁶⁶

⁶⁴ Analiza stanja o poznatim ronilačkim destinacijama u svijetu provedena je korištenjem svih raspoloživih izvora, uključujući Internet stranice, no broj raspoloživih brojčanih informacija o potražnji u ronilačkom turizmu je ostao oskudan

⁶⁵ Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 289.-290.

⁶⁶ Musa, G., Dimmock, K. (2012): Scuba diving tourism: Introduction to special issue, Tourism in Marine Environments, Vol. 8, No. 1-2. pp. 1.-5.

Veliki pomak u zaštiti biodiverziteta na globalnoj razini je postignut uspostavljanjem podvodnih parkova, rezervata i zaštićenih zona što je doprinijelo razvoju ronilačkog turizma. Prvi svjetski morski rezervat je utemeljen na Floridi 60-ih godina.⁶⁷ Uvedene su mjere zaštite biljnog i životinjskog svijeta te prirodnih grebena što je dovelo do održavanja jedinstvenog živog svijeta i prirodnih ljepota koje privlače ronioce.⁶⁸ 120 kilometara dugih Floridskih otoka predstavljaju jedini živi koraljni greben u Americi. Koraljni greben kao i raznolikost biljnih i životinjskih vrsta te ljepota podmorja privlače ronioce te čine jednu od najznačajnijih i najposjećenijih ronilačkih destinacija. Upravo zbog velike posjećenosti, kao i negativnih utjecaja koje generiraju ronioци vlada Sjedinjenih Američkih Država je uspostavila „Florida Keys National Marine Sanctuary“ za zaštitu podvodnog svijeta. Zaštita koraljnih grebena je prioritet zbog svoje jedinstvenosti i raznolikosti.⁶⁹

Slika 12: Ronjenje na Floridi

Izvor: http://www.florida-keys.com/img/section/diving/Haig_05_full.jpg

Idući dobar primjer iz svjetske prakse je otok Sipadan u Maleziji koji je od svojeg otkrića 1980-ih godina kao ronilačke destinacije postao meka za internacionalne ronioce zbog jedinstvenih podvodnih geoloških formacija, zadržavajućeg podmorja, interesantne flore i faune te mjesta razmnožavanja kornjača. Najveći problemi koji su nastali s razvojem turizma

⁶⁷ Musa, G., Dimmock, K. (2013): Scuba diving tourism, Routledge, London i New York

⁶⁸ Arena, P., Jordan, L., i Spieler, R. (2007): Fish assemblages on sunken vessels and natural reefs in southeast Florida, USA, Hydrobiologia, 580, pp. 157.-171.

⁶⁹ <http://floridakeys.noaa.gov/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

na otoku su oštećenja koraljnih grebena, uništavanje vegetacije, erozija tla i plaža, onečišćenja mora i smanjenje ribljeg fonda te uništavanje područja razmnožavanja kornjača. Negativni utjecaji razvoja ronilačkog turizma na Sipadanu se mogu grupirati u dvije kategorije: fizički utjecaji koji uključuju podvodnu vidljivost i podvodnu onečišćenost, a drugi su socijalni utjecaji koji uključuju buku i gužvu. Kao rješenje za nastale probleme i negativne utjecaje navodi se realociranje resorta na susjedni otok zbog nemogućnosti provođenja održivog razvoja turizma bez negativnog utjecaja na ekosustav otoka, osnivanje zaštićenog podvodnog parka, raspoređivanje managementa i vodstva između više dionika, usredotočavanje vladine politike na ekološku zaštitu, određivanje prihvatnih kapaciteta područja i razine promjena koje se mogu provesti. Trebao bi se razviti strateški plan i uvesti ronilačke certifikate kako bi se postigla ekološka održivost i očuvanje okoliša.⁷⁰

Slika 13: Ronjenje na Sipadanu

Izvor: https://www.travelblog.org/Wallpaper/turtle_diving_sipadan_malaysia.html

Još jedan dobar primjer iz svjetske prakse je Surin nacionalni park na Tajlandu gdje je podvodni svijet i raznolikost životinjskog svijeta glavna atrakcija za posjetitelje i ronioce. Proteže se na 135km², a 76% područja obuhvaća podvodni dio gdje se nalaze koraljni grebeni. Surin nacionalni park se sastoji od 5 otoka, a najposjećeniji je otok Torinla gdje se nalazi najviše živih koraljnih grebena, a prostiru se i do dubine od 30m. Stanje koraljnih grebena na Surinu se pogoršalo u posljednjih nekoliko godina. S porastom broja turista i ronilaca došlo je

⁷⁰ Musa, G. (2002): Sipadan: a Scuba-diving paradise: an analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management, *Tourism Geographies* 4(2), pp. 195.-209.

do potrebe za zaštitom koraljnih grebena jer ih ronionci direktnim dodiranjem mogu uništiti. To se može postići identifikacijom ponašanja ronilaca te obukom istih o važnosti očuvanja koraljnih grebena, ograničavanjem broja zarona, edukacijom ronilaca, održivim upravljanjem, suradnjom svih dionika (stakeholdera) u destinaciji kako bi se implementirala politika zaštite koraljnih grebena, pružanjem informacija o utjecajima ronilaca, promoviranjem minimalnog utjecaja u svim promotivnim materijalima i podizanjem ekološke svijesti te definiranjem lokacija gdje se mogu vršiti turistički uroni.⁷¹

Slika 14: Ronjenje u nacionalnom parku Surin

Izvor: <http://www.alamy.com/stock-photo-scuba-diving-over-coral-reef-richelieu-rock-surin-islands-thailand-49481448.html>

Dobar primjer provedbe ronilačkog turizma je koraljni greben u Eilatu na Crvenom moru koji ima preko 250.000 ronilaca godišnje na samo 12km obale. Kako bi se koraljni greben zaštitio, predlažu se promjene u načinu korištenja koraljnih grebena s ciljem reduciranja oštećenja koraljnih grebena od strane ronilaca. Trebalo bi se ograničiti broj godišnjih urona, osigurati da su svi uroni vođeni obrazovanim vodičima, premjestiti tečajeve ronjenja na područja gdje nisu koraljni grebeni i premjestiti rekreativno ronjenje što dalje od koraljnih grebena. Također se regulira frekvencija ronionca, njihov utjecaj na koraljne grebene, educiraju se ronionci kako bi se smanjio negativni utjecaj ronilačkog turizma te se teži postizanju održivosti i izračunavanju prihvatnih kapaciteta destinacije.⁷²

⁷¹ Musa, G. (2002): Sipadan: a Scuba-diving paradise: an analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management, *Tourism Geographies* 4(2), pp. 195-209

⁷² Zakai, D. i Chadwick-Furman, N.(2002): Impacts of intensive recreational diving on reef corals at Eilat, northern Red Sea, *Biological Conservation* 105, pp. 179.-187.

Slika 15: Ronjenje na Eilatu

Izvor: <http://www.originaldiving.com/middle-east/egypt/dive-northern-red-sea#gallery0>

Još jedan dobar primjer je Palau, jedinstveni lanac stjenovitih otoka u zapadnom Pacifiku, poznat po bioraznolikosti svog podmorja, bogatstvu biljnog i životinjskog svijeta, obiluje brojnim ribljim vrstama, brojnim olupinama kako brodova tako i zrakoplova iz Drugog svjetskog rata, ali i zapanjujućim koraljnim vrtovima, jezerima i špiljama. Palau kao ronilačka destinacija jako je poznat zbog urona kako bi se pratila aktivnost morskih pasa. Uočava se nekoliko tipova ove vrste turizma koji uključuje ronjenje u kavezu, hranjenje morskih pasa i ronjenje s morskim psima u oceanima.⁷³ To ima veliki utjecaj na ekonomiju Palaua kojem generira 18 milijuna US dolara godišnje čineći 8% ukupnog bruto domaćeg proizvoda, a prijavljeno je otprilike 500.000 ronilaca koji su sudjelovali u praćanje aktivnosti morskih pasa u 2010. godini. Stoga se kao prioritet ističe obveza očuvanja populacije morskih pasa, osiguranje ekološke održivosti kvalitetnim managementom te edukacijom ronilaca o važnosti zaštite morskih pasa.⁷⁴

⁷³ Vianna, G.M.S., Meekan, M.G., Pannel, D.J., Marsh, S.P., Meeuwig, J.J. (2012): Socio-economic value and community benefits from shark-diving tourism in Palau: A sustainable use of reefs shark populations, Vol.145, Issue 1, pp. 267-277

⁷⁴ Mota, L. (2016): Using Of Natural Spaces For Tourism Activity Scuba Diving And Impacts On Aquatic Animals, Int. J. Trop. Vet. Biomed. Res., Vol. 1. (1): 10.-21.

Slika 16: Ronjenje s morskim psima na Palau

Izvor: <http://www.traveltipsor.com/best-shark-diving-destinations-world/>

Australija je jedna od najpoznatijih destinacija ronilačkog turizma zbog Velikog koraljnog grebena koji se proteže na 1973km te uključuje 6 zaštićenih podvodnih područja. Greben jednim dijelom prati prirodne otoke, odnosno vrhove odavno potonula planinskoga lanca. No njegova izvanredna raznolikost potječe od 3000 koraljnih grebena, više od 900 otoka, atola i laguna, od kojih se svaki nalazi u drukčijoj fazi razvoja. Zbog toga je 1981. godine upisan na UNESCO-v popis mjesta svjetske baštine u Australiji i Oceaniji, a CNN ga je svrstao na popis sedam svjetskih čuda prirode.⁷⁵ Procijenjena potrošnja ronilaca u Australiji u 2014. godini iznosila je 2.2 milijardi dolara godišnje. Potrošnja se promatrala kroz tri kategorije ronilaca, a to su domaći ronionci koji rekreacijski rone u sklopu lokalnih klubova i asocijacija, domaći turisti (Australci koji nisu regularni ronionci, ali su ronili proteklih godina na odmoru) i internacionalni turisti (strani turisti koji su sudjelovali u ronilačkim aktivnostima na odmoru u Australiji). Potrošnja domaćih ronilaca koji rekreacijski rone u sklopu lokalnih centara i asocijacija je iznosila 125 milijuna dolara, domaćih turista 406 milijuna dolara, a potrošnja internacionalnih turista 1.7 milijardi dolara. 28.400 Australaca je sudjelovalo u ronilačkim aktivnostima putem centara ili asocijacija. Nadalje, 156.000 domaćih turista te 279.655 internacionalnih posjetitelja je sudjelovalo u ronilačkim aktivnostima u Australiji u 2014. godini.⁷⁶ Kako bi zaštita podvodnog svijeta bila uspješna, suradnja između svih dionika, uključujući i volontere, radnike i ostale organizacije je ključna. Partnerstvo između industrije ronilačkog turizma, istraživača i volonterskih grupa se može formirati radi očuvanja koraljnog

⁷⁵ https://hr.wikipedia.org/wiki/Veliki_koraljni_greben (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

⁷⁶ Beaver, D., Keily, T. (2015): The scuba dive industry in Australia: Towards estimates of economic size and impacts, Centre for conservation geography

grebena.⁷⁷ Potrebno je educirati ronioce o važnosti zaštite grebena. Razvijen je dugoročni plan održivosti za očuvanje i upravljanje koraljnim grebenom od 2015.-2050. godine. Taj plan je donijela vlada Australije kao odgovor na preporuke UNESCO-a. U njemu se navode jasne akcije, ciljevi, sudionici i potrebne mjere za upravljanje tim područjem. U tom planu se navode akcije, determinante i prioritete za investiranje za buduće mjere i strategije razvoja.⁷⁸

Slika 17: Veliki koraljni greben u Australiji

Izvor: <http://saznajlako.com/2012/12/02/najlepsa-turisticka-mesta-u-australiji/>

2.5.3. Trendovi u ronilačkom turizmu

U posljednjih nekoliko godina u provedbi ronilačkog turizma razvijaju se sljedeći trendovi:⁷⁹

- Kreiranje mobilnih aplikacija za ronioce – rastući broj mobilnih aplikacija je također zahvatio i ronilački turizam, a najpoznatije aplikacije su jako praktične te pružaju uvid u tablice ronjenja⁸⁰, prikazuju najpoznatije ronilačke destinacije, a dobar primjer takve aplikacije je Pearls of the Caribbean.
- Diverzifikacija – ronjenje je tradicionalno dominantno u već istraženim ronilačkim destinacijama, međutim ronionci sve više traže uzbudljivije i nove doživljaje, poput

⁷⁷ Hammerton, Z., Dimmock, K., Hahn, C., Dalton, S.J., Smith, S.D. (2012): Scuba diving and marine conservation: collaboration at two Australian subtropical destinations, *Tourism in Marine Environments: Special Issue*, Vol.8, No.1-2, pp. 77-90

⁷⁸ <https://www.environment.gov.au/marine/gbr/protecting-the-reef> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)

⁷⁹ CBI Product Fact Sheet (2015): op.cit., str. 5.-8.

⁸⁰ Imaju za cilj sprječavanje pojave dekompresijske bolesti putem izračuna vremena od uranjanja, zadržavanja na određenoj željenoj dubini do izrona popraćenog dekompresijom. Ukoliko se ne pridržava pravila dekompresije, može doći do ozbiljnih problema i dekompresijske bolesti. Na većim dubina uz duže vrijeme zadržavanja u tijelu se otupi mnogo dušika koji se naglo oslobodi ako se prebrzo izroni.

ronjenja zbog promatranja morskih pasa na Palau ili ronjenje na Antarktici te podvodno fotografiranje.

- Uvođenje ISO standarda u poslovanje ronilačkih centara za treniranje i edukaciju ronilaca.
- Poslovanje u skladu sa održivosti te uvođenje ekoloških certifikata poput Green Globe⁸¹, Rainforest Alliance⁸² i Travelife certifikata⁸³.
- Uključivanje specijaliziranih touroperatora – to su većinom mali touroperatora koji posluju na individualnoj osnovi. Kreiraju vlastite paket aranžmane za ronioce te im u poslovanju uvelike pomažu lokalni partneri poput agencija koje posluju u određenoj destinaciji te im pomažu kreirati ture i organizirati cjelokupno putovanje.
- Poslovanje se odvija ili putem ronilačkih asocijacija (većina europskih ronilaca je organizirana u ronilačke centre ili ronilačke klubove) ili direktnom prodajom (ronioci se većinom obraćaju ronilačkim centrima u nekoj destinaciji direktno putem interneta).

2.6. VRSTE RONILAČKOG PROIZVODA

U najširem smislu riječi, postoje 3 vrste proizvoda u ronilačkom turizmu, a to su:

- Ronilački paket aranžman koji je unaprijed utvrđena kombinacija od najmanje dvije, a u pravilu više pojedinačnih usluga koje uključuju prijevoz, smještaj, ronjenje te druge turističke i ugostiteljske usluge što čine cjelinu, a pružaju se u vremenu dužem od 24h ili uključuju barem jedno noćenje, te se prodaju po ukupnoj unaprijed utvrđenoj (paušalnoj) cijeni.
- Ronilački izlet je unaprijed utvrđena kombinacija od najmanje dvije pojedinačne usluge koje se sastoje od prijevoza, ronjenja ili drugih turističkih i ugostiteljskih usluga, a traju manje od 24h i ne uključuju noćenje
- Turističko ronjenje je usluga u ronilačkom turizmu s ciljem organizacije provedbe aktivnog odmora i rekreacije turista kroz interesno, dragovoljno i organizirano

⁸¹ <http://greenglobe.com/certification-levels/> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)

⁸² <http://www.rainforest-alliance.org/> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)

⁸³ <http://www.travelife.org/> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)

ronjenje. Turističko ronjenje je boravak i/ili kretanje u vodi najmanje jedne osobe (posjetitelja-turista), uz pomoć autonomnog ronilačkog aparata na povišenom atmosferskom tlaku, a koje završava nastavkom disanja atmosferskog zraka nakon dolaska na površinu vode.

Usluge u ronilačkom turizmu pružaju se domaćim i stranim osobama čija je svrha boravka turističko razgledavanje podmorja preko turističkih aranžmana, izletničkih programa i drugih usluga u ronilačkom turizmu, kao interesnog, dragovoljnog i organiziranog provođenja aktivnog odmora turista. Pružaju se osobama (putnicima) koje u turističkoj općini ili gradu nemaju prebivalište, koriste uslugu smještaja, odnosno noćenja što uključuje i smještaj na plovnim objektima kojima se pružaju usluge u turizmu.⁸⁴

Iz dostupnih izvora razvidna je i sljedeća podjela ronilačkih proizvoda koji se obično prilagođavaju određenim ciljnim skupinama korisnika:

- Ronjenje u plavom – zaranjanje bez vizualnih orijentira, kao što je zaranjanje na otvorenom moru;
- Trimix (trokomponentna mješavina kisika, dušika i helija) i ronjenje na mješavinama nitrox (plinska mješavina zraka s visokom koncentracijom kisika) – najčešće se koristi na dubinama od 40-100m;
- Ronjenje na dah – najrašireniji oblik ronjenja;
- Podvodno snimanje i fotografiranje – podvodna fotografija i snimanje posebne su kombinacije fotografije i umjetnosti pa je samim time uz znanje o fotografiji potrebno i znanje o biljnom i životinjskom svijetu podmorja;
- Ronjenje u špiljama – spada u najopasnije ronilačke aktivnosti, ali i u najzanimljivije. Ova vrsta ronjenja ne smije se prakticirati bez adekvatnog treninga od kojih je najrašireniji i komercijalno svuda prihvaćen tzv. Cavern diving;
- Ronjenje s invalidima – napretkom ronilačke opreme i tehnike, ronjenje je postalo dostupno i fizički manje spremnim ljudima, a među njima i ljudima s određenim tjelesnim nedostacima;
- Ronjenje s lampama – uvodi se umjetna rasvjeta ispod površine vode zbog estetike i funkcionalnosti;

⁸⁴ Podatak prikupljen iz razgovora s gospodinom Zoranom Ergovićem, ekspertom u ronilačkom turizmu

- Ronjenje za djecu – posebni programi za obuku djece, a najniža dobna granica je 8 godina;⁸⁵
- Podvodna orijentacija - igra namijenjena certificiranim SCUBA ronionicima koji organizirani u timove od po dva ronioca, koristeći se kompasom, moraju doći do označenog mjesta i natrag u najkraćem roku.⁸⁶

2.7. Učinci ronilačkog turizma na lokalnu destinaciju

Ronilački turizam kao i svaki drugi oblik turizma kao organizirane komercijalne aktivnosti generira brojne izravne i neizravne /posredne ekonomske učinke u turističkoj destinaciji.

Izravni ekonomski učinci su rezultat prodaje ronilačkih usluga na turističkom tržištu, a valoriziraju se kao razlika prihoda i troškova realizacije navedenih usluga. Mjerljivi su u svakoj turističkoj ili sportskoj organizaciji. Dionici koji su uključeni direktno u provedbu ronilačkog turizma su ronilački centri, smještajni kapaciteti i ugostiteljski objekti te ostali objekti koje ronionici posjećuju u slobodno vrijeme. Izravni učinci se ogledaju kroz prihode izravnih subjekata ponude temeljem turističke potrošnje, kao i kroz porast zaposlenosti i druge multiplikativne efekte. Izravne učinke bi se moglo izmjeriti, međutim kod nas nije regulirano njihovo praćenje i objavljivanje te ne postoji pravni akt koji subjekte ponude na to obvezuje.

Neizravni ekonomski učinci proizlaze iz poslovanja dobavljača koji opskrbljuju izravno uključene dionike – ronilačke centre. To bi bili dobavljači ronilačke opreme, serviseri ronilačke opreme, subjekti koji vrše punjenje ronilačkih boca, njihovo održavanje itd. Inducirani ekonomski učinci nastaju u lokalnoj zajednici temeljem povećanja dohotka (u svim njegovim formama – nadnice, rente i ostalo) pa stanovnici više mogu trošiti u brojnim drugim djelatnostima.

Ekonomski učinci ronilačkog turizma se mogu pratiti i kroz efekt poboljšanja imidža, tj. atraktivnosti turističke destinacije čime ona postaje interesantnija ne samo potencijalnim

⁸⁵ <https://sites.google.com/site/ronjenje4321/razni-tipovi-ronjenja> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)

⁸⁶ <http://ronilackeigre.com/program/podvodna-orijentacija/> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)

turistima zainteresiranim za ronilački turizam, već i drugim tržišnim nišama, kroz produljenje turističke sezone, ublažavanje sezonskog oblika turizma, povećanje izvanpansionske potrošnje i unapređenje raznolikosti i kvalitete turističke ponude.⁸⁷ Nadalje, ronilački turizam može pomoći u managementu zaštićenih područja i pridonijeti ekonomiji države potičući investicije, zapošljavanje i povećavajući prihode lokalne zajednice i dionika koji djeluju u provedbi ronilačkog turizma.

Negativni ekonomski učinci mogu se manifestirati kroz porast troškova života, rast ovisnosti isključivo o ronilačkom turizmu te napuštanje tradicionalnih djelatnosti. Ekonomski učinci mogu imati makro i mikro ekonomske efekte. Makroekonomski efekti su stvaranje dodatnog tržišta proizvoda i usluga te razvoj djelatnosti, a mikroekonomski efekti mogu biti direktni na razini poduzeća koji pružaju izravne usluge ronilačkog turizma i indirektni na razini drugih turističkih, ugostiteljskih organizacija.⁸⁸

Razvoj ronilačkog turizma u destinaciji može dovesti i do nekih pozitivnih i negativnih okolišnih učinaka. Neki od pozitivnih okolišnih učinaka su stvaranje zaštićenih područja i podizanje svijesti o važnosti podvodnih istraživanja, zaštita podvodne baštine kao što su olupine starih i ratnih brodova i aviona, zaštita koraljnih grebena, zaštita biljnog i životinjskog svijeta, ribljeg fonda i zaštita plaža. Također, ronilački turizam pomaže u određivanju prihvatnih kapaciteta destinacije te određivanju koje aktivnosti ronilaca okoliš može podnijeti. Negativni okolišni učinci se ogledaju u uništavanju podvodnog biodiverziteta, smanjivanju ribljeg fonda, uništavanju koraljnih grebana, eroziji plaža i tla, devastaciji kulturne ostavštine (npr. ronionci mogu uzeti dio olupine kao suvenir ili direktnim kontaktom uništiti olupinu) te dolazi do smanjenja podvodne vidljivosti. Također dolazi do polucije zbog povećanog transporta, povećava se količina smeća u destinaciji, dolazi do prekomjerne izgradnje te se uznemirava podvodni životinjski svijet i dolazi do promjene u njihovom ponašanju.

Ronilački turizam stvara i pozitivne i negativne socio-kulturne utjecaje. Pozitivni socio-kulturni utjecaji su jačanje lokalnog ponosa, suradnja i komunikacija između svih dionika uključujući i lokalnu zajednicu te podrška socio-kulturnom razvoju destinacije. Dolazi do razvoja lokalnih zajednica, dolazi do kulturne razmjene između turista i građana te do porasta

⁸⁷ Bartoluci, M. (2013): op.cit. str. 200.-201.

⁸⁸ https://prezi.com/_oo6am2rwlw/copy-of-environmental-and-social-impacts-of-scuba-dive-tourism/ (Pristupljeno dana 12.01.2017.)

educiranosti, odnosno njihovih vještina i kompetencija. Negativni socio-kulturni utjecaji se ogledaju u prevelikoj posjećenosti u destinaciji koja izaziva buku i nesnošljivost između turista i lokalne zajednice te se uočava i pseudo-autentičnost tj. stvaraju se događaji koji se posebno pripremaju za prezentaciju turistima, a glume izvornost kao npr. namjerno potapanje brodova kako bi se stvorila podvodna atrakcija za ronioce. Dolazi do prekomjernog iskorištavanja resursa, gubitka kulturnih vrijednosti, ovisnosti o turističkoj potrošnji te do gubitka moći u odlučivanju o razvoju destinacije, ukoliko tim procesima upravljaju inozemni investitori.⁸⁹

⁸⁹ Prethodni tekst o okolišnim i socio-kulturnim učincima zasniva se na sljedećem izvoru: Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., Wanhill, S. (2008): *Tourism principles and practice*, Fourth Edition, Pearson Education Limited, England, str. 160.-206.

3. RAZVOJ RONILAČKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Povijesni kontekst razvoja ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj

Profesionalno ronjenje u Hrvatskoj ima relativno dugu tradiciju. Krapanjski spužvari još od 1893. godine koriste klasični skafander. Hrvati su ronili u Austrougarskoj ratnoj mornarici, kod izgradnje luka, ističući se posebno u gradnji pulskog lukobrana.

Između dva rata ronjenjem su se naročito bavili krapanjski spužvari. Direkcija pomorskog saobraćaja, odnosno veće lučke kapetanije imale su ronioce koji su sudjelovali kod gradnje novih i održavanja starih lukobrana. Tijekom Drugog svjetskog rata, po kapitulaciji Italije, 1943. godine na Visu je formirana grupa ronilaca koja je kasnije, 1944. godine prerasla u vod i ronilački odred. Iste godine održan je i prvi ronilački kurs. Ronioci su bili angažirani u podvodnom izviđanju i raskrčavanju luka, podizanju plovnih objekata i protuminskoj obrani. Poslije oslobođenja, u jugoslavenskoj ratnoj mornarici organizirano je suvremeno školovanje klasičnih, autonomnih ronilaca i pomorskih diverzanata. Značajnu ulogu u unaprjeđenju ronilaštva, posebno u učenju poslije ratne generacije dubinskih ronilaca imao je inženjer Karlo Bauman koji je bio brodograditelj, stručnjak za spašavanje brodova, aktivni ronilac i prevodilac stručne ronilačke literature. 1949. godine instalirana je velika dekompresijska komora u kojoj su Bauman i Tanfara testirali slučajeve dekompresijske bolesti te su pokušali svesti podvodne incidente na minimum. Amatersko sportsko ronjenje, motivirano pretežno istraživačkim razlozima javlja se u Hrvatskoj relativno rano. 1937. izrađena je kaciga u kojoj se tlačio zrak adaptiranom pumpom s nepovratnim ventilom kojom se ronilo do 15m dubine.⁹⁰

Sportsko-rekreativno ronjenje u Hrvatskoj se od 60-ih pa do početka 90-ih godina prošlog stoljeća razvija isključivo kroz ronilačke centre koji, potpomagani od teritorijalne obrane u smislu nabave i održavanja skupe ronilačke opreme (kompresori za punjenje zraka, zračni spremnici, regulatori za disanje, ronilačka odijela i dr.), njeguju i razvijaju ronilačke sportove u cilju što masovnijeg bavljenja ovim sportom (podvodna orijentacija, brzinsko ronjenje, podvodne vještine, podvodna fotografija i sl.) Podmorska istraživanja u to su vrijeme vezana isključivo za klubske akcije organizirane kao potpora klasičnim arheolozima koji su tako svoja istraživanja nastojala proširiti i pod more.

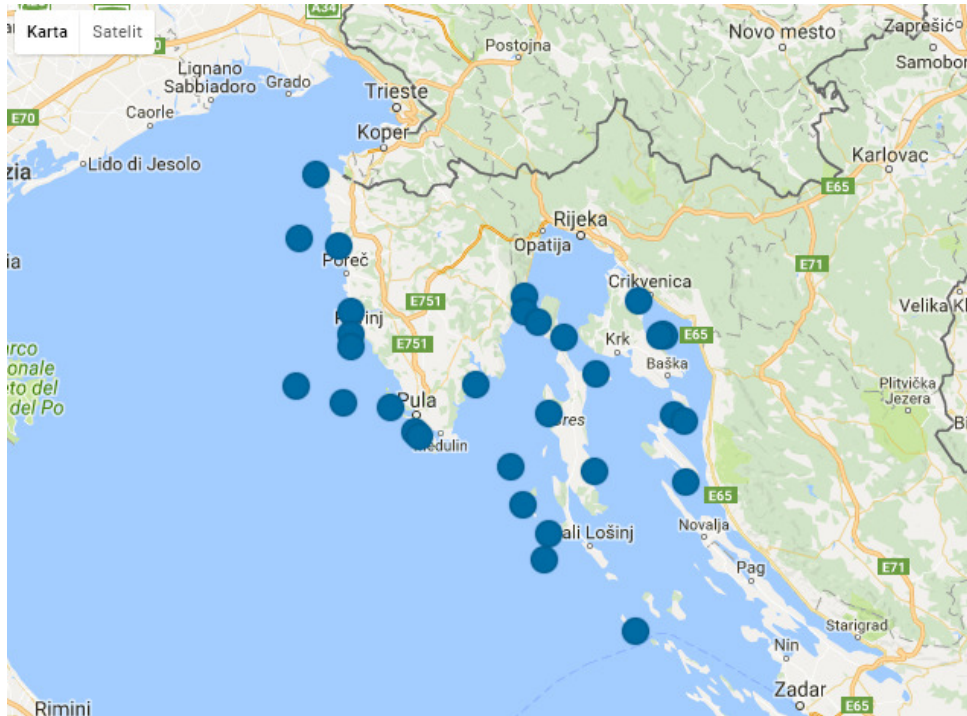
⁹⁰ Gošović. S. (1979): Ronjenje u sigurnosti – podvodna medicina i osnove tehnike ronjenja, Jugoslavenska medicinska naklada, Zagreb, str. 32.-34.

Tek 70-ih godina pojavljuju se prvi specijalizirani podvodni arheolozi čiji je osnovni zadatak istraživanje i zaštita podmorskih arheoloških lokaliteta, u prvom redu ostataka potopljenih brodova iz antičkog doba. 1990. godine Dražen Valerijev iz Rijeke osniva prvi komercijalni ronilački centar čija je glavna namjena pružanje usluga u turističko-rekreativnom ronjenju čime je zapravo obilježen početak novog razdoblja u hrvatskom turizmu koje je s pravom nazvano „ronilački turizam“. Otvaranjem velikog broja ronilačkih centara uzduž obale Jadrana u drugoj polovici 90-ih godina kao i u prvom desetljeću 20.st., ronilački turizam na Jadranu dobiva svoj zamah.⁹¹

Pravi procvat ronjenja kao turističke djelatnosti bilježi se nakon 1996. godine kada se pojavljuje niz ronilačkih centara i započinje masovniji dolazak turista na našu obalu. U prvome redu, to je bila Istra, a kasnije i drugi dijelovi Hrvatske. Ronioce privlače bogati prirodni resursi koji obuhvaćaju biljni i životinjski svijet, podvodni zidovi i grebeni, zaštićeni rezervati, nacionalni parkovi i ostala zaštićena područja, špilje itd. Nadalje, kulturni i povijesni resursi poput olupina brodova i zrakoplova te arheoloških nalazišta, amfora i sl. dodatno obogaćuju ponudu za ronioce. Najstariji lokaliteti na području Hrvatske su Cavtat, Mljet, Korčula, Hvar, Vis, Split, Trogir, sidrišta u kornatskom području, šire područje Šibenika i Zadra, Pula, rimske vile na Brijunima i mnoge druge mikroloacije kojima su se drevni pomorci koristili za zakloništa i sidrišta. Ukupno na hrvatskom Jadranu ima 117 registriranih ronilačkih lokaliteta, od čega ih je najviše na području Srednjeg Jadrana, ukupno 49, potom u Južnom Jadranu, ukupno 37, te na Sjevernom Jadranu, gdje ima ukupno 31 lokaliteta, a što je razvidno i iz niže priloženih slika.⁹²

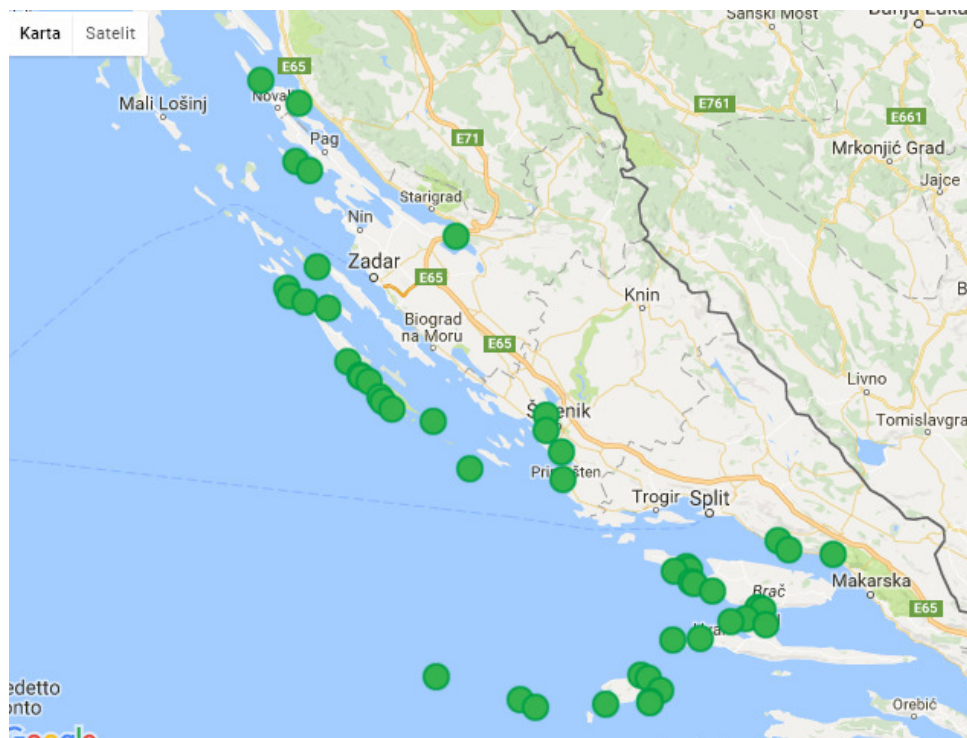
⁹¹ <http://www.pomorskodobro.com/fokus-frka-sijecanj-2016.html> (Pristupljeno dana 12.01.2017.)

⁹² http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/o_hrvatskoj/37-ch-0 (Pristupljeno dana 21.01.2017.)

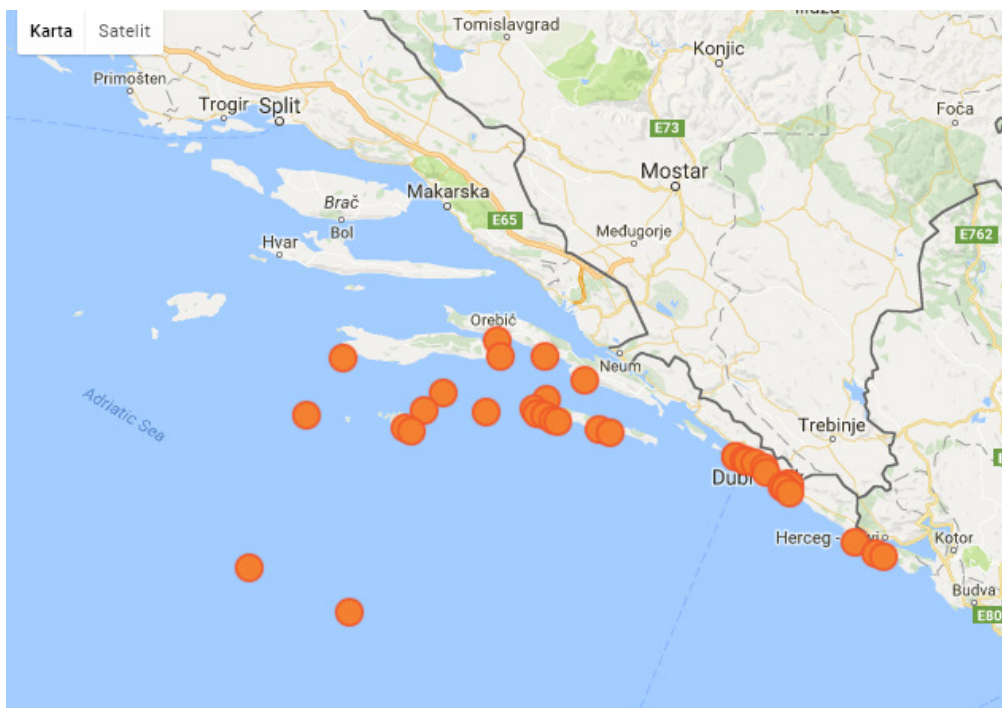
Slika 18: Prikaz ronilačkih lokaliteta u Sjevernom Jadranu

Izvor: <http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/zemljovid?&r=1>

Slika 19: Prikaz ronilačkih lokaliteta na Srednjem Jadranu

Izvor: <http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/zemljovid?&r=2>

Slika 20: Prikaz ronilačkih lokaliteta na Južnom Jadranu

Izvor: <http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/zemljovid?&r=3>

3.2. Analiza osnovnih elemenata ponude ronilačkog turizma

3.2.1. Atraktivni elementi ponude

Pod pojmom turističke atrakcije smatraju se ona posebno privlačna obilježja destinacije tj. oni resursi koji su u određenoj mjeri prilagođeni i dostupni za turističko razgledavanje te ne zahtijevaju poseban napor da se otkriju i da se u njima uživa. Postoje prirodni i društveni atraktivni elementi ponude. Prirodni elementi su klima, reljef, flora i fauna, hidrografski elementi poput jezera, rijeka, mora i neke prirodne pojave (kao npr. polarna svjetlost i fatamorgana) i prirodne rijetkosti kao npr. gejziri, vulkani, spilje, ali i zaštićeni kompleksi kao npr. nacionalni parkovi, rezervati prirode itd.

Najvažniji faktor privlačnosti za ronioce su svakako prirodni elementi u nekoj destinaciji, od kojih je najznačajnije čisto i prozirno more, ugodna klima, bogat i raznolik biljni i životinjski svijet podmorja, razvedenost obale kao i brojne špilje, polušpilje i strmi zidovi u kojima samo ekstremni ronionci mogu roniti.

Društveni atraktivni elementi ponude su sve od strane čovjeka stvorene atrakcije te najrazličitije vrste zabavnih, rekreativnih, kulturnih i edukativnih sadržaja koji upotpunjuju turističku ponudu. To su kulturno-povijesni spomenici, kulturne ustanove (muzeji, galerije, botaničke i zoološke zbirke), ustanove u kojima se održavaju sportske i gospodarske priredbe, zatim festivali i manifestacije i obrazovne institucije itd. U kontekstu ronilačkog turizma najznačajnije društvene atrakcije su svakako olupine starih potopljenih brodova i aviona, ribarskih kočica, oprema pilota i pomoraca, ostaci ratnih brodova, topova i sl., potopljene amfore, ostaci iz antičkih vremena poput vile rustike itd.⁹³

3.2.1.1. Lokaliteti ronilačkog turizma

Lokaliteti ronilačkog turizma u Hrvatskoj mogu se promatrati kroz 3 velika područja, a to su Sjeverni Jadran, Srednji Jadran i Južni Jadran.

Na Sjevernom Jadranu jedna od najpoznatijih lokacija ronilačkog turizma je u blizini otoka Krka gdje je potopljen brod Pelastis. Brod je potonuo 1968. godine kada se za vrijeme nevremena razbio o stijene ispred mjesta Šilo na Krku. Danas leži ukopan u muljevito tlo na 32 m dubine. Vrh jarbola vidljiv je već sa 7m te se po njemu može lako spustiti do gornje palube. Željezni trup je sačuvan, a svi drveni dijelovi su davno propali. Na krmi se nalazi strojarnica, na donjoj palube te se u nju može ući. Na olupini se često mogu vidjeti brancini, spužve, mahovnjaci i alge, što zajedno sa relativno dobro očuvanom olupinom grčkog broda čini pravu atrakciju za ronjenje.⁹⁴

⁹³ Petrić, L. (2013): op.cit., str.160.-162.

⁹⁴ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/286-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-krk-klimno-olupina-pelastitis> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

Slika 21: Potopljeni brod Pelastis

Izvor: <http://www.morsko-prase.hr/ronjenje/lokacije/lok6-5sl.jpg>

Idući lokalitet za ronjenje u Sjevernom Jadranu je otok Susak, pučinski otok, koji je zanimljiv po tome što je prekriven pijeskom, a za ronjenje je pogodna cijela sjeverna i sjeveroistočna strana otoka. Tu se nalazi rt Margarina zanimljiv po plićini koja se proteže na dubini od 6m. Na sredini seke nalazi se kanjon koji pada sa 6m na 17m, a u njemu se mogu vidjeti ostaci brodoloma. Vidi se korito, nešto rebara, konop i sidro te građevinski materijal te je brod najvjerojatnije prevozio materijal za gradnju. Na dubini od 5m mogu se naći krhotine amfora. Za ronioce ova lokacija je iznimno atraktivna zbog ostataka brodoloma, tegula i bogatog podvodnog svijeta.⁹⁵

Slika 22: Ronjenje na Susku

Izvor: <http://www.morsko-prase.hr/ronjenje/lokacije/lok6-4sl.jpg>

Olupina austro-ugarskog broda Baron Gautscha danas leži ukopana u sedimentno dno, oko 6 morskih milja jugozapadno od svjetionika sv. Ivana na pučini, na dubini od 40m. Gornja paluba počinje na 28, a donja se nalazi na 36m. Olupina je dugačka 85, a široka 12m. Moguć

⁹⁵ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/248-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-osusak-rtmargarina> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

je ulazak u unutrašnjost broda, ali samo za ronioce koji imaju odgovarajuću obuku i opremu. Olupina je obrasla u alge, crvene i narančaste mahovnjake, spužve različitih boja od blijedoplave do crvene. U unutrašnjosti broda obitavaju brojne vrste riba, a posebno je atraktivan ugor, koji je naviknuo na ronioce, pa njegovo hranjenje predstavlja atrakciju.⁹⁶

Slika 23: Potopljeni brod Baron Gautsch

Izvor: <http://www.havc.hr/infocentar/novosti/pocinju-5-festival-podvodnog-filma-bijeli-lav-i-52-nbsp-revija-hrvatskog-filmskog-stvaralastva-djece>

Unije su otok u lošinjskom arhipelagu koji je danas gotovo nenastanjen, a poznata je uvala Maračol kao najbolje i najljepše sidrište na otoku. Za ronjenje ima više pogodnih mjesta. Vrlo lijepa lokacija je zid na jugozapadnoj strani. Ispod strmih litica dno se spušta do 10ak m, te se na toj dubini prostire mali plato. Atrakciju za ronjenje predstavlja zid koji pada do 40m koji je izbrazdan pukotinama, poluspiljama i rupama, a svaka od njih je prepuna koralja, mahovnjaka, jastoga te raznih vrsta riba, a cjelokupni dojam pojačava čistoća mora.⁹⁷

⁹⁶ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/230-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-olupina-baron-gautsch> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

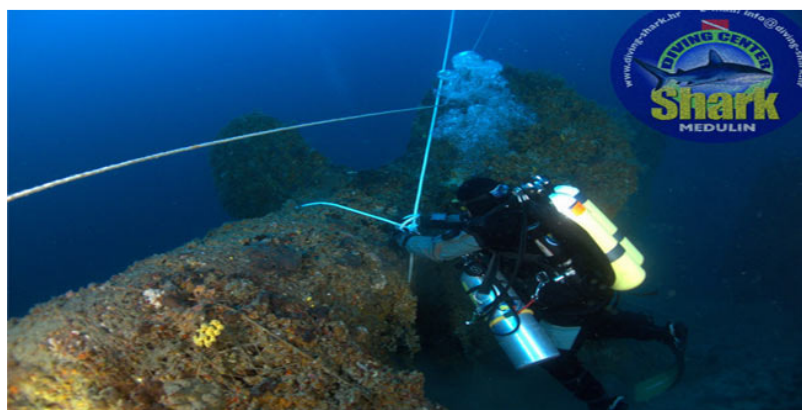
⁹⁷ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/229-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-ounije-vele-stene> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

Slika 24: Uvala Maračol

Izvor: http://visitlosinj.hr/Resources/imagesUpload/formatted/11224_bigImage.jpg

Nadalje, još jedna zanimljiva lokacija ronilačkog turizma je otok Premuda gdje je za ronjenje pogodna cijela jugozapadna obala, a najpoznatije odredište je „Katedrala“, podvodna seka koja se nalazi u uvali Široka. Ime je dobila po brojnim pukotinama, rupama te sistemom spilja kroz koje je moguće preroniti. Spilje su tijekom sunčanih dana obasjane sunčevim zrakama koje prolaze kroz porozni kamen, tvoreći veličanstven doživljaj igre svjetlosti koja se prelama kroz bistro more. Premuda je poznata po tome što se nekoliko milja prema pučini nalazi olupina Szent Istvana, poznatog austrougarskog broda.⁹⁸

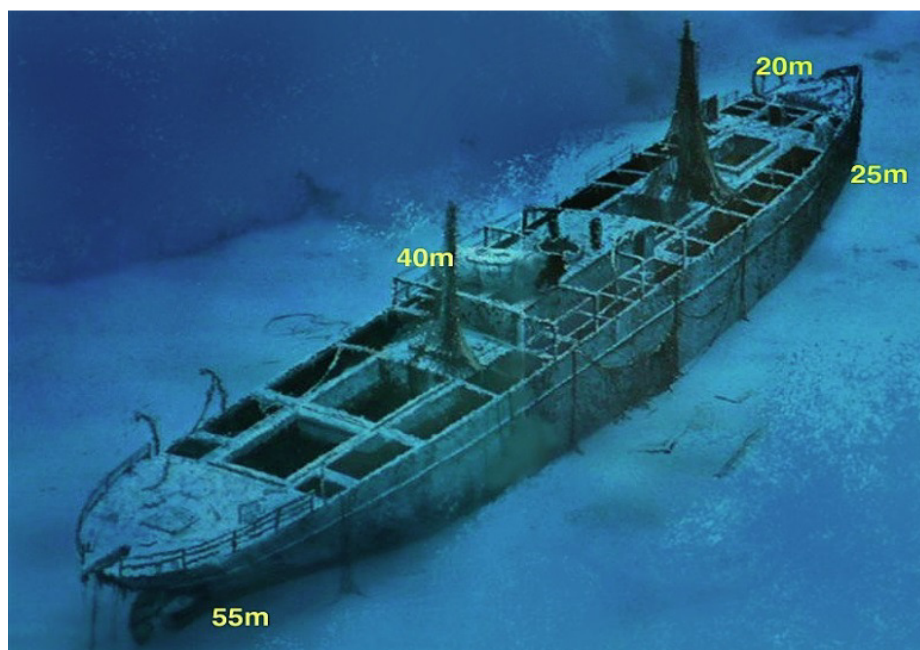

Slika 25: Olupina broda Szent Istvana

Izvor: <http://www.diving-shark.hr/olupine/sms-szent-istvan/>

⁹⁸ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/228-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-premuda> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

Još jedna znamenita olupina potonulog talijanskog trgovačkog broda je brod Lina koji je potonuo 1912. godine kraj rta Pečenj na Cresu. Pramac broda uzdiže se na 26 m, dok je krma na 55 m dubine. Ostaci broda dobro su očuvani te je moguć ulazak u njegovu unutrašnjost. Spuštanje do samog broda preporučuje se samo iskusnim ronionicima, no zahvaljujući dobroj vidljivosti i manje iskusni mogu zaroniti do određene dubine i diviti se prizoru sa sigurne udaljenosti.⁹⁹

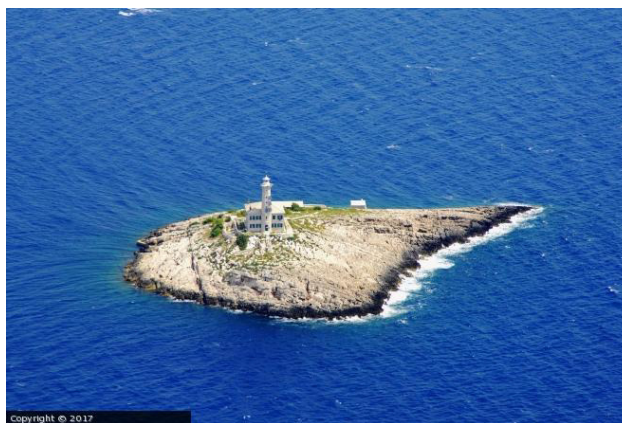
Slika 26: Olupina broda Lina

Izvor: <http://www.diving-shark.hr/olupine/lina/>

Na Srednjem Jadranu za ronioce je značajan otok Blitvenica gdje se na 30m nalaze ostaci amfora, a nešto dublje i ostaci potonule kočice, konopi i mreže, a olupina se nalazi na oko 60m dubine. Dno je kameno, obraslo algama, a također se nalazi i bogat životinjski i biljni svijet.¹⁰⁰

⁹⁹ <http://www.poslovni.hr/after5/lokaliteti-za-ronjenje-s-bocom-svjedoce-o-hrvatskoj-burnoj-povijesti-124044> (Pristupljeno dana 13.01.2017.)

¹⁰⁰ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/247-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-blitvenica> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

Slika 27: Otok Blitvenica

Izvor: http://images.marinas.com/med_res_id/142301

Iduća lokacija na Srednjem Jadranu je otok Drvenik gdje se nalazi zid koji blago pada na 17m, a onda se strmo obrušava prema dnu koje je na 32m. Gornji plato je preplavljen raznim vrstama algi, spužvi i vlasulja. Na sredini zida nalazi se polukružni otvor spilje koji je visok 2m a dugačak oko 5m. Ronioce privlači bogat i raznolik podvodni svijet, čisto more te prostrana spilja.¹⁰¹

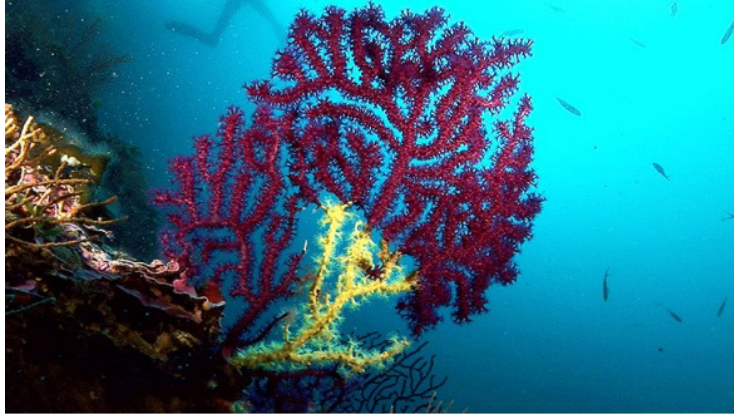
Slika 28: Ronjenje na Drveniku

Izvor: <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/231-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-drvenik>

Još jedna lokacija su Pakleni otoci koji se sastoje od 21 otoka, otočića i hridi sa brojnim zidovima, hridima i rtovima prikladnim za ronjenje. Posebnu atrakciju predstavlja rt Stambedar na kojem je gornji dio litice obrastao tipičnim biljnim i životinjskim vrstama,

¹⁰¹ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/231-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-drvenik> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

raznim vrstama crvenih algi, mahovnjaka i spužvi te raznovrsnim ribama. Pri dnu se nalaze gorgonije, visoke i do 2m koje izgledaju poput podmorske šume, a u njoj plivaju jata riba.¹⁰²

Slika 29: Ronjenje na Paklenim otocima

Izvor: http://ronjenjehrvatska.com/.main/upl_images/87_Lastovo9BijelaGorgonZutoSta2.jpg

Na Južnom Jadranu jedna od lokacija ronilačkog turizma se nalazi na otoku Mljetu u uvali Amfiteatar. Nalazi se unutar zone Nacionalnog parka te je potrebna posebna dozvola za ronjenje. Pod morem na dnu, na samo 3m nalazi se ulaz u spilju. Otvor je promjera 2m, a dalje prostorija ulazi 20m u kopno te se postepeno sužava. Zidovi i stropovi su obrasli žutim i crvenim spužvama te mahovnjacima, a na dnu se nalaze kameni obluci, između kojih se može vidjeti zeleni zvjezdan, nježno tamnozeleno morsko biće koje izgleda poput jezika zmije. Vidljivost je oko 40m, a može se naići na razne tipične vrste riba za ovo područje.¹⁰³

¹⁰² <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/144-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-pakleni-otoci-stambedar> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

¹⁰³ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/280-zaronite-u-hrvatskoj-jufni-jadran-omljet-amfiteatar> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

Slika 30: Ronjenje na Mljetu

Izvor: <http://www.info-apartments.com/images/diving.jpg>

Na otoku Visu nalazi se nekoliko atraktivnih lokacija za ronjenje. Jedna od njih je olupin teretnog parobroda Teti, izgrađenog 1883. godine u SAD-u. Potonuo je u blizini otoka Mali Barjak ispred vanjske strane otoka Visa. Olupina je dugačka 70ak m, a na 20m se nalazi maleni plato preko kojeg je brod prelomljen. U krmeni dio se može ući, a vide se i ostaci kormila. Iduća atrakcija je potopljeni američki bombarder B-17G. Nalazi se na dubini od 72m, pa je ova kulturna lokacija isključivo namijenjena najiskusnijim ronionicima. U zrakoplovu su još uvijek sačuvan osobni pribor letачa poput kaciga, maska za disanje, instrumenata, oružja i dr. Jedan od najpoznatijih lokaliteta je svakako Modra Špilja, smještena na istočnoj obali otoka Biševa, a ima dva otvora, od kojih se u manji može ući čamcem kroz uzak koridor koji se širi u prostranu zonu dijelom potopljenu, a dijelom iznad vode. Najbolje je posjetiti špilju u ljetnim mjesecima, kad sunčeve zrake oko podneva prodiru kroz podvodni otvor, odbijaju se od bijelog dna te stvaraju čudesne prizore. Ronjenje u Modroj špilji preporučljivo je svim kategorijama ronilaca, a privlačnost ovog mjesta počiva na podvodnoj špilji, zidu grebena i bogatstvu ribljih vrsta.¹⁰⁴

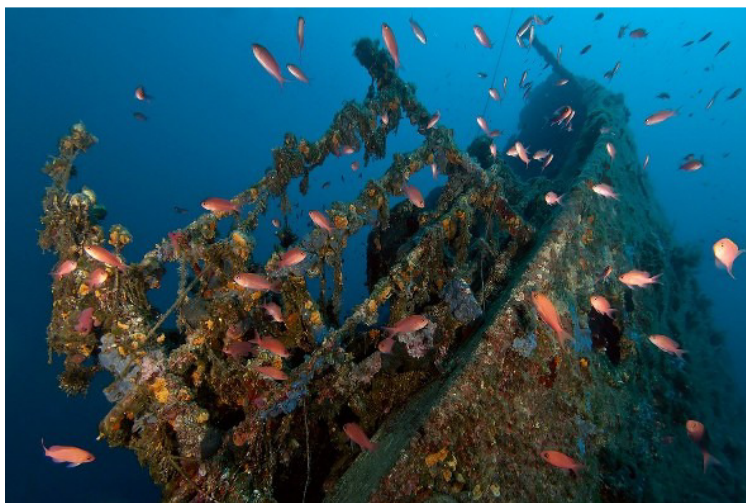
¹⁰⁴ <http://www.poslovni.hr/after5/lokaliteta-za-ronjenje-s-bocom-svjedoce-o-hrvatskoj-burnoj-povijesti-124044> (Pristupljeno dana 13.01.2017.)

Slika 31: Olupina potopljenog bombardera B-17G

Izvor: http://arhiva.nacional.hr/img/6/2/c/62cb18232196cf382e692df9b99a57ae_700x550.jpg

U blizini Dubrovnika nalazi se olupina ratnog broda Taranto, koji je potonuo 1943. godine nakon što je naletio na brodsku minu. Vrh pramca je na dubini od 22m, a vide se ostaci ograde i gornja paluba. Nešto dalje je jarbol koji je malo nakrivljen, obrastao spužvama i mekim koraljima te je umotanu ostatke ribarskih mreža.¹⁰⁵

Slika 32: Olupina broda Taranto

Izvor: http://www.blueplanet-diving.com/media/gallery/thumbs/1-Diving-Dubrovnik-Croatia-Blue-Planet-Wreck-Taranto-18_600x400.jpg

¹⁰⁵ <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/142-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-jufni-jadran-dubrovnik-olupina-taranto> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)

3.2.1.2. Atrakcije u ronilačkom turizmu

Prirodne atrakcije koje u Hrvatskoj omogućavaju provedbu ronilačkog turizma su relativno toplo Jadransko more kojem se temperatura ljeti kreće od 22-25°C, a morske struje su tople te teku uz hrvatsku obalu od juga prema sjeveru. Klima u Hrvatskoj je izrazito pogodna za ronjenje te se ono može odvijati i u pred i post sezoni s prosječno 2600 sunčanih sati u godini. Jadransko more obiluje biljnim i životinjskim svijetom. Nastanjuju ga brojne vrste riba, sisavaca, mekušaca, rakova, bodljikaša, planktona, algi, spužvi, gorgonija, koralja, endemskih vrsta i drugih organizama. U Jadranskom moru nalazi se stotine otoka i otočića, zaljeva i uvala, prirodnih luka, podvodnih hridi, oštih grebena i plitkih prolaza. Ronilački turizam u Hrvatskoj u velikoj mjeri se može osloniti na izuzetne prirodne ljepote podmorja koje obiluje geološkim oblicima poput okomitih zidova, podvodnih kanjona, špilja i dr. koji su obrasli raznolikom vegetacijom te mnogobrojnim morskim organizmima.¹⁰⁶ Također, zbog prozirnosti i dobre podvodne vidljivosti koja prelazi 30m Jadran pruža brojne mogućnosti za ronjenje, podvodno fotografiranje i istraživanje. U Jadranskom moru nalaze se i 3 nacionalna parka (Brijuni, Kornati i Mljet), 2 parka prirode (Lastovo i Telašćica), nekoliko spomenika prirode i ostalih zaštićenih područja.

Društvene atrakcije koje su najznačajnije u provedbi ronilačkog turizma u Hrvatskoj su zaštićeni spomenik kulture, potopljeni brod Szent Istvan i austrougarski brod u Jadranu, Baron Gautsch, potopljeni brod pod zaštitom ministarstva kulture Republike Hrvatske. Nadalje, Jadran obiluje ostacima iz antičkog doba koje obuhvaćaju pithose ili dolije, keramičke posude koje su u antičko doba služile za pohranjivanje vina, žita i drugih potrepština te amfora koje su služile za prijevoz vina, ulja i sl. Također u Istri se nalaze ostaci antičke vile rustike iz 1.st. koja se nalazi ispod mora zbog podizanje razine mora. Također u Jadranu se nalazi veliki broj olupina potopljenih brodova, podmornica, torpiljerki, ostaci aviona, kočica, kao i potopljena oprema poput kaciga, oružja, topova, opreme pilota, sidra i sl. U uvali sv. Andrija između Tisnog i Jezera postavljena je poučna staza sa 7 bova pričvršćenim za dno, sa info pločama o morskoj flori i fauni, utjecaju čovjeka, ali i ugroženosti morskih vrsta, a slična takva poučna staza na kojoj se mogu upoznati očuvane prirodne i arheološke vrijednosti otvorena je na Brijunima.¹⁰⁷

¹⁰⁶ <http://www.pomorskodobro.com/fokus-frka-sijecanj-2016.html> (Pristupljeno dana 12.01.2017.)

¹⁰⁷ <http://m.tportal.hr/lifestyle/275479/Gdje-je-najbolje-roniti-na-Jadranu.html> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)

3.2.2. Ostali elementi ponude

U ostale elemente turističke ponude ubrajamo komunikacijske elemente, receptivne i posredničke elemente.

U **komunikacijske elemente** ubraja se kompletna prometna infrastruktura koja je potrebna kako bi ronionci došli do destinacije. Uključuje zračni promet, cestovni promet i brodski. Dobro izgrađena mreža cestovnog prometa, uključujući i autoceste te županijske ceste omogućava lak dolazak do hrvatskog priobalja, kao i zračna povezanost sa svim većim europskim destinacijama, naročito u ljetnim mjesecima. Također, tijekom ljetnih mjeseci iz svih većih luka na jadranskoj obali uspostavljene su većinom česte trajektne linije prema otocima, što omogućava bolju povezanost s otocima te lakši dolazak do nekih ronilačkih lokaliteta.

U **receptivne elemente** turističke ponude ubrajaju se svi objekti namjenjeni smještaju i prehrani. To uključuje sve hotele, hostele, motele, kampove, privatni smještaj itd. koji ronionicima pružaju usluge noćenja, kao i ugostiteljske objekte za pružanje usluga hrane i pića poput restorana, kafića, barova itd. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske u Pravilniku o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine Hoteli¹⁰⁸ u Članku 46., definira posebne standarde poput sadržaja, opreme, uređaja i usluga prilagođenih posebnim zahtjevima gostiju. Navode se vrste posebnih standarda, a među njima se navodi i DIVING CLUB (ronilački klub).¹⁰⁹

Posrednički elementi turističke ponude obuhvaćaju turističke agencije i touroperatore koji nude specijalizirane paket aranžmane namijenjene ronionicima te marketinškim aktivnostima privlače ronioce na atraktivne lokalitete ronilačkog turizma. u Hrvatskoj ne postoje specijalizirane agencije za ronilački turizam već se putem stranih i domaćih turističkih agencija u sklopu paket aranžmana nude usluge u ronilačkom turizmu u suradnji s ronilačkim centrima u nekoj destinaciji te dogovaraju termini urona, lokacija, cijena i pratnja. Također,

¹⁰⁸ Pravilnik o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine Hoteli (NN br. 85/15)

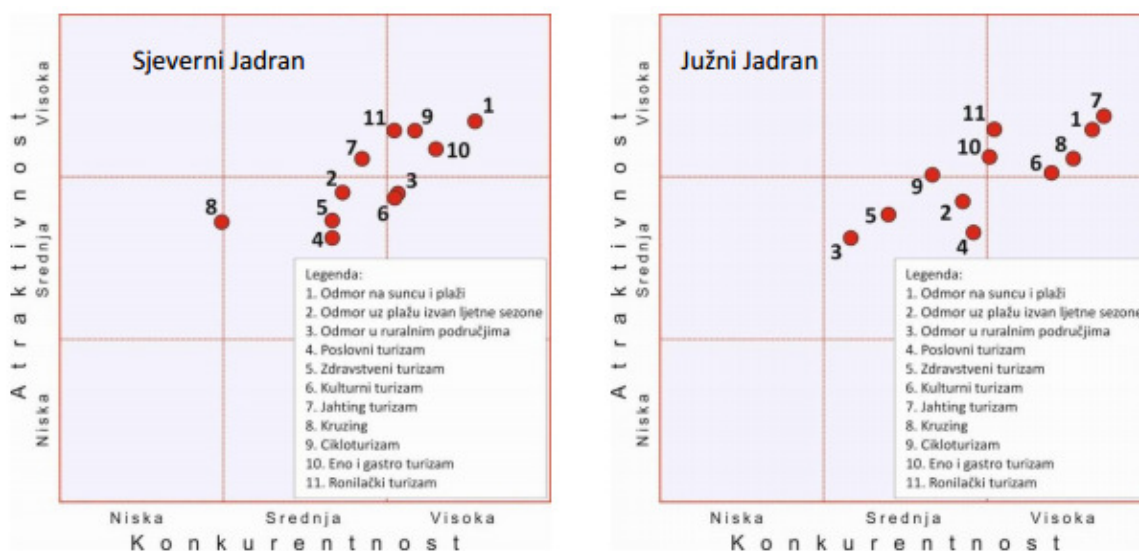
¹⁰⁹ Uvidom u raspoložive izvore, nažalost, nije se došlo do informacija ima li i koliko hotela s tom oznakom.

turisti koji žele roniti u nekoj destinaciji javljaju se i direktno ronilačkim centrima putem web stranica gdje se dogovaraju o svim bitnim stavkama ronjenja.¹¹⁰

3.3. Zakonodavno-institucionalna osnova

3.3.1. Javne i privatne institucije ronilačkog turizma

Krovna organizacija za provođenje ronilačkog turizma u Hrvatskoj je Ministarstvo turizma koje donosi zakone, pravilnike i provedbene propise za ronilački turizam, minimalne uvjete za izvođenje pojedinih usluga te donosi posebne programe koji se odnose na selektivne oblike turizma, a samim time i na ronilački turizam. Također Ministarstvo turizma Republike Hrvatske donijelo je Strategiju razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine¹¹¹, koja pod proizvodima s izraženom perspektivom razvoja, u sklopu pustolovnog i sportskog turizma navodi i ronilački turizam koji predstavlja sve značajniji i brzo rastući proizvod. Hrvatska još uvijek nedovoljno koristi svoje komparativne prednosti za razvoj ove skupine proizvoda. Nadalje, Ministarstvo turizma potiče investicije u ovaj sektor i potiče iskorištavanje komparativnih prednosti selektivnih oblika turizma koje imaju perspektivu razvoja.

Slika 33: Konkurentnost i atraktivnost ronilačkog turizma na Sjevernom i Južnom Jadranu

Izvor: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>

¹¹⁰ Podatak prikupljen iz razgovora s vlasnicom ronilačkog centra Albamaris, gospođom Katarinom Jelić

¹¹¹ Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine, Institut za turizam, Zagreb – Strategija dostupna na web stranici Ministarstva turizma RH: <http://www.mint.hr/default.aspx?id=9504>

Iz gore navedenih slika, koje su objavljene u Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine, uočava se kako ronilački turizam predstavlja visoko atraktivnu i visoko konkurentnu vrstu turizma na Sjevernom i Južnom Jadranu.

Navodi se da je ronjenje sekundarna aktivnost na Kvarneru, na području Zadra, Šibenika, Splita i Dubrovnika. U strategiji se navode prioritete aktivnosti za jačanje konkurentne pozicije ronilačkog turizma, a to su:

- Profiliranje nekoliko top ronilačkih destinacija s ponudom prilagođenom potrebama ovih potrošačkih segmenata (mladi od 18-35 godina);
- Daljnji razvoj natjecanja i manifestacija;
- Uspostavljanje sustava minimalnih standarda (npr. opremljenost, sigurnost, okolišna odgovornost) za ronilačke centre;
- Primjena međunarodno relevantnih sustava licenciranja i certificiranja;
- Uređenje načina i uvjeta pružanja usluga u ronilačkom turizmu.¹¹²

Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture donosi Pravilnik o obavljanju podvodnih aktivnosti¹¹³ gdje se definira ronjenje u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske u svrhu razonode i športa. Ovo Ministarstvo također planira, izrađuje i provodi strateške dokumente, predlaže strategije razvoja, provodi mjere za zaštitu mora, morskih luka i pomorskih dobara, provodi pomorsko osiguranje, inspeksijske poslove i sigurnost plovidbe na moru.

Ministarstvo kulture putem Pravilnika o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske u područjima¹¹⁴ gdje se nalaze kulturna dobra ograničava i zabranjuje individualno i organizirano ronjenje. Ovim se Pravilnikom utvrđuju kriteriji, postupak i način izdavanja te sadržaj i oblik dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u zaštićenim dijelovima unutarnjih morskih voda i teritorijalnog mora Republike Hrvatske koji su zaštićeni kao kulturno dobro.

¹¹² <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> (Pristupljeno dana 25.01.2017.)

¹¹³ Pravilnik o obavljanju podvodnih aktivnosti (NN, br. 17/94, 74/94, 43/96, 47/99, 23/03, 28/03, 52/03, 58/03)

¹¹⁴ Pravilnik o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske (NN 69/99, 56/02, 62/03, 151/03, 157/03, 12/05, 22/09)

Iduće javno tijelo je Hrvatska gospodarska komora gdje pri Sektoru za turizam djeluje Zajednica ronjenja u gospodarstvu unutar koje djeluju Sekcija ronilačkog turizma, Sekcija ronjenja u ribarstvu, Sekcija ronilačkih radova i Sekcija sigurnosti u ronjenju, gdje se pružaju informacije, baze podataka, poduzetničke edukacije, pravno savjetovanje i pomaže se u pronalasku poslovnih partnera. Nadalje, HGK sufinancira nastupe na sajmovima, nudi informacije o izvorima financiranja poduzetnika te savjetuje pri apliciranju za EU sredstva.

Promociju ronilačkog turizma u Hrvatskoj vrši Hrvatska turistička zajednica te turističke zajednice na nižim razinama putem službenih web stranica, promidžbenih materijala i sudjelovanjem na turističkim sajmovima. Ona također dodjeljuje bespovratna sredstva putem programa potpora s ciljem unapređenja proizvoda te obogaćivanja ponude u pred i post sezoni.

Hrvatski ronilački savez punopravni je član Svjetske ronilačke konfederacije (CMAS), Hrvatskog olimpijskog odbora (HO) i Hrvatske zajednice tehničke kulture (HZTK). Hrvatski ronilački savez kao krovna organizacija ronilaštva u Hrvatskoj okuplja 150 klubova i 150 ronilačkih centara. Djelatnosti HRS-a su: športsko-natjecateljska (organizacija natjecanja u Hrvatskoj i nastupi reprezentacije), podvodna orijentacija, plivanje perajama, podvodna fotografija, ronjenje na dah, podvodne vještine i podvodni hokej. On također provodi ronilačke tečajeve za početnike i napredne ronioce te tečajeve za instruktore. Nadalje, organizira ronilačke sajmove u suradnji sa HTZ i Zajednicom ronjenja u gospodarstvu i Sekcijom ronilačkog turizma HGK. Vrše nadzor ronjenja i ronilačkih škola u suradnji sa Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, distribuira ronilačke iskaznice temeljem Pravilnika o obavljanju podvodnih aktivnosti Ministarstva pomorstva, prometa i razvitka. Jedna od ključnih djelatnosti je također zaštita okoliša u podmorju koja se provodi nizom ekoloških akcija.¹¹⁵

Ronilačke usluge se pružaju turistima i putem privatnih ronilačkih centara koji djeluju diljem jadranske obale. Oni vrše distribuciju ronilačkih iskaznica te se profesionalno bave pružanjem usluga turistima roniocima putem organiziranih izleta i urona na određene podvodne lokalitete. Ronilački centri vrše usluge iznajmljivanja ronilačke opreme, punjenja boca,

¹¹⁵ <http://www.diving-hrs.hr/home/hrs> (pristupljeno dana 31.01.2017.)

organiziranja izleta brodovima, tečaja ronjenja te vršenja nadzora sportsko-rekreativnog ronjenja i osiguravanja stručne pratnje tijekom ronjenja.

3.3.2. Zakoni i pravilnici vezani za provedbu ronilačkog turizma

Krovni zakon koji regulira provedbu ronilačkog turizma u Hrvatskoj je Zakon o pružanju usluga u turizmu¹¹⁶ koji uključuje i propise i pravilnike vezane za ronilački turizam, minimalne uvjete za izvođenje pojedinih usluga te donosi posebne programe koji se odnose na selektivne oblike turizma, a samim time i na ronilački turizam. Prema ovome Zakonu, u Članku 55. navodi se da je za pružanje usluga u ronilačkom turizmu pravna osoba dužna ishoditi rješenje nadležnog ureda o odobrenju za pružanje tih usluga. Članak 11. kaže da je podnositelj zahtjeva za izdavanje rješenja o odobrenju za pružanje usluga dužan u zahtjevu navesti tvrtku i sjedište, kao i popis turističkih usluga koje će konkretno pružati te priložiti rješenje o opisu u trgovački ili obrtni registar. Članak 4. kaže da su osobe koje pružaju usluge u ronilačkom turizmu dužne objaviti uvjete, sadržaj i cijenu svake pojedine usluge, za svaku izvršenu uslugu izdati račun, imati potvrdu s brojem kojom se potvrđuje osiguranje korisnika usluge turističkog ronjenja od posljedica nesretnog slučaja te upoznati korisnika usluge s vrstama rizika provođenja usluga. Zakon o pružanju usluga u turizmu donesen je u procesu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s propisima EU, a Hrvatska se obvezala kako će poduzeti potrebne mjere kako bi postupno postigla usklađenost s tehničkim propisima Europske Zajednice i europskom normizacijom, te promicala uporabu europskih normi. Europski odbor za normizaciju iz Brussels-a (European Committee for Standardization ili Comite Europeen de Normalisation - CEN) donio je 2004. godine u dijelu *CEN/TC 329 - Tourism services*, norme za pružatelje usluga u ronilačkom turizmu kako slijedi:

- EN 14153-1:2004 - Part 1: Level 1 - Supervised diver,
- EN 14153-2:2004 - Part 2: Level 2 - Autonomous diver,
- EN 14153-3:2004 - Part 3: Level 3 - Dive leader,
- EN 14413-1:2004 - Part 1: Level 1 - Scuba instructors,
- EN 14413-2:2004 - Part 2: Level 2 - Scuba instructors,
- EN 14467:2004 - Requirements for recreational scuba diving service providers.

¹¹⁶ Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 68/07, 88/10, 30/14, 89/14, 152/14)

Navedene EU norme se odnose na pružanje usluga u rekreativnom ronjenju kao tehnički dokumenti koje pripremaju sve zainteresirane strane (tvrtke, potrošači, radnici, javna uprava). Za razliku od tehničkih propisa, norme ne usvaja javna uprava, nego privatne, neovisne i u slučaju europskih norma, službeno priznate normirne organizacije. Norme su "a priori" neobvezatne, njihova je primjena dragovoljna, a europski zakonodavac često upotrebljava norme radi potpore zakonodavstvu Unije izbjegavajući obvezu prilagodbe propisa svaki put kada se preradi norma. Hrvatski zavod za norme (HZN) prema svom planu rada i tehničkog odbora (HZN/TO 228 - *Usluge u turizmu*), je krajem 2008. godine prihvatio i usvojio navedene norme kao hrvatske norme.¹¹⁷

Idući zakon koji regulira ronilački turizam je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara¹¹⁸ koji u Članku 1. uređuje vrste kulturnih dobara, uspostavlja zaštitu nad kulturnim dobrom, obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara, obavljanja poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, upravnih i inspekcijih poslova te financira zaštitu i očuvanje kulturnih dobara. Ovim Zakonom, Člankom 49. uređuju se arheološka iskapanja i istraživanja koja se primjenjuju i na podvodna istraživanja.

Zakon o športu¹¹⁹ Člankom 1. uređuje sustav športa i športskih djelatnosti, stručne poslove u športu, športska natjecanja, financiranje športa, nadzor i kontrolu i ostala pitanja od značaja za šport. Članak 10. kaže da se osobom osposobljenom za rad u sportu smatra osoba koja podučava građane osnovnoj tehnici pojedinog sporta ili provodi sportsku rekreaciju građana, a osposobljena je za taj rad putem ustanove za osposobljavanje kadra u sportu.

Zakon o tehničkoj kulturi¹²⁰ u Članku 1. uređuje djelatnost tehničke kulture koja obuhvaća: odgoj, obrazovanje i osposobljavanje za stjecanje tehničkih, tehnoliških i informatičkih znanja i vještina, inventivni rad i širenje znanstvenih i tehničkih dostignuća. Temeljni ciljevi djelatnosti su razvitak i promidžba tehničke kulture, poticanje na stvaralački i znanstveni rad, tehnički odgoj i obrazovanje i znanstveno i tehničko opismenjivanje. Članak 3. kaže da djelatnost tehničke kulture samostalnim radom mogu obavljati inventivni djelatnici i osobe koje imaju odgovarajuću stručnu spremu ili su stručno osposobljenje za obavljanje poslova u

¹¹⁷ Ergović, Z. (2009): Vodič o načinu i uvjetima pružanja usluga u ronilačkom turizmu, POU Hrvatska ronilačka škola, Split

¹¹⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN br. 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15)

¹¹⁹ Zakon o športu (NN br. 111/97, 13/98, 24/01, 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16)

¹²⁰ Zakon o tehničkoj kulturi (NN br. 76/93, 11/94, 38/09)

odgojno-obrazovnoj djelatnosti tehničke kulture. Članak 12. kaže da osobe koje samostalnom djelatnošću obavljaju stručne poslove u djelatnosti tehničke kulture putem seminara, tečajeva, instrukcija i sl., izvode programe obrazovanja i osposobljavanja građana za stjecanje tehničkih, tehnoloških i informatičkih znanja i vještina.

Stručno osposobljavanje provodi se na način propisan odredbama Zakona o srednjem školstvu¹²¹ i odredbama Pravilnika o srednjoškolskom obrazovanju odraslih¹²², a osobama koje su stručno osposobljene sukladno navedenim propisima izdaje se Uvjerenje o osposobljenosti, na temelju kojeg se obavlja upis u radnu knjižicu. Člankom 8. definirano je da to osposobljavanje može jedino obavljati srednja škola, pučko učilište ili druga ustanova koja zadovoljava uvjete koji su propisani navedenim Pravilnikom.

Pravilnici koji reguliraju provedbu ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj su Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada¹²³, Pravilnik o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon utvrđivanja zdravstvene sposobnosti¹²⁴, Pravilnik o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske koji su zaštićeni kao kulturno dobro¹²⁵ i Pravilnik o obavljanju podvodnih aktivnosti.¹²⁶

U Republici Hrvatskoj normiranje podvodnih aktivnosti provodilo se samo u području razonode građana, športa i tehničke kulture. Sukob nadležnosti ili nejasno određene nadležnosti pojedinih državnih uprava dovele su do percepcije nepostojanja odgovarajućih pravnih odredbi u području podvodnih aktivnosti i pravne nesigurnosti u gospodarskim djelatnostima koje se obavljaju ronjenjem, a posebno kod pružanja usluga u ronilačkom turizmu.

Nepostojeća pravna regulativa te nepostojanje jednog jedinstvenog zakona u području pružanja usluga u ronilačkom turizmu dovela je do razvoja crne i sive ekonomije, smanjenja

¹²¹ Zakon o srednjem školstvu (NN br. 19/92, 26/93, 27/93, 50/95, 59/01, 114/01, 81/05, 87/08)

¹²² Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju odraslih (NN br. 19/92, 27/93, 50/95, 112/00, 89/03, 194/03)

¹²³ Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada (NN br. 5/84)

¹²⁴ Pravilnik o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon utvrđivanja zdravstvene sposobnosti (NN br. 59/02, 149/09)

¹²⁵ Pravilnik o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske koji su zaštićeni kao kulturno dobro (NN br. 69/99, 56/02, 62/03, 151/03, 157/03. 12/05)

¹²⁶ Pravilnik o obavljanju podvodnih aktivnosti (NN 17/94, 74/94, 43/96, 47/99, 23/03, 28/03, 52/03, 58/03)

prihoda državnog proračuna, nedovoljnog razvoja ronilačkog turizma, neosposobljenog i nestručnog kadra baziranog na amaterskoj poduci u ronjenju.¹²⁷ U praksi je uočeno da se uglavnom posluje u skladu sa postojećim zakonima, a problemi koji se javljaju odnose se na situacije da trgovačka društva koja pružaju usluge u ronilačkom turizmu uglavnom rade prekršaje jer nisu upoznati s propisima iz drugih zakona, a koji se neizravno odnose na njihovo poslovanje.

3.3.3. Ključni dionici ronilačkog turizma

Ključni dionici ronilačkog turizma su državne službe (Ministarstva nadležna za turizam, kulturu, pomorstvo i dr.) koje donošenjem zakona i pravilnika reguliraju provođenje ronilačkog turizma u Hrvatskoj. Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska turistička zajednica kao i turističke zajednice na nižim razinama također svojim djelovanjem i aktivnostima utječu na provedbu ronilačkog turizma.

Trgovačka društva i obrti (ronilački centri) su jedni od ključnih dionika jer su u direktnom kontaktu s turistima te im pružaju usluge u ronilačkom turizmu. **Ronilački centri** pružaju roniocima usluge poput iznajmljivanja opreme, instruktora, škole ronjenja, izleta brodovima na lokalitete, vršenje urona i pratnje na uronu, tečajeve itd. Ronilački centri mogu također u dogovoru s lokalnim hotelima i privatnim iznajmljivačima osigurati roniocima smještaj u destinaciji, za razliku od **ronilačkih klubova** koji se ne bave nikakvom turističkom djelatnošću, već isključivo sportom, ronilaštvom, organizacijom natjecanja i obukom članova. Popis odabranih ronilačkih centara na Jadranu dat je u tablici br. 1.

Tablica 1. Popis pojedinih ronilačkih centara na Jadranu

IME RONILAČKOG CENTRA	LOKACIJA RONILAČKOG CENTRA	PONUĐA RONILAČKOG CENTRA
Kostrena	Kostrena kraj Rijeke	Iznajmljivanje opreme, punjenje boca, organiziranje izleta brodom na lokacije poput grebena, potopljenih brodova (Lina, Vis, Stella, Polare i Pelastis) i tečajeva te stručnu pratnju i nadzor sportsko-rekreativnog ronjenja, smještaj sa 33 kreveta,

¹²⁷ Ergović, Z. (2009): Vodič o načinu i uvjetima pružanja usluga u ronilačkom turizmu, POU Hrvatska ronilačka škola, Split

		restoran i bar koji se nalaze u sklopu centra
Neptun	Šilo na otoku Krku	Organiziranje ronjenja, iznajmljivanje opreme, tečajevi ronjenja, smještaj u apartmanima, posebni ronilački paketi, noćno ronjenje i transferi, vođenje na lokacije kao što su Plovanov stol, olupina Pelastis, punta Glavina itd.
Mediterraneo sub	Brodarica kraj Šibenika	Nudi usluge škole ronjenja, poludnevnih i cjelodnevnih ronilačkih izleta, ronjenja u Nacionalnom parku Kornati, noćnog ronjenja, ronjenja na olupine brodova, iznajmljivanja opreme i punjenja boca, organiziranja smještaja u hotelima i apartmanima
Vertigo	Šibenik	Nudi usluge škole ronjenja, poludnevnih i jednodnevnih izleta na olupine brodova, nalazišta amfora i izlete u nacionalni park Kornati, servisa opreme, posudbe opreme, podvodne fotografije, punjenja boca, tečajeva
Big Blue diving	Bol	Organiziranje izleta brodom, cjelodnevnih izleta na Babića stine, spilju Golubinju, Kabel na Hvaru, tečajeve ronjenja, noćno ronjenje, podvodna fotografija, tečajevi za instruktore ronjenja
Issa	Komiža	Nude se usluge ronilačkih tečajeva, ronilačkih izleta, ronjenja na olupinama, ronjenja u špiljama, ronjenja na zidovima bogatim raznolikom florom i faunom, noćno ronjenje, punjenja boca, hotelski ili apartmanski smještaj u blizini centra
Ronilački raj	Lastovo	Nude se usluge smještaja u sklopu hotela Solitudo, organiziranja izleta u podvodne pećine, na lokacije potopljenih brodova, zidove prepune koralja, antički jedrenjak, pratnje uz obučene instruktore i voditelje ronjenja
Epidaurum	Cavtat	Nude se usluge ronilačkih izleta u pratnji iskusnih instruktora ronjenja, najma cjelokupne opreme, upoznavanja sa ronjenjem, ronilački tečajevi i servis, smještaj u hotelima i privatnim apartmanima
Blue planet	Dubrovnik	Pružaju usluge naprednih tečajeva za ronjenje, poludnevnih izleta na ratni parobrod Taranto, instruktorske tečajeve, najam ronilačke opreme, škole i tečajeve ronjenja

Izvor: Web stranice navedenih ronilačkih centara

Turističke agencije kao posrednici u ronilačkom turizmu u sklopu formiranih paket aranžmana u dogovoru s ronilačkim centrima u nekoj destinaciji nude turistima usluge ronjenja. Ne postoje specijalizirane agencije za ronjenje, već im je to samo dio ponude koja se nudi turistima.

Nadalje, važnu ulogu imaju i ustanove za obrazovanje odraslih (učilišta i visoke škole za obrazovanje kadrova) jer je obrazovanje ključna stavka u provođenju ronilačkog turizma zbog edukacije o tehnici ronjenja, sigurnosti ronjenja, održavanju opreme, postupanju u hitnim slučajevima te poznavanje lokaliteta i njihovih posebnosti u Hrvatskoj. To su Hrvatska olimpijska akademija koja je prva verificirala program za obuku i osposobljavanje ronilaca te

provodi stručno usavršavanje osoba za potrebe ronilačkog sporta odnosno voditelja i instruktora ronejnja. Nadalje, programi edukacije se provode na Društvenom Veleučilištu u Zagrebu, na Pučkom otvorenom učilištu-Hrvatska ronilačka škola u Splitu, Pučkom otvorenom učilištu Libar u Šibeniku te Učilištu Poduka u Solinu.¹²⁸

Lokalna zajednica također ima važnu ulogu u provođenju ronilačkog turizma jer pruža ronionicima važne informacije o lokacijama i nekom području, privlači ronioce promidžbenim aktivnostima te je u direktnom odnosu sa najvažnijim dionicima, a to su roniooci.

3.4. Sigurnosni uvjeti turističkog ronjenja

Tehnički uvjeti koje je potrebno ispuniti za pružanje usluga turističkog ronjenja su: dokaz o pravu raspolaganja poslovnih prostorom, dokaz o ispunjavanju uvjeta poslovnog prostora temeljem propisa o gradnji, isprave o ispravnosti instalacija, dokaz o ispitivanju strojeva s povećanim opasnostima, atest o ispravnosti medija za disanje i procjena opasnosti. Za pružanje usluga turističkog ronjenja potrebno je imati minimalno propisanu i ispravnu opremu, a to su: osnovni pribor za pružanje prve pomoći na radu, sredstvo komuniciranja, kompresor za punjenje ronilačkih spremnika medijem za disanje, uredno servisiranu i ispravnu ronilačku opremu sukladno propisima o sukladnosti i tlačnoj opremi i pribor za obilježavanje mjesta ronjenja. Nadalje, pisane informacije koje je potrebno postaviti na jasno vidljivo mjesto u ronilačkom centru su plan i program spašavanja unesrećenog, istaknuti broj telefona državne uprave za zaštitu i spašavanje i nacionalne središnjice službe traganja i spašavanja na moru, informacije s vrstama rizika kod turističkog ronjenja, ime pravne ili fizičke osobe koja pruža usluge turističkog ronjenja te usklađenost ronilačkog centra sa EU normama.

Ronilački centar mora osigurati korisnicima usluga objekte, mjesta i prostore te tehničke uvjete za pružanje usluga turističkog ronjenja, ronilačke spremnike s odgovarajućim medijem za disanje, uredno servisiranu i ispravnu ronilačku opremu, sigurnosnu opremu, stručno osposobljene osobe na mjestu pružanja usluga i osiguranje od posljedica nesretnog slučaja.

¹²⁸ Delibašić, Z., Glavičić, I., i Trkulja Perković D. (2010): Edukacija stručnih kadrova za potrebe ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj, Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu, Vol.1, No.1

Također ronilački centar je dužan na mjestu pružanja usluge turističkog ronjenja osigurati nazočnost najmanje jednog vođitelja u ronilačkom turizmu.

Područje na kojem se odvija turističko ronjenje mora biti vidljivo obilježeno sukladno propisima o redu i sigurnosti na moru postavljanjem plutače. Upravni nadzor nad primjenom zakona i propisa obavlja Ministarstvo, inspekcijski nadzor nad provedbom zakona i propisa provode nadležni gospodarski inspektori, nadzor nad pružanjem usluga ronilačkog turizma obavljaju gospodarski inspektori i drugi inspektori svaki u okviru svoje nadležnosti. Nadzor nad provođenjem reda i sigurnosti na moru provode državni službenici odnosno ispostava Lučke kapetanije, u nacionalnim parkovima i parkovima prirode nadzor turističkog ronjenja obavljaju ovlaštene službene osobe, a na lokalitetima koji su zaštićeni propisima o zaštiti kulturnih dobara nadzor turističkog ronjenja mogu obavljati i ovlaštene službene osobe prema propisima o zaštiti kulturnih dobara.

Sigurnosni uvjeti u Hrvatskoj su na zadovoljavajućoj razini, inspekcije i kontrole dobro i redovite vrše kontrole, ronilački centri redovito servisiraju i kontroliraju ispravnost ronilačke opreme, a moraju osigurati da sva tehnička sredstva budu na iznimno visokoj razini. Ronilački centri zbog visokog rizika po zdravlje ove vrste turizma za turističke urone osiguravaju stručnu pratnju bez koje je nemoguće izvršiti uron. Instruktori te ostali zaposlenici moraju biti visoko educirane i stručne osobe. Vidljivo se označava mjesto urona, kako po dnevnim, tako i noćnim uronima.¹²⁹

¹²⁹ Podatak prikupljen iz razgovora s gospodinom Zoranom Ergovićem, ekspertom u ronilačkom turizmu

3.5. Analiza učinaka koje generira ronilački turizam

3.5.1. Ekonomski učinci ronilačkog turizma

Razvoj turizma u većini turističkih destinacija obilježen je sezonalnošću, odnosno sezonskim kretanjem turista koje je posljedica raspoloživog slobodnog vremena, koje je u većini zemalja koncentrirano u ljetne i zimske mjesece. Kao posljedica sezonalnosti turizma javlja se neravnomjerna distribucija turističkog prometa koja stvara brojne negativne učinke i nepovoljno se odražava na iskorištenost smještajnih objekata, ali i drugih vrsta kapaciteta turističke ponude, te na zaposlenost. Kako bi se ublažile posljedice ovakvog razvoja gotovo svi turistički planovi zasnivaju se na nužnosti redistribucije turističkog prometa i produženja turističke sezone. To se može postići razvojem pojedinih tzv. specifičnih oblika turizma koji pored ostalih učinaka pomažu i u prevladavanju problema sezonalnosti turističkih destinacija.¹³⁰

Upravo ronilački turizam dovodi do produljenja sezone jer zbog pogodnih klimatskih uvjeta koje Hrvatska ima, on se može odvijati i u pred i post sezoni, a ne isključivo u samom srcu sezone. Ronilački turizam dovodi do unaprjeđenja raznolikosti i kvalitete turističke ponude te može postati temeljni razlog posjećivanja neke destinacije. Također, ronilački turizam povećava vanpansionsku potrošnju u Hrvatskoj jer ronionci dolaze u određenu destinaciju zbog ronilačkih aktivnosti na koje troše u prosjeku 30-70€ na uron, ovisno o tome radi li se zaron s obale koji je jeftiniji te u prosjeku iznosi 15€, radi li se jedan zaron s brodom koji je u prosjeku 35€ ili dva zarona s brodom koji iznosi u prosjeku 50€. Također cijena ovisi i o lokaciji na kojoj se vrši uron, pa su tako uroni na lokacije potopljenih brodova u prosjeku 40€, a nude se i višednevni ronilački paketi od 6 do 12 urona gdje se cijena kreće od 150€ do 240€, a uključen je i transport, voditelj ronjenja i oprema. Ronionci troše preko 70€ dnevno na ostale sadržaje.¹³¹

Ronilački turizam utječe na proširenje tržišta za niz proizvoda i usluga te na razvoj brojnih djelatnosti koji su povezani s njim, npr. proizvodnja i maloprodaja opreme, održavanje i servisiranje opreme, ugostiteljstvo i dr. Također, utječe na povećanje prihoda cjelokupne

¹³⁰ Škorić, S. (2008): Sportski turizam i njegovi učinci na turističke destinacije - primjer Istre, Acta turistica, Vol. 20, No.1., pp. 1-144

¹³¹ podatak prikupljen iz intervjua s gospodinom Zoranom Ergovićem, ekspertom u ronilačkom turizmu

turističke industrije, pa tako i lokalne zajednice, stvarajući prilike za nova radna mjesta i potičući regionalni razvoj.

Osim pozitivnih ekonomskih učinaka koje ronilački turizam generira uočavaju se i negativni učinci kao što su porast troškova života, napuštanje nekih tradicionalnih poslova te moguća prevelika ovisnost o ronilačkom turizmu.

3.5.2. Ostali učinci ronilačkog turizma

Kako je i prethodno već rečeno pozitivni okolišni učinci koje ronilački turizam generira su zaštita i restauracija spomenika prirode i kulture, stvaranje zaštićenih područja, poticaj za istraživanje podmorja, povećava se svijest o važnosti zaštite podmorja, biljnog i životinjskog svijeta te ostataka iz prošlosti uključujući potopljene brodove, avione, amfore itd. Negativni okolišni učinci su povećana količina smeća, buka, ugrožavanje i uznemiravanje podvodnog biljnog i životinjskog svijeta, pomicaje staništa i potiskivanje vrsta zbog hranjenja i dodirivanja riba, uništavanje ostataka brodova i olupina dodirom ili uzimanjem predmeta s njih, uništavanje antičkih spomenika te smanjenje ribljeg fonda.¹³²

Kako bi se zaštitili posebno vrijedni, a prevelikom eksploatacijom ugroženi dijelovi morskog teritorija, Republika Hrvatska, odnosno Sabor, su donijeli odluke o proglašavanju nekih, posebno vrijednih lokaliteta nacionalnim parkovima odnosno parkovima prirode, te obvezali upravitelje istih da donose cijeli niz važnih dokumenata kao što su planovi upravljanja te prostorni planovi područja posebnih obilježja. Hrvatski sabor donio je odluku o donošenju Prostornog plana područja posebnih obilježja Parka prirode Telašćica.¹³³ Članak 3. kaže da se plan temelji na analizama osobitosti i vrijednosti prostora, ocjeni mogućnosti i ograničenja korištenja prostora te uvjetima posjećivanja i obavljanja djelatnosti na način da se osigura: isključenje onih koji bi mogli narušiti vrijednosti prostora, zaštita prirodnih i kulturnih dobara u cijelosti i po pojedinim djelovima, racionalno korištenje prostora predviđenog za gradnju, obnova vrijednih i zapuštenih građevina i građevinskih sklopova i provođenje nužnih zahvata u prostoru. Članak 11. navodi da zona stroge zaštite predstavlja područje od iznimne

¹³² Müller, H. (2004): Turizam i ekologija, Masmedia, Zagreb, str. 110.

¹³³ Odluka o donošenju prostornog plana područja posebnih obilježja Parka prirode Telašćica (NN 22/14)

vrijednosti u kojem su zabranjene bilo kakve štetne ljudske djelatnosti i eksploatacija prirodnih resursa. Zona stroge zaštite podijeljena je u dvije podzone:

- Podzona 1a – obuhvaća dijelove unutar obuhvata Plana u kojima je u potpunosti zabranjen ljudski utjecaj na prirodne procese. Dozvoljene aktivnosti su znanstvena istraživanja i praćenje biološke raznolikosti. Ova podzona obuhvaća Dugotočki strmac unutar obuhvata Plana te zračni prostor, morski stupac i dno u širini 50 m od obalne linije. Drugi dio ove podzone obuhvaća uski kopneni dio obale i strmca u uvali Čuška dumboka te cjelokupni akvatorij uvale.
- Podzona 1b – obuhvaća dijelove unutar obuhvata Plana u kojima je zabranjeno gospodarsko iskorištavanje morskih organizama i ostale ljudske aktivnosti koje negativno utječu na aspekt zaštite, a dopuštena su znanstvena istraživanja, praćenje biološke raznolikosti te ronilačko posjećivanje uz strogu regulaciju i nadzor Javne ustanove Parka (u daljnjem tekstu: Javna ustanova). Ova podzona obuhvaća obalni dio otoka Garmenjak Veli, širine 50 m od obalne linije, uključujući morsku površinu, stupac i dno.

U Pravilniku o unutarnjem redu u Parku prirode Lastovsko područje¹³⁴, posljednjem od proglašanih morskih parkova prirode, u Članku 61. navodi se također da je zabranjeno obavljanje podvodnih aktivnosti (športsko-rekreacijsko ronjenje, podvodno snimanje, podvodna natjecanja i podučavanje ronjenju) na području Parka prirode bez odobrenja Ministarstva. Za ronjenje uz upotrebu ronilačke opreme plaća se naknada koju određuje Javna ustanova Park prirode Lastovsko područje. Park prirode Lastovsko otočje je donio pravila ponašanja u Parku kojim se zabranjuje lov, sakupljanje i vađenje školjkaša i drugih morskih organizama, uništavanje flore, uništavanje i krađa minerala i ostalih špiljskih struktura, uništavanje, oštećenje, branje ili krađa bilo kakvih predmeta na arheološkim nalazištima (u moru ili na kopnu), ostataka raznih kultura, arheoloških i fosilnih ostataka, uznemiravanje životinja, snimanje ili fotografiranje u komercijalne svrhe bez odobrenja Ustanove, autonomno ronjenje (s bocama) je dopušteno samo u organizaciji i pod vodstvom ronilačkog centra (Ronilački raj i Ankora) koje je dobilo dopuštenje Ustanove.¹³⁵

¹³⁴ Pravilnik o unutarnjem redu u Parku prirode Lastovsko otočje (NN 154/09)

¹³⁵ <http://pp-lastovo.hr/o-parku/> (Pristupljeno dana 28.01.2017.)

U Pravilniku o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Mljet¹³⁶, u Članku 1. uređuju se pitanja zaštite, unapređenja i korištenja Nacionalnog parka Mljet te propisuju prekršaji i određuju upravne mjere za nepoštivanje odredaba ovoga Pravilnika. U Članku 5., radi očuvanja neizmijenjenih, iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti Nacionalnog parka, zabranjene su na cijelom njegovom području gospodarske uporabe prirodnih dobara, radnje i djelatnosti kojim se umanjuje vrijednosti prirodnih dobara, osobito tla, šume i ostale vegetacije, te mora i podmorja te svaki zahvat koji ima štetan učinak na geomorfološku, biološku i krajobraznu raznolikost, očuvanje prirodnog genetskog sklada i sklada prirodnih zajednica, te sklada žive i nežive prirode. Članak 33. kaže da je zabranjen lov, sakupljanje i vađenje školjkaša, trpova, ježinaca i drugih morskih organizama na području Nacionalnog parka. U Članku 78. navodi se da u Malom jezeru nisu dopuštene podvodne aktivnosti (ronjenje), a Članak 79. kaže da je u cilju upoznavanja podmorskog krajobraza i živog svijeta u moru u vodama Nacionalnog parka dopušteno obavljanje podvodnih aktivnosti (športsko-rekreacijsko ronjenje i podvodno snimanje) uz dopuštenje Ministarstva. Ustanova na temelju dopuštenja Ministarstva donosi godišnji program organiziranja podvodnih aktivnosti, a sudionici podvodnih aktivnosti plaćaju naknadu koju utvrđuje Upravno vijeće Ustanove.

U Pravilniku o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Kornati¹³⁷ u Članku 11. navodi se da je ronilačko posjećivanje Nacionalnog parka dozvoljeno u grupama organiziranim od strane pravne ili fizičke osobe koja je registrirana za obavljanje takve djelatnosti i koja je od Ministarstva dobila dopuštenje za organiziranje ronilačkog posjećivanja Nacionalnog parka. Nadalje, zabranjeno je individualno ronjenje, odnosno ronjenje izvan organiziranih grupa osim uz posebno dopuštenje Ministarstva. Članak 12. kaže da je u Nacionalnom parku određeno devet zona namijenjenih ronilačkom posjećivanju, i to u pojasu do 50 metara od: obale otoka Borovnik, obale otoka Mana, obale otoka V. Rašip, jugozapadne obale otoka Vela Panitula, obale otoka Mala Panitula, obale otoka Kasela, obale otoka Oključ, obale otoka Samograd te sjeveroistočne obale otoka Kornata na potezu od Opata do Tanke Prislige. Nadalje, zabranjeno je ronilačko posjećivanje izvan navedenih zona.

¹³⁶ Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Mljet (NN 76/00)

¹³⁷ Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Kornati (NN 141/10)

U Pravilniku o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Brijuni¹³⁸ u članku 74. kaže da je u cilju upoznavanja podmorskog krajobraza i živog svijeta u moru u vodama Nacionalnog parka dopušteno obavljanje podvodnih aktivnosti (rekreacijsko ronjenje i podvodno snimanje) uz dopuštenje Ministarstva. Organiziranje podvodnih aktivnosti obavlja Ustanova, koja na temelju dopuštenja Ministarstva donosi godišnji program za podvodne aktivnosti. Sudionici podvodnih aktivnosti plaćaju naknadu koju određuje Ustanova.

Pozitivni i negativni socio-kulturni utjecaji ronilačkog turizma navedeni su u točki 2.7. Učinci ronilačkog turizma na lokalnu destinaciju.

¹³⁸ Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Brijuni (NN 75/00)

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

4.1. Razrada metoda istraživanja

Kako je i u definiranju metoda istraživanja navedeno, u ovom diplomskom radu koristile su se dvije empirijske metode i to metoda intervjua i metoda terenskog ispitivanja putem anketnog upitnika.

Metoda intervjua s ekspertom je korištena radi dobivanja relevantnih informacija o ključnim problemima ronilačkog turizma i načinu njegove provedbe te kako bi se dobile važne informacije potrebne radi sastavljanja anketnog upitnika koji je naknadno poslan na adrese ronilačkih centara.

Prvi je intervju proveden tijekom srpnja 2016. godine s gospodinom Zoranom Ergovićem, inženjerom elektronike i ekspertom u ronilačkom turizmu koji je bio predsjednik Grupacije ronilačkog turizma Hrvatske gospodarske komore, Sekcije Splitsko-dalmatinske županije 5 godina, a trenutno vodi POU Hrvatsku ronilačku školu. Razgovor s gospodinom Ergovićem vođen je temeljem unaprijed pripremljenih pitanja (vidjeti prilog 1) koja su ispitivačici služila kao orijentir, iako je kroz razgovor otvoreno još niz dodatnih pitanja i odgovora.

Dodatni kraći intervju je telefonski proveden s gospođom Katarinom Jelić, vlasnicom ronilačkog centra Albamaris iz Biograda, u siječnju 2017. godine s ciljem da se od osobe aktivno uključene u realizaciju programa ronilačkog turizma dobiju dodatne informacije na neka otvorena pitanja koja su iskrsnula tijekom samog procesa istraživanja.

Terensko istraživanje putem anketnog upitnika o aktualnom stanju i problemima u provedbi ronilačkog turizma obuhvatilo je područje Dalmacije, od Zadra do Dubrovnika. Provedena je anketa među ronilačkim centrima, temeljem polustrukturiranog upitnika kojim su se prikupili relevantni podaci. Anketa je poslana na e-mail adrese ronilačkih centara tijekom studenog i prosinca 2016. godine, te je priložena na kraju ovoga rada. Anketa se sastoji od 20 pitanja, te je podijeljena u 2 skupine pitanja. U prvoj skupini pitanja se daju odgovori na opće podatke o centru i osobi koja odgovara na pitanja, a u drugoj skupini su postavljena pitanja koja se tiču stavova ispitanika u svezi predmetne problematike. U anketi se nalaze pitanja otvorenog tipa,

zatvorenog tipa, kao i pitanja u kojima se traži od ispitanika da ocijene stupanj slaganja s navedenom izjavom na Likertovoj ljestvici od 1 do 5.

4.2. Definiranje uzorka i provedba istraživanja

Anketa je poslana na e-mail adrese ronilačkih centara na području Dalmacije, koje su prikupljene na web stranici na kojoj su navedeni svi ronilački centri u Hrvatskoj.¹³⁹ U Republici Hrvatskoj posluje ukupno 147 ronilačkih centara, a na području istraživanja ih je locirano 84, odnosno 57 % od ukupnog broja. Anketa je poslana tijekom studenog i prosinca 2016. godine putem aplikacije Google Docs.

Anketa je poslana na sve e-mail adrese navedenih ronilačkih centara s područja Dalmacije, 1 se izjasnio da njihov centar više ne posluje, a za 31 poslani e-mail je dobiven automatski odgovor o nevažećoj isporuci pošte, što znači da je od ukupno 52 uspješno isporučena e-maila na adrese ronilačkih centara, vraćeno 11 popunjenih anketa, od čega je 1 nevažeća. Ukupan broj važećih anketa iznosi 10, odnosno 19.23%, što možemo smatrati prihvatljivim uzorkom za oblikovanje određenih zaključaka. No, u konačnici, s obzirom da velik broj centara nije obuhvaćen istraživanjem, ovo istraživanje ipak smatramo pilot istraživanjem, koje nam otvara prostor za nastavak sličnih i detaljnijih istraživanja na ovu temu.

4.3. Rezultati istraživanja

U nastavku ćemo se ukratko osvrnuti na odgovore dobivene u intervjuu s gospodinom Ergovićem, ekspertom za ronilački turizam:

- Na prva dva postavljena pitanja o organizacijskom ustroju ronilačkog turizma u svijetu, gospodin Ergović je naznačio ključne međunarodne institucije i asocijacije u ovom području i elaborirao njihovu ulogu te se osvrnuo na Hrvatsku i njeno članstvo u navedenim asocijacijama.

¹³⁹ http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/ronilacki_centri (Pristupljeno dana 29.01.2017.)

- Na pitanje o eventualnom postojanju nekih međunarodnih propisa koji se odnose na regulaciju ronilačkog turizma, istaknuo je da se primjenjuju samo propisi iz domene priznavanja stručnih i obrazovnih kvalifikacija.
- Na pitanje kako HGK putem Sekcije ronilačkog turizma pruža potporu ronilačkom turizmu, gospodin Ergović je ukazao na moguća poboljšanja te suradnje. Naveo je također relevantne zakone i pravilnike koji izravno utječu na provedbu ronilačkog turizma, istaknuo kako ne postoji jedinstveni zakon te da se većinom posluje u skladu s postojećim zakonima, a upravo nepostojanje jedinstvenog zakona dovodi do problema u razvoju ronilačkog turizma.
- Prema procjenama gospodina Ergovića, okvirna potrošnja gostiju koji dolaze u RH zbog ronjenja iznosi u prosjeku 70€, no istaknuo je da nije poznat direktan udio samih ronilačkih usluga u potrošnji turista. Nadalje, gospodin Ergović smatra da turističke agencije zadržavaju otprilike 10% udjela u formiranju paket aranžmana. Cijena urona iznosi 30-70€, ovisno o lokaciji, a cijene su uglavnom ujednačene.
- Istaknuo je da obrazovanje kadrova nije na zadovoljavajućoj razini jer se ne daju dodatna znanja iz pravne regulative, zaštite na radu, edukacije u turizmu, pravila struke i rada s korisnicima usluga. Istaknuo je da je početno ulaganje u otvaranje ronilačkog centra oko 50.000€.
- Smatra da negativnih učinaka razvoja ronilačkog turizma gotovo i nema te da su sigurnosni standardi i njihova provjera na zadovoljavajućoj razini.
- Na pitanje tko su ključni dionici ronilačkog turizma i kakva je suradnja među njima, gospodin Ergović je detaljno objasnio ulogu i zaduženja svakog od njih te dao svoje mišljenje o suradnji, a što je elaborirano detaljno u samom istraživanju.
- Na pitanje o dodjeljivanju koncesija za lokacije ronjenja nije dobiven odgovor, a na pitanje može li jedna agencija koristiti više lokaliteta, naveo je da agencija može otvarati podružnice na više lokacija, što je regulirano propisima kao i kod otvaranja podružnice ili poslovnice trgovačkih društava ili obrta.

U drugom intervjuu s gospođom Katarinom Jelić, vlasnicom ronilačkog centra Albamaris iz Biograda, ispitivačica je nastojala dobiti odgovore na pitanja o načinu poslovanja ronilačkog centra iz perspektive nje kao vlasnice i osobe direktno uključene u ronilački turizam.

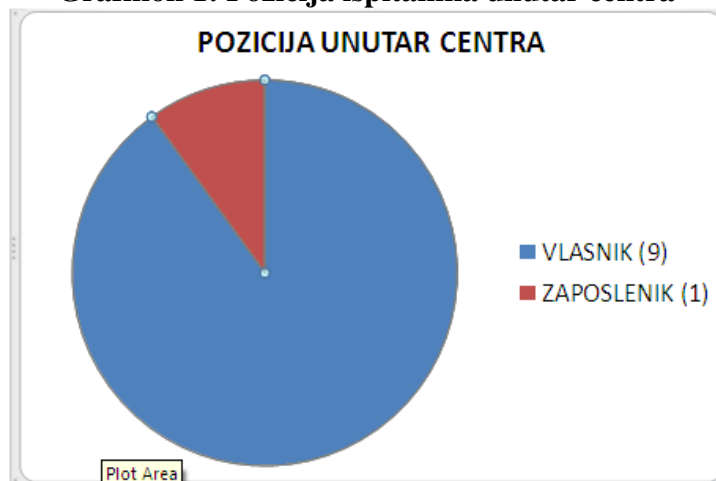
- Tako je na pitanje o formiranju paket aranžmana za ronioce navela da ne postoji agencija specijalizirana za ronilački turizam, već se paket aranžmani kreiraju u sklopu standardne ponude agencija.

- Nadalje, navela je da se turisti mogu direktno obratiti centru putem web stranice te na taj način dogovoriti smještaj i termin i lokaciju urona.
- Na pitanje o radu inspeksijskih službi u području ronilačkog turizma, gđa. Jelić je naznačila kako inspeksijske službe nisu usklađene, te se većinom odnose na kontrolu poslovanja centara i njihovu usklađenost sa zakonima.
- Na pitanje o suradnji među ronilačkim centrima navela je kako suradnja većinom ovisi o samom vlasniku centra i načinu promatranja konkurencije. Istaknula je kako njen ronilački centar surađuje s ostalima na tom području te prevoze turiste na istim brodovima u predsezoni i postsezoni kada ima vrlo malo gostiju, kako bi na taj način podijelili troškove između više ronilačkih centara (gorivo, oprema). Posebno je istaknula da neki ronilački centri zaziru od suradnje s drugima jer ne mogu na konkurenciju gledati kao na partnera.
- Na pitanje koja se područja suradnje moraju naročito jačati, navodi da se upravo područja suradnje među ronilačkim centrima moraju jačati jer bez obzira što se bave istim poslom, mogu jedni drugima pomoći i učiniti uslugu kvalitetnijom, bržom i boljom. Također, istaknula je kako bi se trebala jačati suradnja između Ministarstava i centara jer smatra da se teško može znati što bi i kako trebalo postaviti u zakonu kada nisu direktno upoznati s problematikom. Navela je kako je problem s nelojalnom konkurencijom gotovo neznačajan, te kaže kako je konkurencija za sada uglavnom strana jer domaći centri nemaju baš afiniteta baviti se poslom koji ne donosi dohodak preko noći.

U terenskom istraživanju provedenom putem anketnog upitnika na uzorku dalmatinskih ronilačkih centara dobiveni su sljedeći odgovor/rezultati:

Prvim pitanjem nastojao se dobiti odgovor o poziciji ispitanika unutar centra. Od 10 prikupljenih odgovora 9 ispitanika (90%) se izjasnilo kao vlasnik ronilačkog centra, dok je 1 osoba zaposlenik (10%) ronilačkog centra. To se vidi u priloženom grafikonu broj 1.

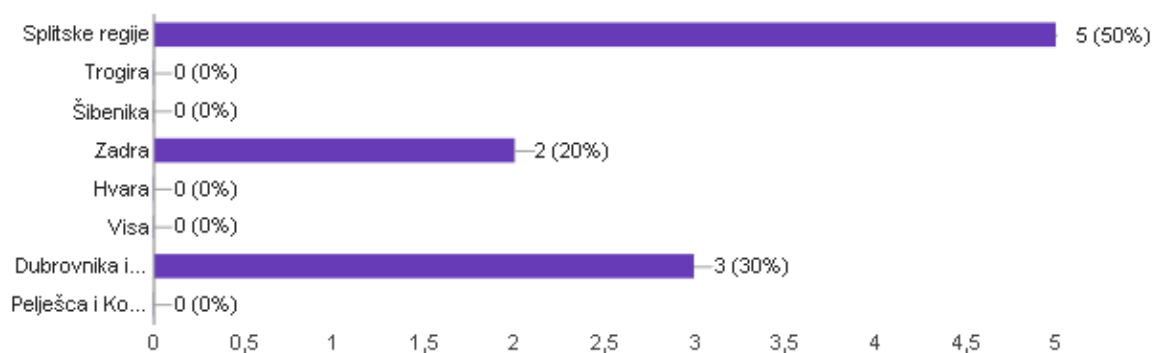
Grafikon 1: Pozicija ispitanika unutar centra

Izvor: Prema provedenom istraživanju

Kad je riječ o lokaciji ronilačkog centra, 5 ronilačkih centara (50%) locirano je na području splitske regije, 3 centra (30%) locirana su na području Dubrovnika dok su 2 ronilačka centra (20%) na području Zadra.

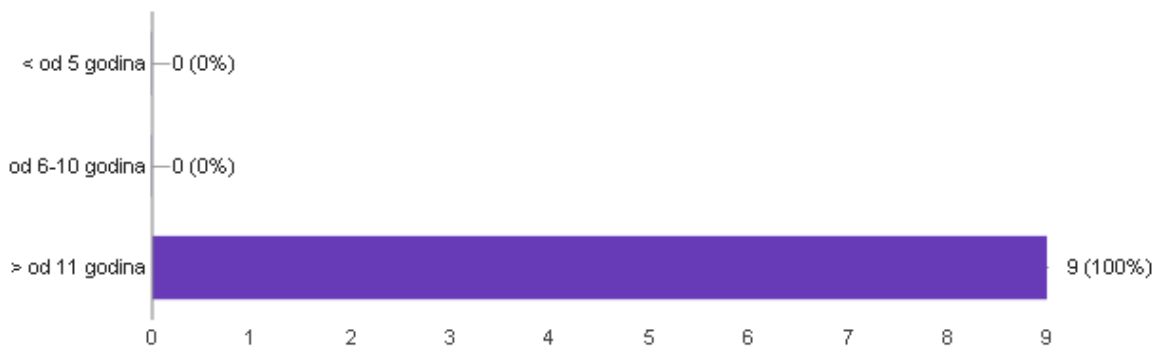
Grafikon 2: Lokacije ronilačkih centara

Izvor: Prema provedenom istraživanju

Na pitanje o vremenu poslovanja centra prikupljeno je 9 odgovora. Svi ispitanici su naveli da centar posluje više od 11 godina, što ukazuje na dobro iskustvo ispitanika u obavljanju poslova u domeni ronilačkog turizma.

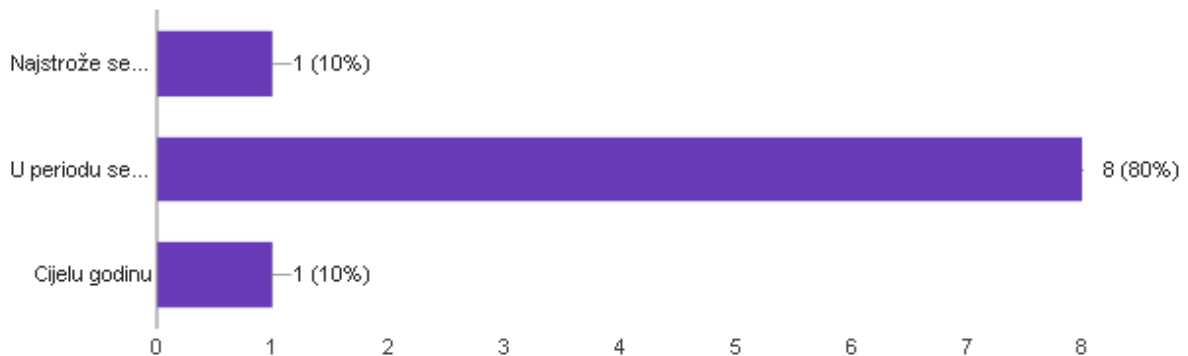
Grafikon 3: Godine poslovanja ronilačkog centra

Izvor: Prema provedenom istraživanju

Četvrto postavljeno pitanje odnosi se na razdoblje poslovanja ronilačkog centra. Od prikupljenih 10 odgovora, njih 8 (80%) izjasnilo se da posluje u periodu sezone od travnja do listopada, a po 1 centar posluje u najstrožoj sezoni od lipnja do rujna (10%) i cijelu godinu (10%). Sezonálnost je, dakle, jedan od ključnih problema s kojima se ronilački centri suočavaju u svome poslovanju.

Grafikon 4: Razdoblje poslovanja ronilačkih centara

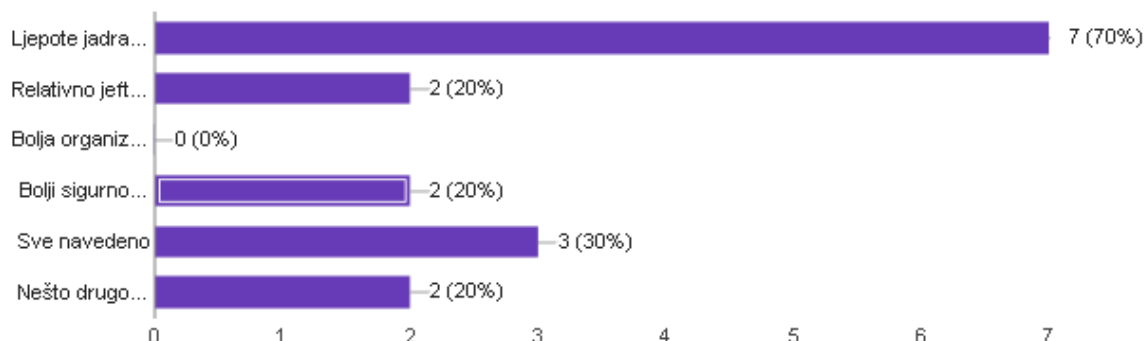

Izvor: Prema provedenom istraživanju

Na pitanje o temeljnim motivima koji privlače ronioce u Hrvatsku, ispitanici su mogli dati više odgovora. Tako je 7 ispitanika (njih 70%) istaknulo ljepote jadranskog podmorja kao glavni privlačni motiv, njih 2 (20%) smatra da su relativno jeftiniji aranžmani od konkurencije temeljni motiv, a da je motiv bolja organizacija ne smatra ni jedan ispitanik. Nadalje, 2 ispitanika (njih 20%) smatra da su bolji sigurnosni uvjeti od konkurencije temeljni

atrakcijski motiv, njih troje (30%) smatra da su temeljni motivi svi navedeni, a da je nešto drugo motiv koji privlači ronioce, smatra njih 2 (20%) (no nije obrazloženo što).

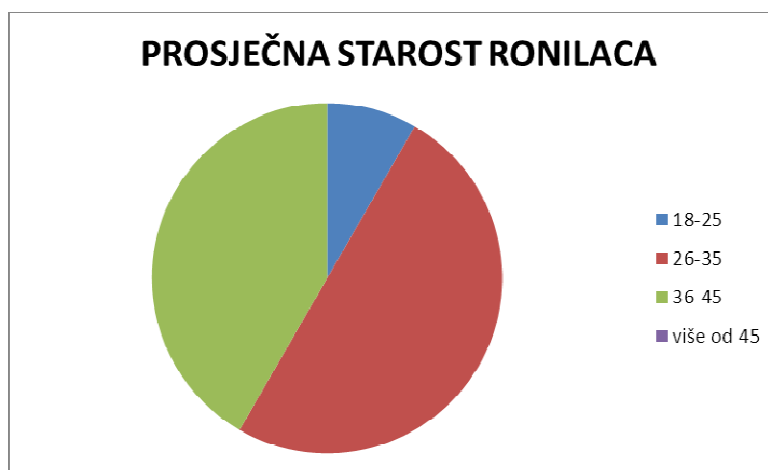
Grafikon 5: Temeljni motivi koji privlače ronioce u Hrvatsku

Izvor: Prema provedenom istraživanju

Šesto postavljeno pitanje odnosilo se na dob ronilaca koji dolaze u Hrvatsku. Ponuđeni su sljedeći odgovori: od 18-25 godina, za koje se izjasnio 1 ispitanik (10%), 26-35 za koje se izjasnilo 6 ispitanika (njih 60%), 36-45 se izjasnilo njih 5 (50%), a da je prosječna starost više od 45 godina nije odgovorio ni jedan ispitanik.

Grafikon 6: Prosječna starost ronilaca

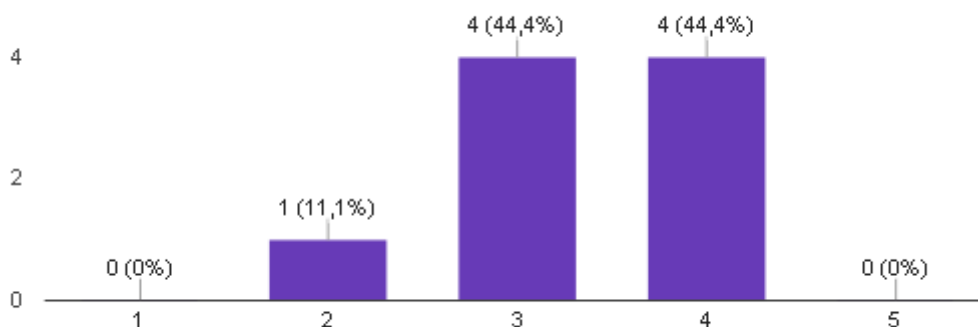
Izvor: Prema vlastitom istraživanju

Iduće postavljeno pitanje odnosilo se na zemlju iz koje najčešće dolaze ronioци. Ovo pitanje je bilo otvorenog tipa te su ispitanici sami pisali svoje odgovore, a mogli su navesti i više zemalja. Najviše ispitanika (7) je reklo da ronioци najčešće dolaze iz Njemačke, a ostale navedene zemlje su Francuska (3), Austrija (2) i Mađarska (2), Češka (2) te Slovačka,

Hrvatska, Nizozemska i Velika Britanija sa po jednim odgovorom. No treba imati na umu da se nacionalna struktura posjetitelja pa tako i onih u ronilačkom turizmu značajno razlikuje po destinacijama /lokalitetima, ovisno o blizini destinacije ključnim tržištima, o atrakcijskom potencijalu, navici putovanja i sl.

U osmom pitanju od ispitanika se tražilo da ocjenom od 1 do 5 ocijene kvalitetu zakonodavne infrastrukture koja regulira rad ronilačkih centara. Od prikupljenih 9 odgovora 4 ispitanika (njih 44.4%) su se izjasnila da je zakonodavna infrastruktura zadovoljavajuća, 4 ispitanika (44.4%) su se izjasnila da zakonodavna infrastruktura nije ni zadovoljavajuća ni nezadovoljavajuća, a 1 ispitanik (11.1%) se izjasnio da nije zadovoljavajuća, što se u potpunosti ne podudara sa mišljenjima gospodina Ergovića i gospođe Jelić koji smatraju da zakonodavna infrastruktura nije na zadovoljavajućoj razini.

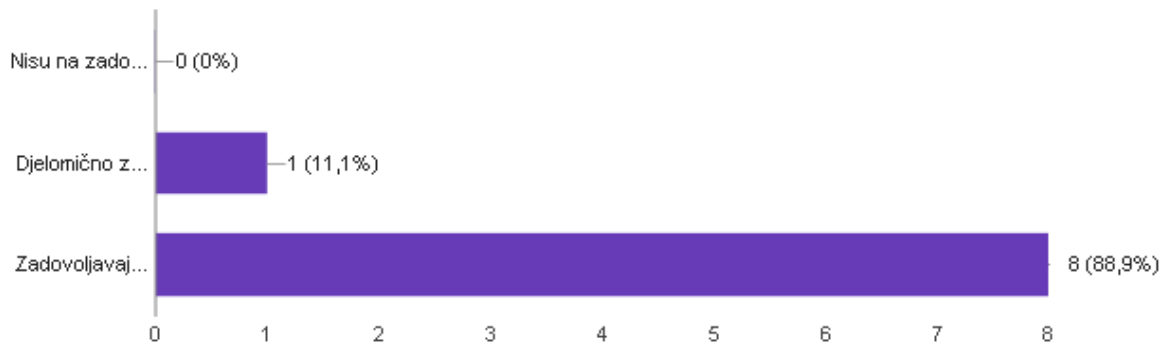
Grafikon 7: Ocjena kvalitete zakonodavne infrastrukture

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

Iduće postavljeno pitanje odnosilo se na sigurnosne uvjete obavljanja usluga ronilačkog turizma u Hrvatskoj. Od prikupljenih 9 odgovora 8 ispitanika (njih 88.9%) se izjasnilo da su sigurnosni uvjeti zadovoljavajući, a jedan ispitanik (11.1%) se izjasnio da su sigurnosni uvjeti djelomično zadovoljavajući. Nijedan ispitanik se nije izjasnio da sigurnosni uvjeti nisu na zadovoljavajućoj razini.

Grafikon 8: Sigurnosni uvjeti obavljanja ronilačkog turizma u Hrvatskoj

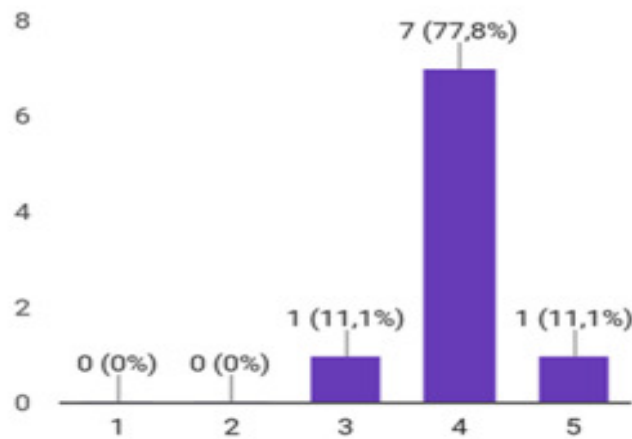

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

Ispitanici koji smatraju da sigurnosni uvjeti nisu na zadovoljavajućoj razini upitani su da navedu moguća poboljšanja. Naveli su da je potrebno uvesti pripravnost i dežurstvo liječničkog tima na barokomori Zavoda za pomorsku medicinu koja bi se plaćala preko HZZO-a i to od 0-24 sata.

Ispitanici su u jedanaestom pitanju upitani da ocjenom od 1 do 5 ocijene jesu li vještine i kompetencije kadrova ronilačkog turizma zadovoljavajuće. Dobiveno je 9 odgovora, od kojih je 7 ispitanika (njih 77.8%) odgovorilo da su na zadovoljavajućoj razini, jedan ispitanik je rekao da su vrlo zadovoljavajući (11.1%), a jedan ispitanik (11.1%) se izjasnio da nisu ni zadovoljavajući ni nezadovoljavajući. Niti jedan ispitanik se nije izjasnio da su vrlo nezadovoljavajući ili nezadovoljavajući. Mišljenje gospodina Ergovića se ne podudara sa mišljenjima ronilačkih centara jer on smatra kako vještine i kompetencije kadrova nisu na zadovoljavajućoj razini.

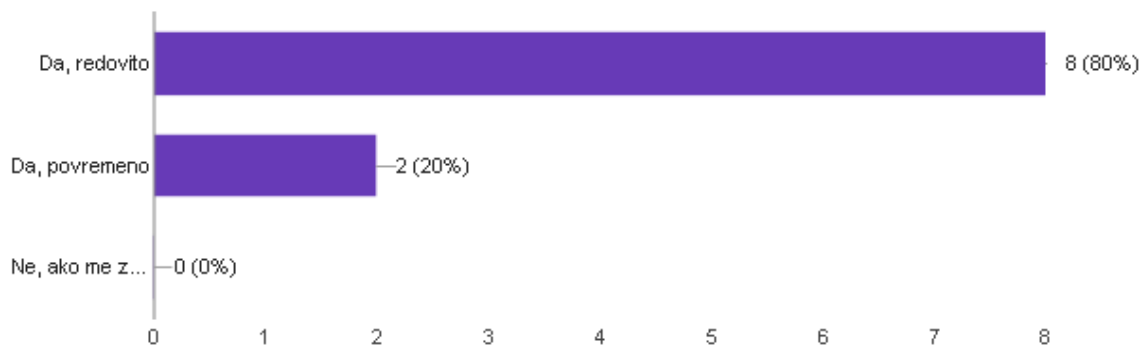
Grafikon 9: Ocjena vještina i kompetencija kadrova

Izvor: Prema provedenom istraživanju

U dvanaestom pitanju ispitanici su upitani je li ulažu u edukaciju zaposlenika. Prikupljeno je 10 odgovora, od kojih se 8 izjasnilo da redovito ulažu u edukaciju (njih 80%), a dvoje ispitanika je reklo da povremeno ulažu u edukaciju kadrova (20%).

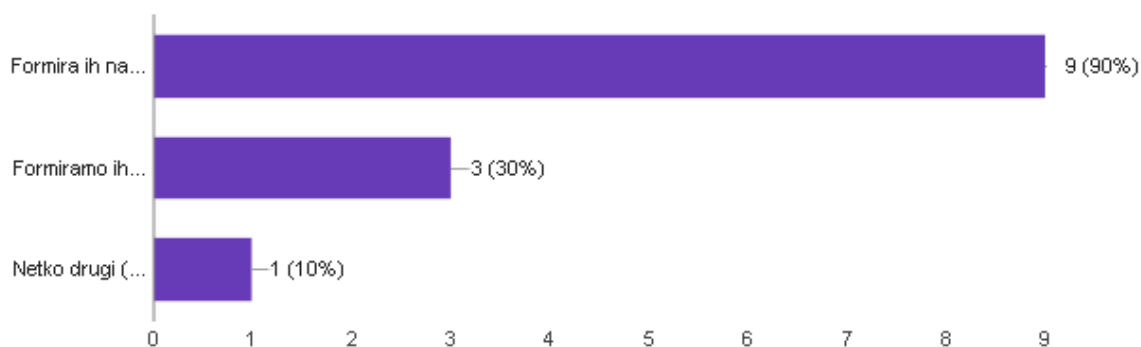
Grafikon 10: Ulaganje u edukaciju kadrova

Izvor: Prema provedenom istraživanju

U sljedećem pitanju ispitanike se pitalo kako formiraju paket aranžmane za ronioce. Prikupljeno je 10 odgovora, a najviše ih je odgovorilo da ih formira vlastiti centar/agencija (njih 9, 90%). Troje ispitanika je reklo da ih formiraju u suradnji s lokalnim putničkim agencijama (njih 30%), a jedan je rekao da ih formira netko drugi. Odgovori ronilačkih centara o navedenom pitanju se podudaraju sa odgovorima prikupljenim kroz intervju s gospodinom Ergovićem i gospođom Jelić, koji su oboje istaknuli kako se paket aranžmani formiraju u suradnji s domaćim i stranim agencijama ili ih formiraju sami ronilački centri.

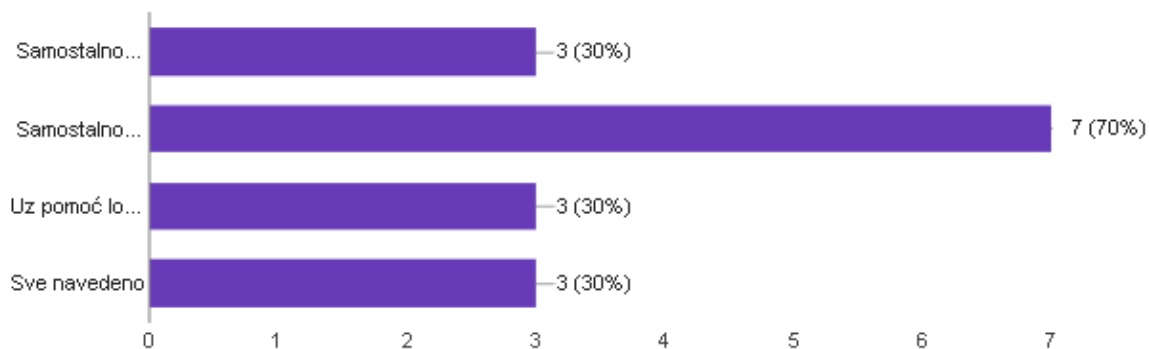
Grafikon 11: Formiranje paket aranžmana za ronioce

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

U četrnaestom pitanju tražio se odgovor na pitanje kako se centar promovira. Sedam ispitanika (70%) je reklo da se promoviraju samostalno putem internetskih alata (web stranice, društvene mreže i slično), troje ispitanika (30%) da se promoviraju samostalno putem odlaska na tematske sajmove, troje ispitanika (30%) da se promoviraju uz pomoć lokalnih turističkih zajednica, te troje ispitanika (30%) da se promovira putem svih navedenih opcija.

Grafikon 12: Način promocije ronilačkih centara

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

Petnaesto pitanje je bilo otvorenog tipa, a ispitanici su upitani kolike su prosječne cijene ronilačkih paket aranžmana. Dobiveno je šest odgovora. Dvojica ispitanika su odgovorila da je cijena urona 30-35€, jedan je rekao da je cijena urona s najmom kompletne ronilačke opreme 365kn (cca 49€), idući ispitanik je rekao da je cijena dnevnog aranžmana 675 kn (cca

90€), a posljednji da centar nudi popuste od 10-25% (više u slučaju suradnje s inozemnim klubom koji dolazi na tjedne aranžmane već duže vrijeme), a istaknuo je da je cijena urona s najmom cijele opreme 50€, a 30€ ukoliko je roniacu potrebna samo boca i olovo. Navedeni podaci su u skladu s procjenom gospodina Ergovića koji je naveo kako cijena urona iznosi 30-70€ (ovisno o lokaciji).

U idućem pitanju, također otvorenog tipa, upitani su o prosječnom broju urona na godišnjoj razini koji se ostvari u poslovanju centra. Dobiveno je 5 odgovora, njih dvoje reklo je da broj urona iznosi 1000, jedan da iznosi 2000, idući da se vrše otprilike 2 urona dnevno kroz većinu sezone što predstavlja prosječno 360 urona, a posljednji da ne vodi evidenciju.

Na temelju četiri dobivena odgovora došlo se do prosječnog broja ostvarenih urona od cca 1000 urona koji, pomnoženi s prosječnom cijenom od 40-ak€ čini prosječan prihod od oko 40.000€. Radi se dakako o procijenjenim podacima koji ovise o sezoni poslovanja, atraktivnosti, blizini destinacije, strukturi i motivima gostiju, udjelu prihoda od najma opreme te ostalim čimbenicima. Stoga je važno istaknuti da se ovdje radi o gruboj procjeni, te da su troškovi poslovanja (plaćanje radne snage, opreme, materijalnih troškova, koncesijskih odobrenja, raznih poreza i pristojbi, članarina, troškova edukacije itd.) nepoznati pa je stoga teško procijeniti kolika je i kakva efikasnost poslovanja hrvatskih /dalmatinskih ronilačkih centara.

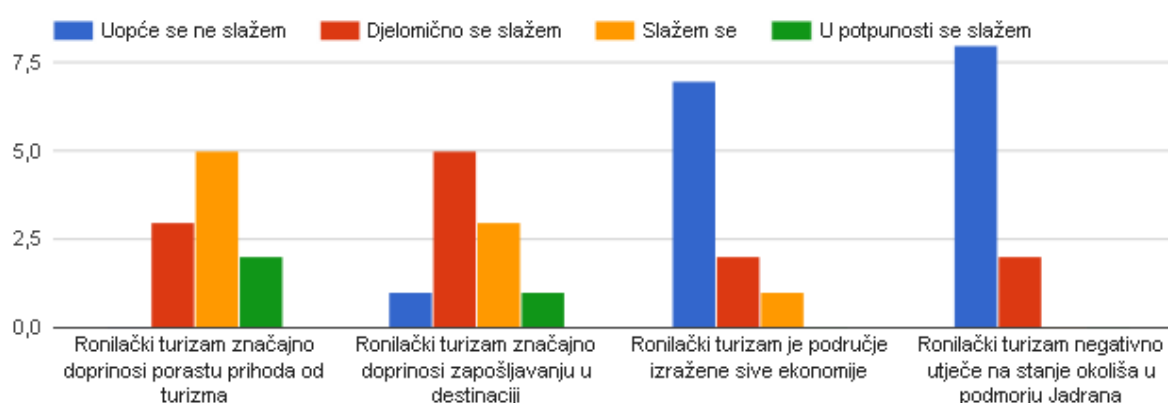
U sedamnaestom pitanju ispitanici su trebali odgovoriti u kojoj mjeri se slažu s navedenim tvrdnjama. Prikupljeno je 10 odgovora za svaku tvrdnju. Prva tvrdnja je glasila da ronilački turizam značajno doprinosi porastu prihoda od turizma. Petero ispitanika se slaže s navedenom tvrdnjom, troje ih se djelomično slaže, a dvoje se u potpunosti slaže s postavljenom tvrdnjom.

Sljedeća tvrdnja glasila je da ronilački turizam značajno doprinosi zapošljavanju u destinaciji. Petero ispitanika se djelomično slaže s tvrdnjom, troje se slaže s tvrdnjom, dok se po jedan ispitanik uopće ne slaže ili u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom. Za obrazloženje ovakvih odgovora potrebno je imati na umu da je ronilački turizam izrazito sezonskog karaktera te da počiva uglavnom na sezonskoj radnoj snazi.

Sedmero ispitanika se izjasnilo da se uopće ne slaže s tvrdnjom da je ronilački turizam područje izražene sive ekonomije jer su stalno pod prismotrom inspeksijskih službi, dvoje da se djelomično slaže, a jedan ispitanik da se slaže s tvrdnjom.

Posljednja tvrdnja glasila je da ronilački turizam negativno utječe na stanje okoliša u podmorju Jadrana. Osmero ispitanika se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom, a dvoje ih se djelomično slaže, što se podudara i sa mišljenjem gospodina Ergovića.

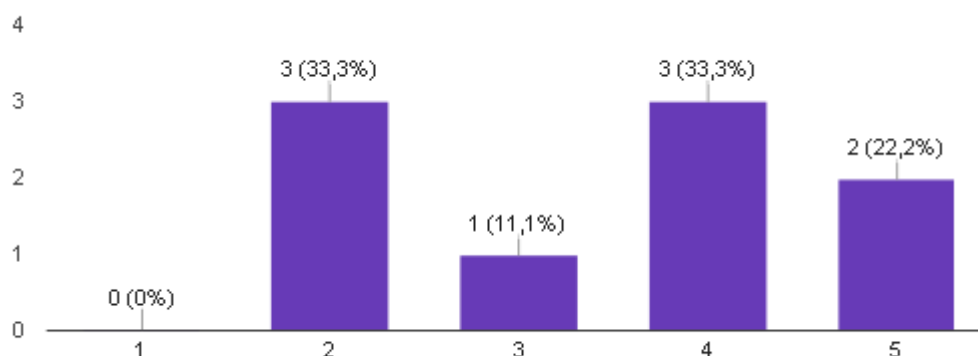
Grafikon 13: Odgovori na postavljene tvrdnje

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

U sljedećem pitanju ispitanici su upitani o suradnji među ronilačkim centrima. Prikupljeno je 9 odgovora, od kojih se po troje (33.3%) ispitanika izjasnilo da nije zadovoljavajuća odnosno da je zadovoljavajuća suradnja među centrima. Dvoje ispitanika (22.2%) se izjasnilo da je suradnja vrlo zadovoljavajuća, a jedan ispitanik (11.1%) da nije ni zadovoljavajuća ni nezadovoljavajuća. Za razliku od podijeljenih mišljenja ronilačkih centara o suradnji među njima, kroz provedene intervjuje uočeno je da su njihova mišljenja jednaka, oboje smatraju kako suradnja među ronilačkim centrima nije na zadovoljavajućoj razini.

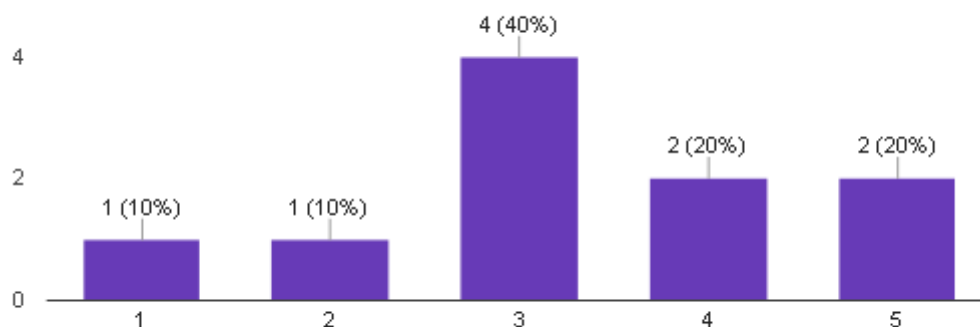
Grafikon 14: Ocjena suradnje među ronilačkim centrima

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

U predzadnjem pitanju postavilo se pitanje o suradnji s ostalim dionicima (turistička zajednica, agencije i smještajni kapaciteti), a prikupljeno je 10 odgovora. Četvero ispitanika je reklo da suradnja nije ni zadovoljavajuća ni nezadovoljavajuća (njih 40%), po dvoje ispitanika (20%) se izjasnilo da je zadovoljavajuća i vrlo zadovoljavajuća, a po jedan ispitanik (10%) da je vrlo nezadovoljavajuća i nezadovoljavajuća. Na isto postavljeno pitanje gospodinu Ergoviću i gospođi Jelić dobio se odgovor kako suradnja među ostalim dionicima nije na zadovoljavajućoj razini, te su moguća poboljšanja.

Grafikon 15: Ocjena suradnje s ostalim dionicima

Izvor: Prema vlastitom istraživanju

Na zadnjem postavljenom pitanju koje je bilo otvorenog tipa prikupljeno je 7 odgovora, a tražio se da navedu moguća poboljšanja u provedbi ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj.

Neki od prijedloga su: povećanje kvote za zapošljavanje stranih instruktora, bolja promidžba na međunarodnim sajmovima koordinirana od strane HTZ, donošenje jedinstvenog zakona i poboljšanje postojećih pravilnika, stvaranje atrakcija potapanjem starih željeznih brodova, promoviranje Jadrana kao jedinstvene destinacije ronilačkog turizma te zabrana ribolova na pojedinim mikrolokacijama kako bi se obnovio riblji fond i na taj način stvorila atraktivna lokacija za ronioce.

U konačnici, nakon provedenog istraživanja koje je dalo odgovore na neke nepoznanice o stanju razvijenosti ronilačkog turizma u RH, potrebno je istaknuti i neka ograničenja ovog istraživanja.

- Ponajprije, uzorak istraživanja je relativno mali pa je i vjerodostojnost zaključaka manja;
- Nadalje, za područje istraživanja je uzeta Dalmacija, no rezultati bi vjerojatno bili nešto drugačiji da je uzeta cijela obala;
- Interes ispitanika za sudjelovanje u istraživanju je bio nedostatan te nije dobiven relevantan broj odgovora;
- U samo istraživanje nisu bili uključeni predstavnici ostalih dionika u lancu ponude ronilačkog turizma što je također manjkavost istraživanja, ali i poticaj za nastavkom novih istraživanja na ovu temu.

5. OSVRT NA ISTRAŽIVAČKA PITANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆI RAZVOJ RONILAČKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U diplomskom radu postavljeno je 6 istraživačkih pitanja na koja se u radu došlo do odgovora putem desk istraživanja, provedenog anketnog istraživanja među ronilačkim centrima te intervjuem s gospodinom Zoranom Ergovićem, ekspertom u ronilačkom turizmu i gospođom Katarinom Jelić, vlasnicom ronilačkog centra Albamaris.

Na prvo postavljeno istraživačko pitanje koje glasi „Koji su ključni dionici ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj?“ došlo se do odgovora putem vlastitog desk istraživanja. Ključni dionici ronilačkog turizma su državne službe (Ministarstva nadležna za turizam, kulturu i pomorstvo), Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska turistička zajednica, ronilački centri, turističke agencije, ustanove za obrazovanje odraslih te lokalna zajednica. Putem istraživanja došlo se do zaključka da nadležna Ministarstva donose zakone i pravilnike za provedbu ronilačkog turizma, iako je uočeno da ne postoji jedan jedinstveni zakon koji se tiče isključivo ronjenja. HGK i HTZ vrše aktivnosti savjetovanja i promocije te je uočeno da HTZ dobro obavlja promidžbu ronilačkog turizma dok su u radu HGK moguća poboljšanja. Ronilački centri u suradnji s turističkim agencijama formiraju paket aranžmana koje pružaju ronionicima te je njihovo poslovanje na zadovoljavajućoj razini. Postoji nekolicina ustanova za obrazovanje kadrova, međutim moguća su poboljšanja i u ovom segmentu u vidu otvaranja novih škola, boljih programa obuke i sl.

Drugo postavljeno istraživačko pitanje glasilo je „Kako je reguliran ronilački turizam u Republici Hrvatskoj?“. Ronilački turizam reguliran je, kako je i u radu navedeno, zakonima i pravilnicima koji se tek indirektno dotiču ronilačkog turizma te je uočeno kako ne postoji krovni zakon koji direktno regulira ovu vrstu turizma. To predstavlja problem u radu ronilačkih centara zbog čega su mogući brojni propusti zbog nejasne zakonske regulative.

Iduće pitanje glasi „Kakvi su sigurnosni uvjeti obavljanja usluga ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj?“. U radu je istraživanjem utvrđeno da su sigurnosni uvjeti na zadovoljavajućoj razini što je bilo i za očekivati upravo zbog visoke rizičnosti obavljanja ove vrste turizma. Međutim, poboljšanja su također moguća kod nesretnih slučajeva, jer ne postoji dovoljan broj barokomora kao i dežurstvo istih.

Četvrto postavljeno istraživačko pitanje glasi „Koliko su stručni/kompetentni neposredni nositelji ponude/usluga ronilačkog turizma?“. U radu je uočeno da su neposredni nositelji ponude kompetentni u svom poslovanju, da se pridržavaju određenih zakona i pravilnika, vode računa o sigurnosnim i tehničkim uvjetima prilikom ronjenja, pružaju usluge pratnje prilikom svakog urona te redovito vrše edukaciju kadrova.

Peto istraživačko pitanje glasilo je „Kakva je suradnja stručnih dionika?“. Putem provedene ankete među ronilačkim centrima došlo se do informacija kako je podijeljeno mišljenje o suradnji među ronilačkim centrima, te su moguća poboljšanja u tom segmentu. Nadalje, suradnja s ostalim dionicima, turističkom zajednicom, agencijama i smještajnim kapacitetima je većinom na zadovoljavajućoj razini. Suradnja između HGK i HTZ je također na zadovoljavajućoj razini.

Posljednje postavljeno istraživačko pitanje glasilo je „Kakvo je obrazovanje i usavršavanje kadrova ronilačkog turizma?“. U radu se došlo do zaključka kako je edukacija o vještini ronjenja na zadovoljavajućoj razini, međutim izostaje bolja edukacija i izobrazba u području ronilačkog turizma.

Na temelju odgovora na postavljena istraživačka pitanja došlo se do glavnih problema u provedbi ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj. Na temelju tih odgovora daju se preporuke za budući razvoj ove vrste turizma.

Kako bi se ronilački turizam kao i poslovanje svih dionika uključenih u provedbu ove vrste turizma odvijao na sigurnoj i zadovoljavajućoj razini potrebno je donijeti jedan jedinstveni zakon kojim bi se regulirao ronilački turizam. Na taj način bi se izbjegli problemi i nedorečenosti koje se sada javljaju u poslovanju ronilačkih centara.

Također, potrebna je bolja i učinkovitija koordinacija rada raznih Ministarstava i organizacija koje se direktno ili indirektno bave ovim vidom turizma te je nužno iskoordinirati njihove inicijative i aktivnosti, poglavito kad je riječ o stvaranju zakonskih akata i provedbenih dokumenata kako ne bi dolazilo do preklapanja ovlasti ili nejasnoća u obrazloženju postupanja ključnih dionika ronilačkog turizma. Nadalje, potrebno je uspostaviti sustav minimalnih standarda (npr. opremljenost, sigurnost, okolišna odgovornost) za ronilačke centre, te primijeniti međunarodno relevantne sustave licenciranja i certificiranja. Preporučava

se i profiliranje nekoliko top ronilačkih destinacija s ponudom prilagođenom potrebama potrošačkih segmenata (mladi od 18 do 35) te razvijanje natjecanja i manifestacija u ronilačkom turizmu.

Nadalje, ključno je poboljšati edukaciju i obrazovanje kadrova, otvaranjem novih ustanova za obrazovanje jer je uočeno da isključivo POU Hrvatska ronilačka škola daje kandidatima u procesu osposobljavanja dodatna znanja iz pravne regulative, zaštite na radu, edukacije u turizmu, pravila struke i rada s korisnicima usluga.

Također je važno poboljšati područje suradnje među ronilačkim centrima u vidu plasiranja Hrvatske kao jedinstvene ronilačke destinacije na ronilačkom tržištu, što je nemoguće bez zajedničke suradnje svih dionika. Centri su u tom području ključni dionici kako bi pružali kvalitetnu uslugu poštujući sigurnosne uvjete. Potrebno je poboljšati suradnju između centara i ostalih dionika poput HTZ, HGK, putničkih agencija itd. kako bi se poboljšala kvaliteta u pružanju usluga, promocija i konkurentnost na međunarodnom tržištu. Kako je gospođa Jelić istaknula, centri surađuju i s domaćim i stranim turističkim agencijama te uglavnom nema nelojalne konkurencije.

6. ZAKLJUČAK

Glavni cilj ovog diplomskog rada bio je pobliže analizirati stanje i potencijale ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj, iznijeti glavne nedostatke u njegovoj provedbi i pružiti smjernice za poboljšanje tih nedostataka. Nakon definiranja turizma kao društvene i ekonomske pojave, navedena je uloga i važnost selektivnih oblika turizma, te ronilačkog turizma kao njegove podvrste. Tako se ronilački turizam definirao kao poseban oblik turističke ponude u svrhu organizacije turističkog razgledavanja podmorja preko turističkih aranžmana, izletničkih programa, turističkog ronjenja i drugih povezanih usluga. U radu se navela dinamika razvoja ronilačkog turizma u svijetu, sa pregledom najvažnijih izuma (od Leonarda da Vincija i njegovog pomagala za ronjenje i primjene peraja te spremnika punjenog pijeskom, Edmunda Halleya i njegovog zvona za ronjenje, H.S. Fleussa i R.H. Davisona i njihovog aparata za autonomno ronjenje do J.Y. Cousteaua i E. Cagnanea i njihovog ronilačkog aparata otvorenog kruga). Najvažnije ronilačke organizacije u ronilačkom turizmu su PADI, SSI, CMAS, NAUI, TDI/SDI, ADRIA, te se njihovo djelovanje uočava i u Republici Hrvatskoj. Najpoznatije ronilačke destinacije u svijetu su Florida, Sipadan, Surin, Eilat, Palau i Australija koje svojim managementom i donešenim strategijama uspješno provode održivi ronilački turizam. Na tragu najboljih primjera iz svjetske prakse, proučili su se i neki lokaliteti ronilačkog turizma u Hrvatskoj na području Sjevernog, Srednjeg i Južnog Jadrana. Zaključeno je da ronilački turizam ne generira značajne štetne učinke na okoliš, a da dovodi do produljenja sezone, unapređenja raznolikosti i kvalitete turističke ponude, povećanja vanpansionske potrošnje te povećavanja prihoda cjelokupne turističke industrije.

Pregledom postojećih zakona i pravilnika, kao i iz razgovora s ekspertom, uočeno je da ne postoji jedinstveni zakon koji regulira provedbu ronilačkog turizma, što dovodi do određenih nejasnoća i problema u poslovanju ključnih dionika. Došlo se do zaključka kako bi se trebao poboljšati zakonodavni okvir ronilačkog turizma, staviti poseban naglasak na inspeksijske službe i kontrolu sigurnosnih uvjeta zbog visokorizičnosti ove vrste turizma. Inspeksijske službe dobro obavljaju svoj posao u nacionalnim parkovima i područjima gdje je zabranjeno ronjenje zbog definiranja aktivnosti koje se tamo smiju obavljati te zbog postojanja tijela (Ustanove) koja prati, regulira i izdaje potrebne dozvole, dok inspeksijske službe koje kontroliraju poslovanje centara većinom kontroliraju je li njihovo poslovanje u skladu s

zakonima. Nadalje, potrebno je poboljšati i suradnju među svim dionicima kako bi se ronilački turizam promovirao na svjetskom tržištu kao jedinstven proizvod i pozicionirao Hrvatsku kao atraktivnu ronilačku destinaciju. Provedenim istraživanjem uočeno je da obrazovnje kadrova nije na zadovoljavajućoj razini te da postoji tek nekolicina učilišta za obrazovanje istih. U tom segmentu su također moguća poboljšanja, u području obrazovanja o ronilačkom turizmu, zakonima, regulativi, a ne isključivo o tehnici ronjenja.

Provedenim intervjuima s gospodinom Ergovićem i gospođom Jelić osvjetlila se problematika provedbe ronilačkog turizma u RH, stekao uvid u aktualno stanje, kao i moguća poboljšanja koja su navedena tijekom pisanja rada. Provedena anketa među ronilačkim centrima čiji su rezultati navedeni i analizirani u radu, uspoređena je sa odgovorima prikupljenim tijekom intervjua te je uočeno da se u većini područja podudaraju njihova mišljenja. Uočeno je da su svi ispitani dionici suglasni oko temeljnih problema i manjkavosti u provedbi ove vrste turizma u Hrvatskoj, a to su: nedostatna zakonodavna infrastruktura zbog nepostojanja jedinstvenog zakona, slaba suradnja među svim dionicima, nezadovoljavajuća razina obrazovanja kadrova i sigurnosnih uvjeta.

Glavni cilj diplomskog rada je ispunjen te je iz provedene ankete i intervjua vidljivo da su svi ispitanici većinom složni oko temeljne problematike u ovom području, te ukazuju na iste probleme u provedbi ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj. S obzirom da je uzorak ispitanika malen, te se proveo isključivo na razini Dalmacije, preporuča se provesti slično istraživanje na razini cijelog Jadrana, te vodeći se dobivenim rezultatima uvesti promjene, prije svega u smislu donošenja jedinstvenog zakona te poboljšanja obrazovanja kadrova.

LITERATURA

Knjige:

1. Antunac, I. (2001): Turizam, teorijsko-znanstvene rasprave, Institut za turizam, Zagreb
2. Bartoluci, M. (2013): Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva-turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb
3. Bartoluci, M., Čavlek, N. (1998): Turizam i sport, Školska knjiga, Zagreb
4. Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., Wanhill, S. (2008): Tourism principles and practise, Fourth Edition, Pearson Education Limited, England
5. Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split
6. Gošović, S. (1979): Ronjenje u sigurnosti-podvodna medicina i tehnika autonomnog ronjena, Zagreb, Jugoslavenska medicinska naklada
7. Hudson, S. (2003): Sport and Adventure Tourism, Routledge, New York
8. Müller, H. (2004): Turizam i ekologija, Masmedia, Zagreb
9. Lickorish, L. J., Jenkins, C. L. (2006): Uvod u turizam, Ekokon, Split
10. Musa, G., Dimmock, K. (2013): Scuba diving tourism, Routledge, London i New York
11. Novelli, M. (2011): Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases, Routledge, New York
12. Papathanassis, A. (2001): The Long Tail of Tourism, Holiday Niches and their Impact on Mainstream Tourism, Gabler, Germany
13. Petrić, L. (2013): Uvod u turizam, Ekonomski fakultet Split, Split
14. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N. (2011): Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje, 2. izd. M.E.P., Zagreb

Članci:

1. Arena, P., Jordan, L., i Spieler, R. (2007): Fish assemblages on sunken vessels and natural reefs in southeast Florida, USA, Hydrobiologia, 580, pp. 157-171
2. Hammerton, Z., Dimmock, K., Hahn, C., Dalton, S.J., Smith, S.D. (2012): Scuba diving and marine conservation: collaboration at two Australian subtropical destinations, Tourism in Marine Enviroments: Special Issue, Vol.8, No.1-2, pp. 77-90

3. Luković, T. (2008): Selektivni turizam, hir, ili znanstveno istraživačka potreba, *Acta turistica nova*, Vol 2., No.1 , str. 51-74
4. Lück, M. (2016): Scuba diving tourism, *Annals of Leisure Research*, Vol. 19, No. 2, pp. 259-261
5. Mota, L. (2016): Using Of Natural Spaces For Tourism Activity Scuba Diving And Impacts On Aquatic Animals, *Int. J. Trop. Vet. Biomed. Res.*, Vol. 1. (1): 10-21
6. Musa, G., Dimmock, K. (2012): Scuba diving tourism: Introduction to special issue, *Tourism in Marine Environments*, Vol. 8, No. 1-2. pp. 1-5
7. Musa, G., Dimmock, K. (2015): Scuba diving tourism system: Framework for collaborative management and sustainability, *Marine Policy*, Vol. 54. pp. 52-58
8. Musa, G. (2002): Sipadan: a Scuba-diving paradise: an analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management, *Tourism Geographies* 4(2), pp. 195-209
9. Škorić, S. (2008): Sportski turizam i njegovi učinci na turističke destinacije - primjer Istre, *Acta turistica*, Vol. 20, No.1., pp. 1-144
10. Vianna, G.M.S., Meekan, M.G., Pannel, D.J., Marsh, S.P., Meeuwig, J.J. (2012): Socio-economic value and community benefits from shark-diving tourism in Palau: A sustainable use of reefs shark populations, *Vol.145, Issue 1*, pp. 267-277
11. Worachananant, S., Carter, W., Hockings, M. i Reopanichkul, P. (2008): Managing the Impacts of Scuba Divers on Thailand's Coral Reefs, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.16, No. 6, pp. 645-663
12. Zakai, D. i Chadwick-Furman, N.(2002): Impacts of intensive recreational diving on reef corals at Eilat, northern Red Sea, *Biological Conservation* 105, pp. 179-187

Stručni rad:

1. Delibašić, Z., Glavičić, I., i Trkulja Perković D. (2010): Edukacija stručnih kadrova za potrebe ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj, *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu*, Vol.1, No.1
2. Ergović, Z. (2009): Vodič o načinu i uvjetima pružanja usluga u ronilačkom turizmu, *POU Hrvatska ronilačka škola*, Split

Istraživanje:

1. CBI Product Fact Sheet (2015): Dive tourism from Europe, The Netherlands
2. Beaver, D., Keily, T. (2015): The scuba dive industry in Australia: Towards estimates of economic size and impacts, *Centre for conservation geography*

Izvori s Interneta:

1. <https://www.wto.org/> (Pristupljeno dana 26.04.2016.)
2. http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/o_hrvatskoj/37-ch-0 (Pristupljeno dana 26.04. 2016. i 21.01.2017.)
3. <http://www.mint.hr/> (Pristupljeno dana 26.04.2016.)
4. <http://www.mppi.hr/> (Pristupljeno dana 26.04.2016.)
5. <http://www.min-kulture.hr/> (Pristupljeno dana 26.04.2016.)
6. <http://web.hgk.hr/> (Pristupljeno dana 27.04.2016.)
7. <http://croatia.hr/hr-HR> (Pristupljeno dana 27.04.2016.)
8. <http://www.dalmatia.hr/hr> (Pristupljeno dana 27.04.2016.)
9. <http://www.dalmacija.hr/> (Pristupljeno dana 27.04.2016.)
10. <http://sibenskiportal.rtl.hr/2014/05/25/ronilacki-turizam-cjelogodisnji-proizvod-bez-jasnestrategije/> (Pristupljeno dana 27.04.2016.)
11. <http://www.diving-hrs.hr/> (Pristupljeno dana 28.04.2016.)
12. <http://facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fsibenskiportal.hr%2F2014%2F05%2F25%2Fronilacki-turizam-cjelogodisnji-proizvod-bez-jasne-strategije%2F&h=MAQGBJ8gh> (Pristupljeno dana 28.04. 2016.)
13. http://www.icua.hr/images/stories/mediji/vjesnik_15_08_2009.pdf (Pristupljeno dana 29.04.2016.)
14. <http://www.pomorskodobro.com/fokus-frka-sijecanj-2016.html> (Pristupljeno dana 29.04.2016.)
15. <https://www.padi.com/scuba-diving/> (Pristupljeno dana 15.05.2016.)
16. <http://www.pomorskodobro.com/fokus-frka-sijecanj-2016.html> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
17. https://www.divessi.com/about_ssi (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
18. <http://www.cmas.org/en> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
19. <https://www.nauai.org/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
20. https://en.wikipedia.org/wiki/United_Diving_Instructors (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
21. <https://www.tdisdi.com/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
22. <http://l.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.flakeys.com%2Fdiving%2F&h=SAQGM MKqP> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
23. . <http://floridakeys.noaa.gov/> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
22. https://hr.wikipedia.org/wiki/Veliki_koraljni_greben (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
23. <https://www.environment.gov.au/marine/gbr/protecting-the-reef> (Pristupljeno dana 10.01.2017.)
24. <http://www.tourism-master.com/2011/11/25/impacts-of-diving-to-dive-or-not-to-dive/> (Pristupljeno dana 12.01.2017.)
25. https://prezi.com/_oo6am2rwlhw/copy-of-environmental-and-social-impacts-of-scuba-dive-tourism/ (Pristupljeno dana 12.01.2017.)
26. <http://www.pomorskodobro.com/fokus-frka-sijecanj-2016.html> (Pristupljeno dana 12.01.2017.)

27. <http://www.poslovni.hr/after5/lokaliteti-za-ronjenje-s-bocom-svjedoce-o-hrvatskoj-burnojpovijesti-124044> (Pristupljeno dana 13.01.2017.)
28. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/286-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-krk-klimno-olupina-pelatstitis> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
29. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/248-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-osusak-rtmargarina> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
30. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/230-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-olupina-baron-gautsch> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
31. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/229-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-ounije-vele-stene> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
32. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/228-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-sjeverni-jadran-premuda> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
33. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/247-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-blitvenica> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
34. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/231-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-drvenik> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
35. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/144-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-srednji-jadran-pakleni-otoci-stambedar> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
36. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/280-zaronite-u-hrvatskoj-jufni-jadran-omljet-amfiteatar> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
37. <http://www.poslovni.hr/after5/lokaliteti-za-ronjenje-s-bocom-svjedoce-o-hrvatskoj-burnoj-povijesti-124044> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
38. <http://www.morsko-prase.hr/2011new/index.php/sportski-dio-mainmenu-35/ronjenje-mainmenu-182/142-ivana-ostoji-zaronite-u-hrvatskoj-jufni-jadran-dubrovnik-olupina-taranto> (Pristupljeno dana 14.01.2017.)
39. <http://m.tportal.hr/lifestyle/275479/Gdje-je-najbolje-roniti-na-Jadranu.html> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)
40. <http://www.mint.hr/default.aspx?id=26128> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)
41. <http://greenglobe.com/certification-levels/> (Pristupljeno dana 20.01.2017.)
42. <http://www.rainforest-alliance.org/> (20.01.2017.)
43. <http://www.travelife.org/> (20.01.2017.)

44. <https://sites.google.com/site/ronjenje4321/razni-tipovi-ronjenja> (20.01.2017.)
45. <http://ronilackeigre.com/program/podvodna-orijentacija/> (20.01.2017.)
46. <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> (25.01.2017.)
47. <http://dckostrena.hr/> (27.01.2017.)
48. <http://www.neptun-silo.com/> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
49. <http://www.mediterraneo-sub.com/> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
50. <http://vertigo.hr/> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
51. <http://big-blue-diving.hr/hr/> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
52. <http://www.scubadiving.hr/hr/> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
53. <http://www.epidaurum.com/hr/index.html> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
54. <http://www.blueplanet-diving.com> (Pristupljeno dana 27.01.2017.)
55. <http://pp-lastovo.hr/o-parku/> (Pristupljeno dana 28.01.2017.)
56. <http://www.scubalife.hr/scuba-radar/klubovi-i-centri/hrvatska/ronilacki-centar-ronilacki-raj> (Pristupljeno dana 28.01.2017.)
57. <http://www.ronjenjehrvatska.com/hr/ronilacki-centri> (Pristupljeno dana 29.01.2017.)
58. <http://www.inet.hr/~mkirin/scuba.htm> (Pristupljeno dana 30.01.2017.)

Zakoni i pravilnici:

1. Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 68/07, 88/10, 30/14, 89/14, 152/14)
2. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN br. 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15)
3. Zakon o športu (NN br. 111/97, 13/98, 24/01, 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16)
4. Zakon o tehničkoj kulturi (NN br. 76/93, 11/94, 38/09)
5. Zakon o srednjem školstvu (NN br. 19/92, 26/93, 27/93, 50/95, 59/01, 114/01, 81/05, 87/08)
6. Pravilnika o srednjoškolskom obrazovanju odraslih (NN br. 19/92, 27/93, 50/95, 112/00, 89/03, 194/03)
7. Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada (NN br. 5/84)
8. Pravilnik o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon utvrđivanja zdravstvene sposobnosti (NN br. 59/02, 149/09)
9. Pravilnik o obavljanju podvodnih aktivnosti (NN, br. 17/94, 74/94, 43/96, 47/99, 23/03, 28/03, 52/03, 58/03)

10. Pravilnik o postupku i načinu izdavanja dopuštenja za obavljanje podvodnih aktivnosti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske (NN 69/99, 56/02, 62/03, 151/03, 157/03, 12/05, 22/09)
11. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obavljanju podvodnih aktivnosti (NN 17/94, 74/94, 43/96)
12. Pravilnik o unutarnjem redu u Parku prirode Lastovsko otočje (NN 154/09)
13. Odluka o donošenju prostornog plana područja posebnih obilježja Parka prirode Telašćica (NN 22/14)
14. Pravilnik o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupina Hoteli (NN br. 85/15)
15. Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Mljet (NN 76/00)
16. Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Kornati (NN 141/10)
17. Pravilnik o unutarnjem redu u Nacionalnom parku Brijuni (NN 75/00)

POPIS SLIKA:

Slika 1: Prikaz da Vincijevog uređaja za ronjenje u plitkoj vodi.....	25
Slika 2: Da Vincijev potpuno opremljen ronilac.....	26
Slika 3: Halleyevo zvono za ronjenje.....	26
Slika 4: Ronjenje sa suvremenom opremom.....	27
Slika 5: Logo PADI organizacije.....	29
Slika 6: Logo SSI organizacije.....	30
Slika 7: Logo CMAS organizacije.....	30
Slika 8: Logo NAUI organizacije.....	31
Slika 9: Logo UDI organizacije.....	32
Slika 10: Logo TDI/SDI organizacije.....	32
Slika 11: Logo ADRIA organizacije.....	33
Slika 12: Ronjenje na Floridi.....	34
Slika 13: Ronjenje na Sipadanu.....	35
Slika 14: Ronjenje u Nacionalnom parku Surin.....	36
Slika 15: Ronjenje na Eilatu.....	37
Slika 16: Ronjenje s morskim psima na Palau.....	38
Slika 17: Veliki koraljni greben u Australiji.....	39

Slika 18: Prikaz ronilačkih lokaliteta na Sjevernom Jadranu.....	47
Slika 19: Prikaz ronilačkih lokaliteta na Srednjem Jadranu.....	47
Slika 20: Prikaz ronilačkih lokaliteta na Južnom Jadranu	48
Slika 21: Potopljeni brod Pelastis.....	50
Slika 22: Ronjenje na Susku.....	50
Slika 23: Potopljeni brod Baron gautsch.....	51
Slika 24: Uvala Maračol.....	52
Slika 25: Olupina broda Szent Istvan.....	52
Slika 26. Olupina broda Lina.....	53
Slika 27: Otok Blitvenica.....	54
Slika 28: Ronjenje na Drveniku.....	54
Slika 29: Ronjenje na Paklenim otocima.....	55
Slika 30: Ronjenje na Mljetu.....	56
Slika 31: Olupina potopljenog bombardera B-17G.....	57
Slika 32: Olupina broda Taranto.....	57
Slika 33: Konkurentnost i atraktivnost ronilačkog turizma na Sjevernom i Južnom Jadranu..	60

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Pozicija ispitanika unutar centra.....	79
Grafikon 2: Lokacija ronilačkog centra.....	79
Grafikon 3: Godine poslovanja ronilačkog centra.....	80
Grafikon 4: Razdoblje poslovanja ronilačkog centra.....	80
Grafikon 5: Temeljni motivi koji privlače ronioce u Hrvatskoj.....	81
Grafikon 6: Prosječna starost ronilaca.....	81
Grafikon 7: Ocjena kvalitete zakonodavne infrastrukture.....	82
Grafikon 8: Sigurnosni uvjeti obavljanja ronilačkog turizma u Hrvatskoj.....	83
Grafikon 9: Ocjena vještina i kompetencija kadrova.....	84
Grafikon 10: Ulaganje u edukaciju kadrova.....	84
Grafikon 11: Formiranje paket aranžmana za ronioce.....	85
Grafikon 12: Način promocije ronilačkih centara.....	85
Grafikon 13: Odgovor na postavljene tvrdnje.....	87
Grafikon 14: Ocjena suradnje među ronilačkim centrima.....	88
Grafikon 15: Ocjena suradnje s ostalim dionicima.....	88

POPIS TABLICA

Tablica 1: Popis pojedinih ronilačkih centara na Jadranu.....66

PRILOZI

Prilog 1

Pitanja postavljena kroz intervju s gospodinom Zoranom Ergovićem

1. Koje su asocijacije ronilačkog turizma u Hrvatskoj?
2. Je li Hrvatska članica međunarodnih asocijacija i ronilačkih udruženja?
3. Provodi li Hrvatska ronilački turizam u skladu s međunarodnim pravilima i propisima?
4. U čemu Hrvatska gospodarska komora putem Sekcije ronilačkog turizma pruža potporu ronilačkom turizmu?
5. Koji zakoni izravno utječu na provedbu ronilačkog turizma?
6. Postoji li jedinstven zakon koji se odnosi direktno na ronilački turizam?
7. Posluje li se u skladu sa postojećim zakonima?
8. Koji su otvoreni problemi u razvoju ronilačkog turizma?
9. Kakva je okvirna struktura potrošnje koji dolaze s motivom ronjenja?
10. Koliki je udio isključivo ronilačkih usluga u potrošnji turista?
11. Kako agencije formiraju paket aranžmane za domaće i strane ronioce?
12. Kolika je prosječna cijena ronilačkih aranžmana (urona) i tko je najznačajniji u formiranju cijena ronilačkih urona?
13. Jesu li cijene ujednačene po centrima i lokacijama?
14. Kako se provodi obrazovanje kadrova za ronilački turizam?
15. Je li obrazovanje na zadovoljavajućoj razini?
16. Koliko se teorijska znanja primjenjuju u praksi?
17. Koji su pozitivni i negativni učinci razvoja ronilačkog turizma?
18. Ima li značajnih u ulaganja u ronilački turizam i imate li spoznaja o tome kolika su?
19. Kolika je razina kontrole i sigurnosti u provedbi ronilačkog turizma?
20. Tko su dionici u ronilačkom turizmu i koja je njihova uloga te kakva je suradnja među njima?
21. Koje učinke generira ronilački turizam na lokalnu destinaciju?

22. U kojem dijelu provedbu ronilačkog turizma su moguća poboljšanja?
23. Tko dodjeljuje koncesije za lokacije ronjenja i je li jedna agencija kroz centar može dobiti samo jednu lokaciju ili više njih?
24. Može li jedna agencija otvarati podružnice na više lokacija?
25. Je li ovo precizno definirano i gdje u aktima?

Prilog 2

Pitanja postavljena kroz intervju s gospodom Katarinom Jelić

1. Kako se formira paket aranžman za ronioce?
2. Postoji li agencija specijalizirana isključivo za ronilački turizam?
3. Kako turisti ronionci dogovaraju ronilačke aktivnosti?
4. Suradujete li s domaćim i stranim agencijama?
5. Kakve su inspekcijske službe u području ronilačkog turizma i treba li ih poboljšati?
6. Kakva je suradnja među dionicima ronilačkog turizma (Ministarstva, HGK, HTZ, ronilački centri, turističke agencije)?
7. Koja područja suradnje se moraju jačati (između kojih dionika)?
8. Postoje li problemi s nelojalnom konkurencijom među domaćim i stranim centrima?

Prilog 3

Anketa poslana ronilačkim centrima na području Dalmacije

Istraživanje stanja i provedbe ronilačkog turizma na području Dalmacije među ronilačkim klubovima

Ovim putem Vas molim za suradnju u istraživanju koje se provodi u svrhu izrade diplomskog rada. Cilj istraživanja je ispitati trenutno stanje, potencijale i način provedbe ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj. Anketa će biti korištena isključivo u svrhu navedenog istraživanja. Unaprijed zahvaljujem na suradnji.

1. Vi ste:

- Vlasnik ronilačkog centra/agencije
- Zaposlenik

2. Vaš ronilački centar je lociran na širem području:

- Splitske regije
- Trogira
- Šibenika
- Zadra
- Hvara
- Visa
- Dubrovnika i Elafita
- Pelješca i Korčule

3. Vaš ronilački centar posluje:

- < od 5 godina
- od 6-10 godina
- > od 11 godina

4. Poslujete u razdoblju:

- Najstrože sezone (lipanj-rujan)
- U periodu sezone i predsezone (od travnja do listopada)
- Cijelu godinu

5. Koji su temeljni motivi koji privlače ronioce u Hrvatsku?

- Ljepote jadranskog podmorja
- Relativno jeftiniji aranžmani od konkurencije
- Bolja organizacija
- Bolji sigurnosni uvjeti
- Nešto drugo (u produžetku navesti što):

6. Kolika je prosječna starost turista ronioca:

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- Više od 45

7. Iz koje zemlje najčešće dolaze ronionci?

8. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 kvalitetu zakonodavne infrastrukture (propisa) koji reguliraju rad ronilačkih centara:

	1	2	3	4	5	
Nije zadovoljavajuća	☐	☐	☐	☐	☐	Vrlo zadovoljavajuća

9. Kakvi su sigurnosni uvjeti obavljanja usluga ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj:

- Nisu na zadovoljavajućoj razini
- Djelomično zadovoljavajući
- Zadovoljavajući

10. Ukoliko sigurnosni uvjeti nisu na zadovoljavajućoj razini, navedite u kojem segmentu su moguća poboljšanja:

11. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 jesu li vještine i kompetencije kadrova ronilačkog turizma zadovoljavajuće:

	1	2	3	4	5	
Nije zadovoljavajuće	☐	☐	☐	☐	☐	Vrlo zadovoljavajuće

12. Ulaže li Vaš centar u edukaciju zaposlenih kadrova?

- Da, redovito
- Da, povremeno
- Ne, ako me zakon na to ne prisiljava

13. Kako se formiraju paket aranžmani za domaće i strane ronioce?

- Formira ih naš centar/agencija
- Formiramo ih u suradnji s lokalnim putničkim agencijama
- Netko drugi (navesti):

14. Vaš centar se promovira:

- Samostalno putem odlaska na tematske sajmove
- Samostalno putem internetskih alata (web stranice, društvene mreže i sl.)
- Uz pomoć lokalnih Turističkih zajednica
- Sve navedeno

15. Kolika je prosječna cijena ronilačkih paket aranžmana?

16. Koliki je prosječan broj urona na godišnjoj razini koji se ostvari u poslovanju Vašeg centra?

17. Ocijenite u kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama.

	Uopće se ne slažem	Djelomično se slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Ronilački turizam značajno doprinosi porastu prihoda od turizma				
Ronilački turizam značajno doprinosi zapošljavanju u destinaciji				
Ronilački turizam je područje izražene sive ekonomije				
Ronilački turizam negativno utječe na stanje okoliša u podmorju Jadrana				

18. Ocijenite suradnju među ronilačkim centrima:

1 2 3 4 5

Nije zadovoljavajuća Vrlo zadovoljavajuća

19. Ocijenite suradnju s ostalim dionicima (Turistička zajednica, agencije, smještajni kapaciteti):

1 2 3 4 5

Nije zadovoljavajuća Vrlo zadovoljavajuća

20. Navedite moguća poboljšanja u provedbi ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj:

SAŽETAK

Glavni cilj diplomskog rada bio je provesti istraživanje o aktualnom stanju i potencijalima ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj te ukazati na temeljne probleme koji se javljaju u provedbi ronilačkog turizma. Dao se uvid u trenutno stanje ronilačkog turizma u svijetu i Hrvatskoj u teorijskom dijelu rada, a u istraživanju se osvrnulo na temeljne probleme i moguća poboljšanja u Hrvatskoj. Istraživanjem provedenim među ronilačkim centrima pokušalo se doći do odgovora o njihovom poslovanju, suradnji s ostalim dionicima te trenutnoj zakonodavnoj infrastrukturi. Nakon provedenog istraživanja na teorijskoj razini, kao i provedenog intervjua s gospodinom Zoranom Ergovićem i gospođom Katarinom Jelić, te anketom provedenom među ronilačkim centrima došlo se do uvida u temeljne probleme, te područja gdje su moguća poboljšanja. Za sigurniju i jednostavniju provedbu ronilačkog turizma u Republici Hrvatskoj nužno je donijeti jedinstveni zakon te osigurati bolju i kvalitetniju edukaciju i obrazovanje kadrova.

Ključne riječi: ronilački turizam, ronilački centri, problemi ronilačkog turizma u Hrvatskoj

SUMMARY

The main aim of this thesis was to conduct research on the current state and potential of diving tourism in Croatia and point to the key problems that arise in the implementation of diving tourism activities. In the theoretical part of the work an insight into the current position of diving tourism in the world and Croatia is given, the underlying problems stressed and possible improvements suggested. The research conducted among diving centers, attempted to get the answers about their business, collaboration with other stakeholders and their attitudes related to current legislation on diving tourism. After conducting desk research, interviews with Mr. Zoran Ergović and Mrs. Katarina Jelić, experts in the area of diving tourism were done for the purpose of getting deeper insight into the matter. After that the survey among diving centers was conducted, revealing the key problems within the area and opportunities for possible improvements. The main conclusion is that for a safer and simpler implementation of diving tourism in Croatia, it is necessary to adapt legislation and provide better education and training of personnel.

Key words: Diving tourism, diving centres, main issues of diving tourism in Croatia

